

PANORAMA

Khas

Dosya: 12 Haziran Seçimleri

Türk siyasi tarihinin
en çarpıcı sonuçlarını üreten
12 Haziran seçimlerini
demokratikleşme,
iç siyaset ve anayasa
çerçevesinde değerlendirdik.

HIV Virüsüne İlaç Geliştirilebilir

Futbol Endüstrisinde Dengeler Nerede Oluşacak?

Arap Baharı mı, Amerikan Kişi mi?

Kadir Has Üniversitesi Tanıtım Günleri
11 Temmuz-5 Ağustos

Senin farkın,
senin geleceğin.

COMMUNIQUE

- 24 Saat online chat
- Akademisyenlerle Skype'de buluşma
- Ücretsiz ulaşım*
- Uzman rehberler eşliğinde tercih danışmanlığı

Fen-Edebiyat
Fakültesi

Güzel Sanatlar
Fakültesi

Hukuk
Fakültesi

İktisadi ve İdari
Bilimler Fakültesi

İletişim
Fakültesi

Mühendislik
Fakültesi

Uygulamalı Bilimler
Yüksekokulu

Meslek Yüksek
Okulları

*Her saat başı Taksim AKM önünden kalkan ücretsiz servislerle Kadir Has Üniversitesi Kampüsü'ne ulaşabilirsiniz.

Kadir Has Kampüsü, Kadir Has Cad. Cibali 34230-01 İstanbul
Tel: 0212 533 65 32 Fax: 0212 631 91 50

www.khas.edu.tr

facebook.com/Khasedutr

twitter.com/khasedutr

iÇİNDEKİLER

03 Sunuş

04 Türkiye: Dört Büyüktür Bir

Cemil Şinası Türün
Türkiye sosyal ağlar, online oyunlar ve
Facebook'da dünyada en çok üye olan dördüncü ülke.

08 Demokratik Bilgi Toplumunun Yolunda Ara Bul Deneyimle Paylaş Sosyal Medya Devrimleri

Ismail Hakkı Polat
Güvenli internet, filtrelemeden değil toþyekün katılımlı
bir bilinçlendirme kampanyası ve eğitimden geçiriyor.

13 Hücre Ölümünü Engelleyen Yeni Bir Gen Buldu

Dr. Ataman Şendöl
Kontrolsüz bir şekilde büyüyen ve oksijensiz
kalan tümörün ölmesini engelleyen yeni bir gen buldu.

16 Ödül Getiren Çalışma: 'Kutupsal Kodlama'

Prof. Dr. Erdal Arıkan
1948'den bu yana haberleşme ve enformasyon kuramı
alanında açık olan bir probleme çözüm getirdi.

20 Arap Baharı mı, Amerikan Kişi mi?

Mithat Bereket
Bugüne kadar liderleri tarafından korkutulmuş ve
bastırılmış Arap halkları şimdi birbirlerinden aldıkları
cesaretle ayaga kalkmaya, direnmeye başladılar.

24 Düşüncelerimizin Kuantum Mekaniksel Temelleri

Prof. Dr. Cihan Saçlıoğlu
Zihnimizin işleyisini bir bilgisayara benzetebiliriz:
Yazılım ve donanım.

27 Bu Yüzyıl Endüstri Mühendisliğini Değişime Zorluyor

Doç. Dr. Zeki Ayağ
Endüstri mühendisleri kendi endüstrilerini de geliştirmek zorunda.

30 Bilim Felsefesi Hukuk Eğitimi Önemli

Yrd. Doç. Dr. Sezgin Seymen Çebi
Hukuk fakültelerinde bilim felsefesi okutulması neden gereklidir?

BİLİM-SANAT-KÜLTÜR

PANORAMA

Khas

Yaz 2011, Sayı 3

**Kadir Has Üniversitesi adına
Sahibi-Genel Yayın Yönetmeni**
Mustafa Aydın

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ayten Görgün Smith

Yayın Kurulu
Bülent Çaplı
Hasan Bülent Kahraman
Mithat Bereket
Özge Ercan
Sinem Akgül Açıkmese
Şehnaz Şişmanoğlu Şimşek

Tasarım
Hande Çalık

Baskı
Matsis Matbaa Hizmetleri
Tevfikbey Mahallesi
Dr. Ali Demir Caddesi No.51
34290 Sefaköy İstanbul

Yönetim Yeri
Kadir Has Üniversitesi
Kadir Has Kampüsü
34083 Cibali İstanbul

İletişim
0 212 533 65 32
dergi@khas.edu.tr
www.khas.edu.tr

Yayın Türü
Ulusal-Süreli-3 ayda 1 yayınlanır

Panorama *Khas* dergisinde yayınlanan yazı ve fotoğrafların tüm hakları Panorama *Khas* dergisine aittir.
Önceden yazılı izin alınmadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayınlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılmaz, satılmaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz.
Akademik ve haber amaçlı alıntılar bu kurallın dışındadır.
Bu dercede yayınlanan yazılarla belirtilen fikirler yalnızca yazar/yazarlarına aittir. Kadir Has Üniversitesi,
Panorama *Khas* editörleri ve yayın kurulu ile diğer yazarları bağlamaz.

Dosya: 12 Haziran Seçimleri

2 Demokratikleşme Evreni Barış ve Refaha Ulaştırır mı?

Prof. Dr. Mustafa Aydın

Dünyadaki yönetimlerin demokratikleşme yönünde evrilmesinin nedenleri ve bunun ortaya çıkartmakta olduğu sonuçlar.

4 12 Haziran Türk Siyasal Hayatının Nadir Seçimlerinden Biridir

Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman

12 Haziran seçimleri önmüzdeki dönemde ortaya çıkacak siyasal gelişmelerin nüvesini içinde barındırıyor.

10 Batı Tipi Bir Anayasaya Kavuşabilecek miyiz?

Prof. Dr. Mehmet Akad

Her 10 yılda bir yapılan anayasalarlardan farklı olarak, bu kez 30 yıllık bir aradan sonra yine bir Anaya hazırlık dönemine giriyoruz.

12 Seçim Bölgesi Barajları ve Bütçe Politikası

Prof. Dr. Orhan Şener

Seçim bölgesi barajı ve kontenjan sınırlamalarıyla temsilde adaletten vazgeçildi.

14 Seçmen Kendini Yormayacak Lider İstiyor

Özge Ercan

Karikatürist, mizahçı, şair, yazar Metin Üstündağ 12 Haziran Genel Seçim sonuçlarını değerlendirdi.

33 Yayıncılığın Milenyum Serüveni

Ertuğrul Çimen

Günümüzün elektronik yayıncılık ve yeni medya yaklaşımı 'vatandaş-yayınçı'yı yarattı.

38 A ve Z'yi Kitabında Kavuşturdu Bizans Uygarlığına Bir Saygı Buketi

Özge Ercan

Hakan Günday'ın AZ; Selçuk Altun'un Bizans Sultanı kitapları üzerine yorum-eleştireller.

42 HIV Virüsüne İlaç Geliştirilebilir

Prof. Dr. Kemal Yelekçi

HIV ile savaşmak zor olsa da bu virüse karşı ilaç geliştirmek yine de mümkün.

45 Futbol Endüstrisinde Dengeler Nerede Oluşacak?

Levent Bıçaklı

Bir futbol kulübünün verimli-şeffaf-hesap verebilir yönetilmesi, evrensel kurumsal yönetim standartlarını benimsemesinden geçer.

48 Röportaj

Türkiye Kürek Şampiyonu Berna Uzun:

"Kükre bir sevgili gibidir. Elini bırakmanız gereklidir."

52 Kuşlara Kanat Açılan Hobi: Kuş Gözleme

Doç. Dr. Serhan Oksay

Doğada gözleme dayalı en popüler hobi: Kuş gözleme.

58 Etkinlik: Tasarımcılar Yavaş Şehirde

60 Etkinlik: 9. Altın Boynuz Ödüllü Yol Koşusu

62 Ajanda

Mayıs-Aralık 2011

SUNUŞ

12 HAZİRAN SEÇİMLERİ HEM BİLİMSEL HEM MİZAHİ DEĞERLENDİRİLDİ

Değerli okurlar,

Panorama Khas gerek yazmak isteyen yazar sayımızın gün geçtikçe artması, gerekse dünya ve Türkiye gündeminin gün gün, saat saat değişmesi ile her sayıda daha zengin bir içerikle karşınıza çıkıyor.

Bu sayıda da, yazarlarımızın bilimden sanata, edebiyattan spora; yaşama bir kare daha farkında bakmanızı sağlayacak, farklı tatlarda kaleme alınmış kıymetli yazılarını bulacaksınız.

7. Kadir Has Ödülleri Değerlendirme Kurulu'nun 'Gelecek Vaat Eden Bilim İnsanı Ödülü' sahibi Zürih Üniversitesi'nden Dr. Ataman Şendöl ile 'Üstün Başarı Ödülü' sahibi Bilkent Üniversitesi'nden Prof. Dr. Erdal Arıkan ödül alan uluslararası kabul görmüş çalışmalarını, elinizdeki bu sayıda sizler için yazıya döktüler.

Bu sayının dosya konusu olarak, '12 Haziran seçimleri'ni ele aldık. Yazarlarımız seçim sonuçlarına ilişkin görüşlerinin yanı sıra dünyadaki demokratikleşme eğilimleri, son dönemde Türk siyasal gündemini yoğun olarak meşgul eden yeni anayasa tartışmaları, seçim barajları ve seçim bütçesi hakkındaki değerlendirmelerini aktardılar. Dosyada ayrıca, seçim ile ilgili yorumlarla birlikte, karikatürist-şair-yazar Metin Üstündağ'ın seçmen eğilimleri ve seçim sonuçlarını mizahi açıdan değerlendirdiği röportajı da okuyacaksınız.

Türkiye ve dünya gündeminde son aylarda sıkça karşılaştığımız sosyal medyanın hayatımızdaki yerine ilişkin tartışmalar, Ortadoğu'da süregelen ayaklanmalar ve futbol kulüplerinin yönetimi gibi konular bu sayımızda keyifle okuyabilecekleriniz arasında yer alıyor.

Sizleri yaz tatilinizde **Panorama Khas**'ın zengin içerikli bu sayısı ile baş başa bırakırken, güz sayımızla birlikte yepyeni bir gündem ve yepyeni bir dosya konusu ile buluşmayı umuyoruz.

İyi tatiller...

TÜRKİYE: DÖRT BÜYÜKTEN BİRİ

Cemil Şinasi TÜRÜN

Khas öğretim görevlisi

Şu anda Türkiye, dünya üzerinde internette en fazla zaman geçirenler arasında üçüncü sırada olan insanların ülkesi. Gittiğimiz yurt dışı fuarlarında “Turkey, one of the big four” (Türkiye, dört büyükten biri) diye karşılanıyoruz. Bu, Türkiye’nin sosyal ağlarda, online oyunlarda ve Facebook’da dünyada en çok üyesi olan dördüncü ülkesi olduğu anlamına geliyor.

İlk bilgisayarı 1980 yılında Büyük Ankara Oteli’nde bir fuarda gördüm. Odayı dolduran bir Prime mini computer bizim gibi genç ziyaretçileri minicik sarı siyah ekranındaki Uzay Yolu oyunu ile büyülüyordu. Paramızın satın alamayacağı bir makineydi.

Bu ilk deneyimin üzerinden fazla geçmeden, 1980’lerin başında etrafımızı ‘microcomputer’ adı verilen, paramızın satın alabildiği, televizyon ekranına takılan bilgisayarlar doldurdu. İlk programımızı arkadaşım Sina ile bir Sinclair Spectrum üzerinde BASIC dilinde yazmıştık.

Sanırım 1982 yılıydı, lise ikinci sınıf öğrencileriydik. Şimdi geriye bakınca görüyorum ki, ülkemizin belki de ilk hobi olarak program yazmış gençlerindendik. Ancak, bizimle aynı anda dünyada binlerce genç bu ‘micro’ bilgisayarlar üzerinde oyunlar yazmaya başlamıştı çoktan. Kısa zamanda Amiga’lar, Commodore 64’ler, Atari’ler ve Apple II’ler gündelik konuşma konumuz oldular. Kasetlerde, teyplerde çoğaltulan ve genellikle BASIC dilinde yazılan, renkli ama ilkel grafikli oyunlardan çevremizde yüzlerce görür olduk. Bunları değişim tokus eder, birbirimize kaynak kodlarını ve değişik ilginçliklerini anlatır, müthiş eğlendirdik.

VE 2000 YILINDA BİR İDRAK!

Sonra 2000 yılında kötü bir şey oldu. İlk oyunlarımızı yazıp da kendimizi Tanrı gibi hissettiğten 20 yıl kadar sonra, ne liseli bir genç için kolayca öğrenip oyunlar yazacağı bir BASIC dili, ne de arkadaşlarıyla kaynak kodlarını paylaşabileceği bir ortam kalmıştı. Bunu o yıl San Jose’de katıldığım oyun geliştirme fuarında acıyla fark ettim.

Artık oyun denildiğinde, yüzlerce insanın çalıştığı stüdyolarda üretilen, karmaşık ve endüstriyel bir sanattan bahsediliyordu. İki liseli gencin, okul dönüşünde odalarında oturup zevkle oyun geliştirebilecekleri bir bilgisayar ortamı kalmamıştı. Belki sadece Flash denilen ve sadece iki boyutlu vektörel çizimler yapabilen bir program bu ortama en yakın şeydi.

Ancak, Flash ile yapılan oyunlar da, 1980’lerin Amiga’larındaki oyunlardan çok ileri bir seviyede olamıyordu. Ne üç boyutlu, koşan ve ağızından alev saçan dev canavarlar yapabiliyordunuz, ne de sekiz on arkadaşınızla bir ofiste veya internet kafede oynayabileceğiniz süper gerçekçi şehir gerillası oyunu.

Bu yeni nesil ‘3D’ oyunlar için gelişmiş grafik kartları olan PC’lere ve bu makineleri ve dolayısıyla oyuncuları birbirlerine bağlayacak bir bilgisayar ağına ihtiyaç vardı. ‘Konsol’ denilen ve iki üç çeşidi bulunan özelleşmiş oyun makineleri ile de daha çok tek kişilik ya da iki kişilik oyunlar oynayabiliyordunuz. Öztle, yeni dünya düzeninde Vancouver, San Francisco, Tokyo gibi endüstriyel merkezlerde, milyonlarca dolara üretilebilen ve ancak korsan olarak edinip oynayabildiğiniz oyunlarvardı etrafımızda.

Lise çağında, kendimizi bile şaşırtan birkaç küçük oyunu tasarlayabilmiş bir avuç gençten biri olarak, 2005 yılı Türkiyesi’nde, ülkemiz tarihinin ilk üç boyutlu bilgisayar oyununu, yapımcı sıfatıyla kutu içine koyup satabilme mutluluğunu yaşadım. Bu mutluluğu ve aynı ofisi paylaştığımız 12-13 arkadaşım ile fark ettiğimiz gibi, 3 boyutlu ve tek oyunculu bir oyunu bile üretmek yıllar alan, karmaşık ve dibine kadar endüstriyel bir işti.

Yani, ince ince planlanması, dokümantasyonu, iş akışlarının öngörülmesi, saatlerce modeller yapılması, dokularla kaplanması, programlanması gerektiren, ancak aynı zamanda yaratıcılıkla ve sabırla işlenmesi gereken bir yeni zaman sanatı. Ne işmiş ki, ilk oyunun üzerinden altı yıl geçmiş olan bu günde bile, kutu içine konulabilmiş yerli oyunlarımız hala bir elin parmakları kadar. Nedeni? Oyunlar, ekonomik olarak kendi masraflarını karşılayamıyorlar.

NE OLACAK BUNDAN SONRA?

2000 ile 2009 arasında, Net’in dünya çapında gelişmesi ve ‘geniş bant’ denilen hızlı ağ bağlantılarının yaygınlaşması ile birlikte, çok oyunculu online oyunlar hızla yayıldı.

Dünyada ulusal ağ sistemini en hızlı ‘geniş bant’ a geçiren ülke olan Güney Kore, 2001 yılından itibaren Net üzerinde oynanan çok oyunculu oyunlarda dünya liderliğini ele geçirdi. Daha önce, 1990’larda ABD’de yapılmış bu tür oyunları kalite olarak geride bırakan, sayı ve ekonomik büyülüklük olarak da Batılı ülkeleri fersahla geçen bir ‘online oyun memleketi’ oldu Kore. Bu duruma dünyadaki teknolojik iddiası yüksek tüm milletler çok şaşırıldı. Ancak, gerçek ortadaydı: 2001 yılında Koreli NCsoft adlı firma 240 milyon dolar ciro yapmış ve hisselerini Amerika’daki teknoloji pazarı Nasdaq’da halka arz etmişti.

2006 yılı idi. Antalya'da idim. Bir internet kafeye girdim. Amacım e-postalarımı kontrol etmekti. Bu iş için oturdugum PC'den az sonra kaldırıldım. Oturduğum makine 'Kinayt' adlı oyun oynayan gençlere ayrılmıştı. 3 boyutlu bir oyunun üretiminin yıllarca içinde bulunmuş biri olarak Kinayt'in ne olduğunu merak etmek hakkimdi. Bu 'Knight Online' adlı Kore menşeli bir MMOG, yani 'çok kullanıcılı online oyun'du. Herseyi, tüm menüleri İngilizce idi ama içinde olduğum kafede ve Türkiye'deki başka kafelerde pek çok sandalye bu oyunu oynayacak çocuklara ve gençlere ayrılmıştı.

İki üç ay sonra Kore'ye uçtum. MMOG üreticileri ile randevular almıştım. Ziyaret ettiğim, NCsoft da dahil altı yedi üretici firma geldiğim ülkeyi tanıtmıyordu ve Kinayt oyununun da yaygın bir şekilde ülkemde oynandığına inanamıyorlardı (kibarca inanmış gibi yapıyordular). Türkiye'yi ayırt edebilecek özel bilgileri yoktu. Bizi sadece son dünya kupasında üçüncülüğü kaybettikleri milli takımın ülkesi olarak biliyorlardı.

DÜNYA 2011 YILI 'NET' DURUMU

Yıl 2011. 7 milyon civarında ADSL modem ile 30 milyonu aşkın Türk, Net'i her ay en az bir defa kullanıyor, evde ya da internet kafede. Türkler geçen iki yılda, Avrupa'nın en fazla internet kullanan milleti oldular. Kişi başına ortalama ayda 32 saat internette geçiren milletimiz, Avrupa'daki en yakın millet olan İngilizler'e üç saat fark attı. Ayda ortalama 3 bin 44 sayfaya baktık ve birdenbire tüm dünya Kore'yi bırakıp bizi izlemeye başladı.

Facebook'da arkadaşlarınızla yarışabildiğiniz, çiftlik üretme oyunu Farmville'i oynamayan biri var mı, bu yazısı okuyanlar arasında? İhtimal o ki, okuyucuların en az yüzde 55'i 'Zynga' isimli firmanın oyununu oynamıştır. Artık, yeni nesil internet oyuncuları, Facebook ve Orkut gibi sosyal ağlar üzerinden yayınlanan 'casual' oyunları oynuyorlar. Bu oyunlar, aslında eski model: 1980'lerin başında iki üç arkadaşla birlikte programlayabildiklerimizden biraz gelişkinler.

Şu anda Türkiye, dünya üzerinde internette en fazla zaman geçirenler arasında üçüncü sırada olan insanların ülkesi. Gittiğimiz yurt dışı fuarlarında "Turkey, one of the big four" (Türkiye dört büyükten biri) diye karşılanıyoruz. Yani, ülkemiz sosyal ağlarda ve online oyunlarda en çok kullanıcısı olan dünyanın dördüncü ülkesi. Türkiye, Facebook'un da dünyada en çok üyesi olan dördüncü ülkesi.

Özetle, şu anda dünyada ve Türkiye'de, MMOG'ler ve Facebook benzeri sosyal ağlar üzerinde oynanan Farmville, Texas pokeri, Mafia Wars gibi oyunlar çok popüler. Bu oyunların en büyük üreticisi Zynga'nın 2010 cirosu tahminen 850 milyon dolar ki bunun 400 milyon doları net kâr. Zynga bu yıl Nasdaq'da halka arz yapmayı, üstelik de bu ekonomik kriz içinde hayli başarılı olacağını düşünüyor.

Artık, ülkemiz dünyanın en büyük oyun pazarlarından biri oldu: şu anda Avrupa'nın, Amerika'nın ve Asya'nın en büyük MMOG üreticileri ülkemizdeki oyunculara kendi dilimizde oyunlar sunmaya başladılar. Bu oyunların içinde, parayla ve 'offer' denilen sanal paraya dönüştürülmüş reklam bütçeleriyle kendinize avantajlı silahlar, poker chip'i, traktör ve ölmезlik iksiri alabiliyorsunuz.

Online oyunların ana vatani olup, bu pazarı son sekiz yılda Kore'ye ve Çin'e kaptırmış olan ABD'de garip bir şey oldu. Zynga ve Playdom gibi sosyal ağlar içinde oynayabildiğiniz oyunların üreticileri para kazanır oldular. Buna yol açan şey, oyuncuların cep telefonları ile oyunların içinde kullanacakları sanal paraları satın alabilmeleriydi. Uzak Doğu'da 10 yıldır kullanılan bu yöntem, 2009'da Avrupa'da, 2010'da ise ABD'de patlama yaptı. Artık ülkemizde bu yöntemle tahsilat yapılabiliyor. Hatta, diğer ödeme yöntemlerine göre (banka transferi, kredi kartı ile satın alma vb.) dokuz kat daha fazla tercih edildiği biliniyor.

BENCE BUNDAN SONRA

Bundan sonra, dünyanın en büyük online oyun pazarlarından biri olmuş olan (diğerlerini merak ediyorsanız, ABD, Çin ve Brezilya) ülkemizde de yerli oyun üretiminin patlama yapacağını göreceğiz. Bunu mümkün kılacık olan şey, Facebook'a ait 'credits' isimli sanal paranın kullanımının her yerde çok artacak olması. Tabii, bizimkilerin yerli oyun üretip, Facebook parasını bu oyunların da sunmasına kadar ortamda sayılız yabancı ülke oyunları göreceğiz. Bu oyunların bir kısmının dilinin Türkçe olması bizi şaşırtacak. Ancak kısa bir süre içinde, kendi tarihimize ve de muhitemelen kendi kültür ve edebiyatımızdan kaynaklanan yeni oyunların yapılp, ülkemizdeki kitleleri eğlendirmeye başlamasına da şaşırılmamalı.

DEMOKRATİK BİLGİ TOPLUMU YOLUNDA

Ismail Hakkı POLAT

Khas
Pusula akademisi

BTK güvenli internet istiyorsa, bunun yolu filtre değil topyekün katılımlı bir bilinçlendirme kampanyası ve eğitimden geçiyor.

Yaklaşık bir aydan beri Sosyal Medya'nın gündeminin tepesine tek bir madde oturdu: 22 Ağustos'da yürürlüğe girecek Güvenli Internet Yönetmeliği! Önce bilgisayar başında başlayan tepkiler, sanal ortama sıçmayarak sokağa taşdı. Geçtiğimiz 15 Mayıs'da Türkiye'nin 36 ve Avrupa'nın üç kentinde söz konusu yönetmeliği protesto eden yürüyüşler düzenlendi. İstanbul Taksim'de 50 bin kişilik beklenmedik bir kalabalıkla gerçekleşen yürüyüş, dünyada internet özgürlüğüne yönelik en geniş katılımlı eylem olarak kayıtlara geçti.

Peki çoğunluğunu bilgisayar başında kalkmayan gençlerin oluşturduğu böylesine büyük bir kitle neden sokaklara döküldü?

Olayın kronojisine kısaca bakarsak, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun (BTK) geçtiğimiz 22 Şubat'da yayınlanan ve yayın tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girecek 'Internet'in Güvenli Kullanımı' başlıklı kurul kararına göre, internet kullanıcıları dört ayrı profilde kategorize ediliyorlar.

BTK'nın açıklamalarına göre, mevcut durumundan memnun olan internet kullanıcıları, standart profil olarak devam edecekler. 'Daha güvenli internet' isteyen kullanıcılar ise; aile, çocuk ve yurt içi profillerinden birini seçerek internet erişimlerini BTK'nın her profile göre hazırlayacağı web sitesi listelerinden oluşan filtreler üzerinden sağlayacaklar.

Sosyal medyada yazılıp gizilenlere bakıldığından, aslında dört profilen de bir filtreden geçirileceği iddiası en önemli tartışma maddesi. Halihazırda yasaklı olan 12 bin civarı siteye eklenecek yeni sitelerin erişim engellenmeleri için standart profilde de filtreleme yapılabileceği iddiası, kullanıcıları kaygılandırıyor. Bir diğer önemli tepki ise, aile, çocuk ve yurt içi paket için hazırlanacak listelerin kim tarafından ve hangi standarta göre hazırlanacağını yönetmelikte detaylandırmamış olmasına.

İste bu ve benzeri belirsizlikler, uygulamada keyfi engellemelerin yapılabileceği ve kötü niyetli bir uygulamanın Türkiye'yi internet kullanımı açısından İran, Çin gibi ülkelerle aynı düzeye indirebileceği kaygılarını beraberinde getiriyor.

BTK yetkilileri her ne kadar sosyal medyadan gelen tepkilerin aslında iddia edildiği gibi olmadığını söylese de, Türkiye'de yaklaşık 30 milyon internet kullanıcısını ilgilendiren böylesine önemli bir yönetmeliğin son derece belirsiz ve nereye çexsen oraya gidecek bir dille yazılmış olması, bence bu sürecin en hatalı yanı. Daha vahim hata ise, bu yönetmeliğin hazırlanış aşamasında yapılmış. Bu aşamada, sürecin muhatabı kitlenin ya da konuya ilgili kurum, kuruluş ve uzmanların görüşleri alınmadan dar katılımla bir çalışma yapıldığı ortada. Zaten tepkilerin odağını da bu oluşturuyor.

Bu yüzyılda, kapalı kapılar arasında hazırlanan ve geniş kitleleri etkileyebilecek uygulamalar, artık bilgi toplumunun çekirdeğini oluşturacak bu yeni kuşak tarafından bir şekilde etkisiz kılmıyor. Simdiden tartışılmasına başlanan yeni filtre aşma yöntemleri ve sokağa taşan eylemler de bunun bir kanıdır.

İste BTK'nın hem hazırlık hem de iletişim aşamalarında yaptığı ciddi hatalarla gelişen bu süreç, her şeye rağmen iyi değerlendirilirse bu yeni kuşakla yönetici kurumlar arasında olumlu bir iletişimın başlangıcı da olabilir. Bunun için, öncelikle bu yönetmelik geri çekilmeli ve güvenli internet konusu gerek uzmanların gerekse internet kullanıcılarının sosyal medya üzerinden görüşleri alınmak suretiyle yeniden tartışmaya açılmalıdır.

Aşında aile ve çocukların güvenli internet kullanımı isteniyorsa yönetmelik yerine sosyal medya üzerinden yürütülecek ücretsiz bir filtre programı kampanyası bile yeterli. BTK yönetmeliği çekip böyle katılımcı bir yöntem denesin, kendilerine tüm sosyal medya destek olur. Bakın bu şekilde daha önce denemmiş ve başarılı olmuş örnekler de var.

Örneğin; İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yeni alacağı Şehir Hatları vapurları ile belediye otobüslerinin internet üzerinden yapılan anket ile seçilmesi. Bu sayede İstanbullular da sürecin bir parçası haline getirildi ve taşıt seçimi onların eğilimi doğrultusunda yapıldı.

Eğer BTK güvenli internet konusuna kısa vadeli ve günü kurtarma anlayışı içinde bakmıyorsa, kendilerine buradan kısa, orta ve uzun vadeli somut bir çözüm öneri paketim olacak. Ancak bunun için öncelikle çocukların bu hiç kimseyin hatta kendilerinin bile ne anlam geldiğini bilmekleri 'filtrelerin değil ailelerin koruması gerektiği' yaklaşımını benimsemek gerekecek.

Bu yaklaşım çerçevesinde, kısa vadede, uzman ve akademisyen bir grubun öncülüğünde sekiz on maddelik bir güvenli internet kullanım ilkeleri belirlenmeli ve bu ilkeler doğrultusunda kısa eğitici filmler hazırlanmalı ve kamuoyu/aileler bu filmler aracılığıyla bilinçlendirilmeli.

Orta ve uzun vadede ise konunun ülke çapında bir eğitim seferberliği boyutıyla ele alınması şart. BTK; Ulaştırma Bakanlığı, YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumların koordinasyonuyla çalışacak, uzman ve akademisyenler tarafından hazırlanacak birkaç aşamalı master plan çerçevesinde ilkokuldan üniversiteye öğrencilerin ders programlarına eklenecek dersler ve yediden yetmişe herkese sertifika programları ya da kurslar aracılığıyla internetin nasıl kullanılması gerektiği öğretilmeli ve tüm kamuoyu bu konuda eğitilmeli. Tüm bu sürecin sonunda Türkiye, interneti bilinçli kullanan insanların ülkesi olmakla kalmayacak ve bilgi toplumu yolunda sağlam bir altyapı kazanacaktır.

Kuşkusuz bu, filtre gibi kolayçı bir yöntem değil ancak sanıldığı kadar da zor değil. Yeter ki karşılıklı iyi niyet gösterilsin. Açık ve şeffaf olunsun. Ve nihayet doğru stratejiler benimsenip istikrarlı adımlar atılsın.

21.yüzyılda demokratik bir bilgi toplumu olmanın yolu, birbirini suçlamaktan değil diyalog, karşılıklı işbirliği, katılımcılık ve paylaşımından geçiyor.

Yazımı bitirirken BTK Yetkililerine soruluyor; Var misiniz? Yok musunuz?

ARA-BUL DENEYİMLE PAYLAŞ

Sosyal Medya, giderek Facebook'la özdeleşen ve ara-bul, deneyimle, paylaş gibi üç dört eylemin ardarda yinelenmesinden ibaret bir kısır döngüye mi dönüşüyor? 2010 yılı internet istatistikleri incelendiğinde, sayıları 2 milyarı aşan internet kullanıcısının üçte birinden fazlasının sosyal medya sitelerine girdiği görülmeye.

600 milyona yakın Facebook üyesinin ise yüzde 41'i bu siteyi her gün ziyaret ediyor. Bu kitle için internet kavramı giderek sosyal medya ile hatta sadece Facebook ile özdeşleşiyor. Buna bir de artık hemen her blogda ve önemli sayıda sitede rastlamaya başladığımız Facebook'un 'like/beğen' ve Twitter'in 'Retweet' gibi butonlarını eklerseniz dünya internetinin sosyal medyaya eklenenmeye olduğunu kolayca görebilirsiniz.

Tüm bu gelişmelere bakarak sanal dünyanın önmüzdeki yıllarda, ağırlıkla Facebook ve diğer bir iki sosyal medya platformunun belirlediği standartlar üzerine inşa edileceğini söylemek kehanet olmaz. İşte bu öngöründen yola çıkan birçok internet girişimcisi de Facebook, Twitter gibi sosyal medyaların halihazırda yüz milyonlarca üyesini çeşitli temalar üzerinden sosyal eşleştirme yarışına girdi.

Özellikle Facebook üzerinde geliştirilen uygulamalar, hatırı sayılır bir kitle tarafından benimsenip başarı öyküleri artınca, sosyal medyaya dayalı yeni ürün ve hizmetler peşpeşe sunulmaya başladı. Bunların en başarılısı ise, 2009'da piyasaya çıkan sanal çiftçilik oyunu Farmville. İnsanlara hem kendi oyun becerilerini sergileyebilme hem de komşuluk ilişkileriyle sosyal eşleştirme olanağı tanımı sayesinde Farmville, kısa bir sürede 85 milyon kişiye ulaştı.

Farmville'in bu başarısı sosyal medya platformlarındaki insanların bir tema etrafında buluşturulabileceğiin güçlü bir göstergesi olmakla kalmadı; aynı zamanda sosyal medya kavramının altına 'sosyal oyun' gibi yeni bir alt başlık açılmasını da sağladı.

Bu bağlamda, bugünlerde üzerinde çalışılan Sosyal TV, Sosyal Alışveriş, Sosyal Müzik gibi başlıklar önmüzdeki dönemde sıkıkla gündeme gelecek. Bu ve benzeri başlıklar altında geliştirilen uygulamalara bakıldığına ise, sihirli formülün üç dört sözcükten olduğu görülmeye: "Ara-bul, deneyimle ve paylaş!"

Buna göre, öncelikle sosyal medya üzerinde seçilen temaya uygun bir uygulama geliştiriliyor; etkin arama motoru kullanımı ve sosyal medya entegrasyonu sayesinde ilgili insanlar bir araya getiriliyor. Etkili bir moderasyon ile de bu kitlenin sosyal eşleştirme sağlanıyor.

Yaşanan deneyim iyiise, bu çekirdek kitlenin kendi bireysel sosyal ağları üzerinden yaptığı paylaşım ve bunların viral etkisiyle katılımcı sayısı ciddi biçimde artıyor. Süreç, elbette yazıldığı kadar basit değil ve başarı için ayrıntıda dikkat edilmesi gereken çok şey var.

Ancak görünen o ki, sosyal medya bir sürü 'sosyal' ile başlayan başlıklarla tematikleşecek. Bizler de ilgi duyduğumuz başlıkları önce 'arayıp bulacağız', sonra deneyimleyeceğiz ve nihayet paylaşım larla kitleyi genişleteceğiz. Bundan girişimciler kazanacak, Facebook kazanacak, dünya kazanacak!

İnternetin tektipleştiği ve birkaç sosyal medya platformuyla sınırlandığı dünyaya ne zamana kadar tahammül edebilirsek, o zamana kadar bu döngü böyle sürüp gidecek.

2009'da piyasaya çıkan sanal çiftçilik oyunu Farmville, insanlara hem kendi oyun becerilerini sergileyebilme hem de komşuluk ilişkileriyle sosyal eşleştirme olanağı tanımı sayesinde kısa bir sürede 85 milyon kişiye ulaştı.

SOSYAL MEDYA DEVRIMLERİ

Orta Doğu'daki halk hareketlerini sağlıklı analiz edemeyen geleneksel medya, internetin doğasına aykırı başlıklarıyla konuyu çırından çıkardı.

Orta Doğu'daki halk hareketlerini sağlıklı analiz edemeyen geleneksel medya,其实 internetin doğasına aykırı attıkları haber başlıklarıyla konuyu çırından çıkarttı.

Once Wikileaks'in açıkladığı belgeler, hemen ardından da tüm Arap coğrafyasına yayılan halk hareketleri ve günümüze dek olan bitenler geleneksel medyamızı iyice sersemletti.

Yeni yıl öncesi Tunus'da başlayan olaylar, ilk aşamada Mısır ile Libya'ya ve son olarak da Yemen ile Suriye'ye sıçrayınca, gelişmeleri bölgeye muhabir göndermek yerine küresel ve yerel ajanslardan izlemeyi tercih eden gazete ve televizyonlarımız, bu haber kaynaklarından gelen çelişkili haberler karşısında ciddi bir bocalama geçirmiştir.

Bu süreçte bölgeye ilişkin uzman eksikliği nedeniyle, medyanın kendi geleneksel yöntemleri çerçevesinde 'doğrulanmış haberi yakalama çabası' sonuç vermeyince, uzunca bir süre gelişmeleri çok kısa haber ve alt yazılarla geçmeyi yeğlediler.

Mübarez ve Kaddafi yönetimleri, dünyada bu zamana kadar hiçbir liderin cesaret edemeyeceği bir hamleyle internetin şalterini indirdiğinde ise, habercilik açısından BBC, CNN gibi ana akım küresel medya organlarının bile haber yayımlamakta zorlandığı kararlı bir döneme girildi.

İsyancılık içindeki Arap ülkelerinden haber akışı sağlayamayan ve bölgeyi sağlıklı yorumlayacak tek bir uzmandan bile yoksun geleneksel medyanın büyük haber kanalları, kendilerince en kolay yolu seçip halk hareketleri ile sosyal medyanın ilişkisini analiz etmeye çabaladılar.

SOSYAL MEDYADA ÖFKELİ TEPKİ

Suriye'de bir lezbiyenin ülkedeki son gelişmeleri ele aldığı internet gündemi, dünya çapında gazeteci ve aktivistler arasında popüler bir site haline gelmişti. Haziran ayı başında Şam'daki gerginliği anlatan 'A Gay Girl in Damascus' (Şam'da Eşcinsel Bir Kız) adlı blog yazarının Suriyeli bir lezbiyen değil, İskoçya'da Edinburgh Üniversitesi'nde okuyan 40 yaşında Tom MacMaster adında Amerikalı bir erkek olduğu ortaya çıktı. Bu da, birçok Suriyeli siyasi aktivistin ve eşcinsel haklarını savunucularının öfkeli tepkisini çekti. Blogun takipçileri Şubat ayından bugüne, 25 yaşında yarı Suriyeli yarı Amerikalı adı Emine Abdullah Araf el-Ömeri adında eşcinsel bir kadının yaşadıklarını internetten takip ettiğini sandı. Karakter Emine, hem hayatı anlatıyor hem de Beşar Esad'ı eleştirip hükümet karşıtı protesto gösterilerini kaleme alarak Şam'daki olayları aktarıyordu.

Kanallara çikan bir takım analistler, sosyal ağların artık demokrasiden uzaklaşan yönetimleri hizaya getirecek kadar güçlendiğini heyecanla anlatıp durdular. Programlarda atılan başlıklar ise trajikomiki: “Sosyal Medya Devrimleri”, “Facebook ve Twitter diktatörleri deviriyor” gibi.

İnternetin doğasından bıhaber geleneksel medya sunucularının biri bile çokip “İnternet küresel bir ağ yapısı ama bu halk hareketleri neden sadece Arap coğrafyasında gelişiyor? Örneğin “Neden Çin, Kuzey Kore ya da Afrika’da bir diktatörlüğü yıkacak güçte değil bu sosyal medya?” sorularından birini dahi sormadı.

Peki bu süreçte yeni medyada neler yaşandı? Örneğin; Mısır olayları sırasında Twitter’da açılan ‘jan25’ ve ‘egypt’ etiketleri sayesinde Mısır’dan ve özellikle Tahrir Meydanı’ndan gelen bilgiler sıcağı sıcağına izlendi. Yabancı dil bilmeyenler Google Translate hizmetinden ve gönüllü çevirmenlerin Türkçe tweetlerinden yararlandılar.

Gelen haberlerin nitelidine ve niceliğine bakılarak gidişata ilişkin nispeten güvenilir analizler yapıldı ve olayların sonrası öngörülmeye çalışıldı. Sokaklardaki eylemlerin dışında, Kahire Müzesi’ndeki insanlığın tarih ve kültür mirasına ne olacağı gibi arka planda kalan sorular ve müzeyi korumak için oluşturulan insan zincirinin sevk ve idaresi gibi çözümlere odaklanıldı.

Cep telefonlarıyla çekilen görüntüler Youtube ve Facebook’tan izlendi; ayrıca Facebook ve FriendFeed’de kurulan gruplar da, şalteri indirilen internet (kill switch) karşısında eylemcilerin hangi alternatif yolları kullanabileceğinin tartışıldığı ve bu konuda daha önce yapılan teorik ve pratik yöntemler sunuldu.

Bunun yanında elbette sosyal medyanın ne kadar manipülatif ve bir o kadar da kolay yönlendirilebilir bir mecrası olduğunu kanıtlayan örnekler de oldu: Libya’da ayaklanmanın başladığı ilk günlerde Twitter’da Kaddafi’nin Venezuela’ya kaçtığını iddia eden bir tweet binlerce kez paylaşılarak yüzbinlerce sosyal ağ kullanıcısının yanlış bilgilendirilmesine neden oldu.

Sosyal medyadaki bu söyleyişi medyaya taşıyan geleneksel haber kanalları ise, İngiliz eski Dışişleri Bakanı Jack Straw gibi devlet adamlarının bile referans kaynağı oldu. Öyle ki bu ‘iddiyayı’ önce Venezuela hükümeti, sonra Seyf-ül İslam Kaddafi ve nihayet Muammer Kaddafi bizzat yalanlamak zorunda kaldı.

GELENEKSEL MEDYA AÇISINDAN, BU SÜRECİN TEK BİR İSTİSNASI VE YILDIZI VARDI; EL-CEZIRE. BÜTÜN ARAP BAŞKENTLERİNDE KİLİT NOKTALARA YERLEŞTİRDİĞİ MUHABİRLERİYLE, İNTERNET SANSÜRÜNÜ AŞARAK GÖNDERDİĞİ HABER VE GÖRÜNTÜLERİYLE VE EN ÇOK DA SOSYAL MEDYALARDA YAPTIĞI YAYIN VE ALTERNATİF İNTERNET BAĞLANTI ÇÖZÜMLERİYLE, BİR GELENEKSEL MEDYA KURULUŞUNUN HABERİ NASIL ALACAGI, GELİŞTIRECEĞI, YAYINLAYACAĞI VE BU YAYINLARIN SOSYAL MEDYALARLA NASIL ENTEGRE EDİLECEĞİNİN ŞAHANE BİR ÖRNEĞİ OLDU.

INTERNETİN DOĞASINDAN BİHABER GELENEKSEL MEDYA SUNUCULARININ BİRİ BİLE ÇIKIP “İNTERNET KÜRESEL BİR AĞ YAPISI AMA BU HALK HAREKETLERİ NEDEN SADECE ARAP COĞRAFYASINDA GELİŞİYOR? ÖRNEĞİN: “NEDEN ÇİN, KUZEY KORE YA DA AFRİKA’DA BİR DİKTATÖRLÜĞÜ YIKACAK GÜCTE DEĞİL BU SOSYAL MEDYA?” SORULARINDAN BİRİNİ DAHI SORMADI.

YILDIZ EL-CEZIRE

Geleneksel medya açısından, bu sürecin tek bir istisnası ve yıldızı vardı: El-Cezire. Bütün Arap başkentlerinde kilit noktalara yerleştirdiği muhabirleriyle, internet sansürünü aşarak gönderdiği haber ve görüntüleriyle ve en çok da sosyal medyalarda yaptığı yayın ve alternatif internet bağlantı çözümleriyle, bir geleneksel medya kuruluşunun haberi nasıl alacağı, geliştireceği, yayınılayacağı ve bu yayınların sosyal medyalarla nasıl entegre edileceğinin şahane bir örneği oldu.

Bugün itibarıyla internet üzerindeki örgütlenmeler ve bu örgütlenmelerin yönlendirdiği kitlelerin isyanları, interneti sürekli gözetim altında tutan Yemen ve Suriye yönetimlerini bile tehdit eder boyuta ulaşmış durumda. Ara ara kesintiye uğrayan isyanlar bile sosyal medya üzerinden yeniden motive ediliyor ve bu sayede yeniden canlandırılıyor.

İsyancılar ‘Anonymous’ gibi kendisini ‘internet özgürlük savaşçıları’ olarak gören hacker gruplarının teknolojik destekleri sayesinde internet üzerinde izlenmeden haberleşebiliyor. Öyle ki İnternet ağı üzerinde en sert denetim ve yaptırımları uygulayan Çin hükümeti bile geçtiğimiz haftalarda Gangzhou eyaletinde bir hamile kadın ve eşinin vurulması sonrasında sosyal medya üzerinde örgütlenme sonucu çıkan bir ayaklanması haber almaktak ve önlem geliştirmekte aciz kaldı.

Yazımı geleneksel medyaya küçük bir not ile sonlandıralım: Devrim, Twitter ve Facebook’ta değil, Twitter ve Facebook’la ama ‘sokakta’ yapılır. ‘Sosyal Medya Devrimleri’ başlığı ise medyanın sizlerden sonraki dönemini tarif etmek için başkaları tarafından atılacak!

HÜCRE ÖLÜMÜNÜ ENGELLEYEN YENİ BİR GEN BULDU

Dr. Ataman ŞENDÖL
Zürih Üniversitesi öğretim üyesi

Bedenimizde her gün 50 milyar hücre ölüyor.
Örneğin; derimiz her dört haftada bir tamamen yenileniyor.
Peki, niye her gün bu kadar hücre ölüyor ve nasıl ölüyorlar?
Bu hücreler, bir hücre intiharı programı kullanarak ölüyor.
O programın adı da 'Programlanmış Hücre Ölümü' veya 'Apoptoz'.

NOBEL ÖDÜLÜ ALMASI DİLEĞİYLE

7. Kadir Has Ödülleri Değerlendirme Kurulu, bu yıl 'Gelecek

Vaat Eden Bilim İnsanı Ödülü'ne kanser ve hücre çalışmalarında etkili olan, oksijensizlikle hücre ölümü arasındaki ilişkiye yeni boyutlar getiren ve uluslararası düzeyde kabul gören çalışma, araştırma ve yayınıları nedeniyle Dr. Ataman Şendöl'ü layık görmüştü. Dr. Şendöl geçtiğimiz 22 Mart'da Kadir Has'ı Anma Töreni'nin ardından yapılan ödül töreninde yaptığı konuşmasında, İsviçre'de doğup, büyüp, okuduğunu ama anavatani Türkiye'den çalışmalarının ödüle layık görülmesinin kendisi için çok şey ifade ettiğini ve gurur verici olduğunu söylemişti. Bu ödülün hemen ardından -geçtiğimiz nisan ayında- Zürih Üniversitesi de Dr. Şendöl'e Georg-Friedrich Götz 2011 ödülünü verdi.

Bugün, programlanmış hücre ölümü yani apoptozun, homeostaz (hücre dışı gelişen olaylar karşısında, hücrenin kendi metabolizmasını koruma eğilimi) için çok önemli bir işlem olduğu biliniyor. Birçok hastalığa bakıldığında hücrenin apoptoz programında hatalar görülüyor. Örneğin bir tümörün oluşmasında apoptoz programının inaktivasyonu önemli bir etken oluyor. Bir başka deyişle, normalde ölmesi lazım gelen hücreler ölmeyip bir tümör oluşturabiliyorlar.

Beyin enfarktüsünde ise tam tersi bir durum söz konusu. Ölmemesi gereken hücreler enfarktüs (zone) bölgesinin dışında apoptozu kullanarak ölmeye başlıyorlar. Bu nedenle, apoptozun deregulasyonunun, yani istenenden az veya fazla programlanmış hücre ölümünün birçok hastalıkta önemli bir rol oynadığı artık biliniyor. Çünkü apoptoz üzerine ilk araştırmalara 1980'lerde başlanılmıştır.

Biz insanlar çok kompleks organizmalarız. Bu nedenle, biyolojide bir problemi anlamak için önce model organizmalar kullanılır. 'Programlanmış Hücre Ölümü' önce C. elegans (iplik solucanı) adında, 1 milimetrelük bir solucanda çalışılmıştır.

C. elegans çok ilginç bir gelişim biyolojisine sahiptir. Her solucan tam 959 hücreden oluşur. İlk kez 1980'lerde İngiliz biyolog Sir John E. Sulston bu 959 hücreyi merak ederek hücre sayısının üzerinde çalışmaya başladı. Sulston bir buçuk yıldır bu soruya cevap bulmakla geçirdi ve bir C. elegans 'cell lineage' yani her hücrenin ne zaman ve hangi hücreden doğduğunu saptayarak 'hücre yaşam çizgisini' oluşturdu. Ama bunun üzerinde çalışırken aynı anda çok dikkat çekici bir şey gördü. C. elegans oluşurken önce 1090 hücre ile doğuyor, ama sonra solucanda yalnızca hep 959 hücre bulunuyordu.

HÜCRE DOĞUYOR VE HEMEN ÖLÜYOR

Peki, bu kayıp 131 hücre nereye gidiyordu? Bu 131 hücre bulunmuyor, çünkü hücre doğduktan hemen sonra ölüyordu. C. elegans 1090 hücre ile doğmasına karşın hep 959 hücre ile yaşamına devam ediyordu. İlginç olan, hep aynı hücre aynı zamanda ölmektedir. Aynı hücrenin aynı anda öldüğü görüldüğünden bu süreçte 'programlanmış hücre ölümü' adı verilmiştir. Ama bu hücrelerin ölümünün arkasında bir program varsa, o zaman da bu süreci kontrol eden genlerin olması gerekiyordu.

DR. ATAMAN ŞENDÖL KİMDİR?

• 1977 doğumlu.

- **2003:** Lisans eğitimini Zürih Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde tamamladı. Aynı üniversitede lisans üstü öğrenimini deneysel tip ve biyoloji üzerinde yaptı.
- **2005-2009:** Zürih Üniversitesi Kanser Doktora programına ve aynı üniversitede bağlı Moleküler Yaşam Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Michael Hengartner'in laboratuvarında çalışmalarını sürdürdü.
- **2009:** ABD'de Prof. Scott Lowe Laboratuvarı'nda misafir araştırmacı olarak çalıştı. Mart 2009'dan bu yana ise doktora sonrası araştırmacısı olarak Prof. Hengartner'in laboratuvarında çalışmalarını sürdürüyor, biyoloji dersleri veriyor ve yüksek lisans öğrencilerine tez danışmanlığı yapıyor.
- **Yayınlar:** İki kitabı, çeşitli yayınları ve kongre sunumları bulunuyor.
- **Ödüller:** 2007'de 8.Charles Rodolphe Bruppacher Sempozyumu'nda 'Young Investigator' (Genç Araştırmacı), 2008'de Cancer Network Zurich Retreat'den 'Birincilik Ödülü' ve 2010'da GE & Science Prize for Young Life Scientists'in 'Regional Winner Europe Ödülü' sahibi.
- **İlgili alanları:** Klasik piyano, tiyatro, futbol ve eskrim.
- **Konuştuğu diller:** Almanca, Türkçe, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Rusça.

Böylece bu genleri aramaya başladilar ve buldular. Bu genlerin homologları (yüksek seviyede benzerleri) insanlarda da bulunuyor ve aynı fonksiyonları yapıyor.

Zürih Üniversitesi'ndeki profesörüm, Michael Hengartner, MIT'de Prof. Robert Horvitz'in yanında doktorasını yaparken ilk saptanan genlerden birini buldu. ced-9 (cell death abnormal) adlı geni bulduklarında, elbette henüz bu hücre ölümü işlemin sadece solucanlarda mı var olduğu, yoksa daha kompleks canlılarda da görülebileceği bilinmiyordu. ced-9 geninin bulunduğu çok önemlidir çünkü, ced-9 geninin bulunduğuyla birlikte ilk kez bu genin homologunun (yüksek seviyede benzerinin) insanda da bulunduğu anlaşıldı.

Bu genin homologu bcl-2 adlı bir gendir. Gen adını, B-cell lymphomas'da bulunması nedeniyle almıştır ve bu kanser türü apoptozu engellemekte önemli bir rol oynar. C. elegans adlı solucanındaki hücre ölümü üzerine yaptıkları buluşlarıyla 2002 yılında Robert Horvitz, John E. Sulston ve Sydney Brenner, Nobel ödüllü almışlardır.

Peki bir tümör Apoptoz programını nasıl inaktive ediyor? Hangi genler apoptozu engelliyor? İşte benim araştırmam bu sorularla başladı.

Bir tümör kontrolsüz bir şekilde büyürken, kan damarları yetersiz kalır ve o tümörün içinde oksijen azalır. Oksijen azalmasıyla,ambaşa bir adaptasyon programı devreye girer. Programı kontrol eden protein 'Hypoxia-inducible factor' (HIF-1) adlı bir transkripsiyon faktörüdür. HIF-1 genleri düzenlemek için DNA üzerinde belli bir dizide bağlanabilen bir protein. Bu protein yalnızca oksijen azalınca çalışmaya başlıyor ve beraberinde oksijene adaptasyona yardımcı olan genlerin transkripsiyonunu başlatıyor.

Araştırmamda HIF-1'in apoptozu engelleyebildiğini gösterdim. Yani bir tümörde oksijen azalınca o 'bozulmuş' hücreler ölemez. Araştırmamda bu iki programı birbirine bağlayan, yani apoptozu engelleyen, HIF-1 üzerinden aktive olan yeni bir gen buldum. Aynı zamanda, bu genin melanomda da (ciltte başlayan kanser tipi) apoptozu engeleyebildiğini gösterdim. Umarım, apoptozu engelleyen bu gene karşı bulunacak ilaçlar bir gün, bazı tümörlerin tedavisinde kullanılabilecektir.

ÖDÜL GETİREN ÇALIŞMA

‘KUTUPSAL KODLAMA’

Prof. Dr. Erdal ARIKAN

Bilkent Üniversitesi öğretim üyesi

Gürültülü bir telefon hattı üzerinden konuşurken
bazı sözcükleri tekrarlamak, hata olasılığını azaltmak için
bazı sözcükleri harf harf kodlamak hepimizin bildiği kodlama
yöntemleri idi. Bilmediğimiz kodlama yöntemlerinden birisini
daha bulan bilim adamı buluşunu anlatıyor.

Bilgi kuramının kurucusu, Amerikalı matematikçi ve mühendis Claude Shannon (1916-2001), haberleşme kavramını “bir noktada oluşturulan bir mesajın başka bir noktada aynen ya da yaklaşık olarak yeniden yaratılması” olarak tanımlar. Bu tanımında iki ana unsur vardır: Mesajın kendisi ve mesajın taşınması.

Örneğin, konuşurken söyledigimiz sözlerin içeriği yolladığımız mesajı oluşturur; bu sözlerin dinleyiciye iletilmesi ile ilgili olaylar -ses tellerimizin titreşimi, sesin havada yayılımı ve dinleyicinin kulağından beynine ulaşması gibi bir dizi karmaşık fiziksel ve nörobiyolojik olay- mesajın taşınmasıyla ilgilidir. Shannon bu iki kavramı birbirinden ayırmış ve her ikisini de matematiksel bir temele oturtmuştur.

Bilimsel kuramlar, ölçülebilir kavramlar arasında matematiksel bağlantıları bulmak şeklinde oluşturulmuştur. Örneğin, Newton'un ' $F=ma$ ' şeklinde bilinen yasası, kuvvet, kütle ve ivme kavramları arasındaki bir bağlantı ortaya koyar. Bu yasanın keşfedilmesi için önce yasaya konu olan üç kavramın zihinlerde berraklaşması gerekmıştır. Bu ise, Aristo'dan Galile'ye kadar uzanan ve bilimsel yöntemin keşfiyle yakından ilgili bir süreçten sonra gerçekleşmiştir. Kavramların doğru olarak ortaya konması problemin çözümünün önemli bir parçasıdır; bu yapıldıktan sonra kavramları birbirine bağlayan yasalar kendiliğinden, matematiksel bağlantıları olarak ortaya çıkabilmektedir.

Newton'un mekanikte yaptığına benzerini Shannon haberleşme mühendisliği alanında yapmıştır. Shannon kuramının merkezinde ‘mesaj’ ya da ‘ilet’ kavramı vardır. Mesajlar ‘kaynaklar’ tarafından üretilir ve ‘kanallar’ üzerinden iletilir. Shannon kuramında, bir mesaj kaynağının ne kadar ‘bilgi’ ya da ‘enformasyon’ ürettiğinin ölçüsü ‘entropi’ adı verilen niceliktir. Bir kanalın her kullanıldığıne kadar bilgi taşıyabileceğinin ölçüsü ise ‘kapasite’ adı verilen niceliktir. Shannon kuramı kaynakların entropilerinin ve kanalların kapasitelerinin nasıl hesaplanacağına ilişkin matematiksel formüller verir. Bir cisimin külesini ölçmek için nasıl terazi kullanırsak, bir kaynağın entropisinin ya da bir kanalın kapasitesinin de belli yöntemlerle ölçülmesi mümkündür; enformasyon -kütle gibi elle tutulamasa da- ölçülebilir bir niceliktir.

Shannon, entropi ve kapasite kavramlarını net bir biçimde ortaya koyduktan sonra, temel yasasını formüle etmiştir. Bu yasaya göre bir kaynağın ürettiği mesajların bir noktadan başka bir noktaya bir kanal üzerinden güvenilir bir biçimde aktarılabilmesi için, o kaynağın entropisinin söz konusu kanalın kapasitesinden küçük olması yeterlidir ve gereklidir. Bu yasa, hedef noktası yeniden

Arikan, 2009 yılında yayınlanan bir makaleyle, ilk defa Shannon kapasite sınırına eriştiği matematiksel kesinlikle ispatlanabilen ve практикте gerçekleştirilebilecek bir yöntem ortaya koydu. ‘Kutupsal kodlama’ adı verilen bu yöntem, kodlama kuramı alanında 1948'den bu yana açık olan bu temel probleme bir çözüm getiriyordu. Arikan, bu çalışmasıyla Shannon kuramı alanında en prestijli makale ödülü olan, 2010 IEEE Information Theory Society Paper Award ödülünü kazandı. Arikan'ın bu konudaki başarısı yurttaşının de kendisine 2010 Sedat Simavi Bilim Ödülü'nü ve 7. Kadir Has Üstün Başarı Ödülü'nü getirdi.

oluşturulan mesajların, kaynaktan çıkan mesajlarla her zaman aynı olmasını şart koşmaz ve bir miktar hataya pay bırakır. Ancak bu hata payı -sistem karmaşıklığını sınırsız olarak artırmaya razı olunması kaydıyla- istenildiği kadar küçük yapılabılır. ‘Güvenilir’ haberleşme yapabilmekten kasıt budur.

Yukarıdaki yasa neyin mümkün olduğunu ve neyin olmadığını ortaya koyan iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısmı kaynak entropisi kanal kapasitesinden küçükse, güvenilir haberleşmenin mümkün olduğunu vaad etmektedir. İkinci kısmı olumsuz bir anlam taşımaktadır ve bir kanaldan ancak o kanalın kapasitesinin altında kalan miktarlarda bilgi taşınabileceğini, daha fazla bilgi taşınmaya çalışılması halinde haberleşmenin güvenilir olmaktan çırkağını söylemektedir.

KODLAMA YÖNTEMLERİ

Shannon güvenilir haberleşme için yeter koşulları ortaya koymuştur. Ancak bunun nasıl yapılacağını söylememiştir. Kuramsal bilgi, bazen mühendislik pratiğinin onlarca hatta yüzlerce yıl önüne geçebilir. Bu özellikle, çığır açıcı kuramsal ilerlemelerin hemen ertesinde böyledir.

Bilgi kuramında da böyle olmuştur. Shannon 1948'de haberleşme mühendisliği için yeni bir ufuk belirlemiştir ve mühendisler Shannon'ın öngörülerini gerçeğe dönüştürmek için hala çalışmaktadır.

Shannon kuramının hayatı geçirilmesiyle ilgili yöntemlere kısaca ‘kodlama yöntemleri’ adı veriliyor. Kodlama yöntemi kavramına gündelik hayattan bazı örnekler verilebilir. Gürültülü bir telefon hattı üzerinden konuşurken bazı sözcükleri tekrarlamak, hata olasılığını azaltmak için bazı sözcükleri harf harf kodlamak hepimizin bildiği kodlama yöntemleridir. Ancak bu basit kodlama yöntemleri haberleşme güvenilirliğini artırrırken, haberleşme hızını önemli oranda yavaşlatırlar. Bu hız yavaşlaması kaçınılmaz olarak ödenmesi gereken bir bedel gibi görülmektedir.

Gerçekten de, Shannon öncesi dönemde haberleşme mühendisleri arasındaki yaygın kanaat da buydu. Yani, haberleşme güvenilirliğini artırmak için haberleşme hızının mutlaka düşürülmesi gereği düşünülüyordu. Ne var ki, Shannon yasası, bunun böyle olmadığını söylemektedir; kanal kapasitesini aşmamak kaydıyla, hız sabit tutulurken, güvenilirlik istenildiği kadar artırılabilir. Ödenmesi gereken bir bedel varsa, o sistem karmaşıklığıdır. Daha açık ifadeyle, kapasiteye erişen hızlarda güvenilir haberleşme yapmak için karmaşıklığı giderek artan kodlama yöntemlerine gereksinim vardır. Shannon kuramının öngörüsü budur. Burada akla gelen soru, karmaşıklığın ne kadar artması gereklidir. Bu sorunun kesin cevabını bilmiyoruz.

Kodlama kuramcılar bugün gelinen noktada Shannon'ın vaad ettiği kapasite sınırında çalışan ve практикте gerçekleştirilebilen kodlar inşa etmeyi başarmış durumdadırlar. Bu hedefe ilk olarak, 1993 yılında Claude Berrou ve ekibi tarafından geliştirilmiş olan ‘turbo kodları’ ile ulaşılmıştır. Aynı yıllarda, Robert Gallager'in 1960'larda icat etmiş olduğu LDPC kodlarının da bazı iyileştirmelerle kanal

kapasitesine erişebileceğinin anlaşılmıştır. Bugün etrafımızı kuşatan modern haberleşme sistemlerinin içinde bu tür kodlar kullanılmaktadır.

Her ne kadar kodlama problemi yukarıda bahsedilen yöntemlerle pratik anlamda büyük ölçüde çözülmüş ise de ortada hala kuramsal bir boşluk vardır. Gerek turbo gerek LDPC kodlarının tasarımını bazı noktalarda ‘el yordamı’ ile yapılmaktadır; bu kodların niye iyi çalışıkları hala tam olarak anlaşılamamıştır

KUTUPSAL KODLAMA

Kutupsal kodlama, tipki turbo ve LDPC kodları gibi kapasiteye erişen pratik bir kodlama yöntemidir. Kutupsal kodlamanın ayırcı özelliği, bu kodların matematiksel analizinin yapılabilebilir olmasıdır. Bu kodların gerek inşasında gerek analizinde ‘el yordamı’na gerek yoktur. Her şey matematiksel kesinlikle yapılabilmektedir. Bu özellikleyle kutupsal kodlar, 1948’den bu yana açık olan, Shannon kuramının çok temel bir problemine getirilen ilk çözümüdür.

Kutupsal kodlama, ilk olarak Erdal Arıkan tarafından 2009 yılında yayınlanan bir makalede ortaya konmuştur. Bu kodlar, Arıkan’ın 1983 yılından beri yaptığı çalışmalarının ürünüdür. Kutupsal kodlama, bilinen yöntemlerin çok dışında, ‘kanal kutuplaşması’ adı verilen yeni bir kod inşa yöntemi kullanmaktadır.

Kutuplaşma yönteminin ana fikri şudur: Haberleşme için elimizde vasat bir kanalın var olduğunu kabul edelim. Bu vasat kanalı ‘ham madde’ olarak kullanarak, kapasite bakımından birbirinden giderek ayıran yeni kanallar üretebilir miyiz? Başka deyişle, vasat kanallardan, çok iyi ya da çok kötü kanallar imal etmek mümkün müdür? Arıkan, yukarıda sözü edilen makalesinde, bu ‘kanal kutuplaşma’ işleminin nasıl gerçekleştirileceğini bulmuştur.

Kutuplaşma işlemi tamamlandığında, kodlama problemi kendiliğinden çözülmüş olmaktadır. Zira, ortada yalnızca mükemmel yakın ya da hemen hiç işe yaramayacak kadar kötü kanallar kalmaktadır. Mükemmel kanallardan kapasite hızlarında bilgi yollamak için kodlama yapmaya gerek yoktur (bu kanallar neredeyse gürültüsüzdür); diğer yandan, çok kötü kanallardan hiç bilgi yollanmasa da önemli bir kapasite kaybı söz konusu değildir.

Kutupsal kodlama şu an bir ilgi odağı haline gelmiş durumdadır. Konu; kuramsal ve pratik boyutlarıyla yoğun olarak araştırmakta ve konferanslarda özel oturumlarda tartışılmaktadır. Bir süre sonra telefon cihazlarımızın içinde kutupsal kodlar görecek miyiz, bilinmez ama bu konunun bir süre daha araştırılmaya ve tartışılmaya devam edeceğine kesin gibidir.

KHAS ÜSTÜN BAŞARI ÖDÜLÜ VERMİŞTİ

Haberleşme ve enformasyon kuramı alanına katkıları, çok sayıdaki uluslararası kabul görmüş araştırma ve yayınları olan Prof. Dr. Erdal Arıkan'a, 7. Kadir Has Ödülleri Değerlendirme Kurulu ‘Kutupsal Kodlama’ konusunda 60 yıldır açık olan bu probleme çözüm getiren buluşu nedeniyle 2011 yılı Üstün Başarı Ödülü'ne layık görülmüştü. Prof. Dr. Arıkan, ödülünü, geçtiğimiz 22 Mart'da üniversitede yapılan Kadir Has'ı Anma Töreni'nde almıştı.

BULUŞUN ARKASINDAKİ ÖZGEÇMİŞ

- 1976'da Üniversite Seçme Sınavı'nda Türkiye birinciliğiyle kazandığı ODTÜ Elektrik Mühendisliği Bölümündeki eğitimini, Kaliforniya Teknoloji Enstitüsü (Caltech) Elektrik Mühendisliği'ne transfer ile tamamlayan Prof. Dr. Arıkan, yüksek lisans ve doktorasını Elektrik Mühendisliği ve Bilgisayar Bilimleri alanında M.I.T.'de yaptı.
- 1981-82'de M.I.T.'de Haberleşme Mühendisliği dalında 'Vinton Hayes' bursiyeri oldu
- 1986-87'de Illinois Üniversitesi Elektrik ve Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nde yardımcı doçent olarak çalıştı.
- Eylül 1987'den bu yana Bilkent Üniversitesi, Elektrik ve Elektronik Mühendisliği Bölümü'nde görevini sürdürüyor.
- 1980'den bugüne mesleki hayatında üstlendiği bazı görevler ve aldığı ödüller: Henry Ford 2. Bilim Ödülü, European Simulation Symposium'da En İyi Bildiri Ödülü, TÜBİTAK Elektrik, Elektronik ve Enformatik Araştırma Grubu Yürütme Kurulu üyesi, IEEE International Symposium on Information Theory Konferans Eş-Başkanlığı, 2010 Sedat Simavi Bilim Ödülü, IEEE Information Theory Society 2010 En İyi Makale Ödülü, 2011 IEEE International Symposium on Information Theory açış konuşmacısı.

ARAP BAHARI MI, AMERİKAN KİŞİ MI?

Mithat BEREKET

*Khas
Pusula akademisi*

Pek çok Batılı gazeteci ya da akademisyen, Tunus'da başlayıp Mısır'a sıçrayan ve diktatörlüklerin sonunu getirdikten sonra, neredeyse tüm Arap ülkelerini saran halk hareketlerini, 'Prag Baharı'ndan esinlenerek; 'Arap Baharı' olarak genelleştirdi.

'Spring' kelimesi İngilizce'de, 'gelişmek, ilerlemek; sıçramak' anlamına da geldiği için 'Arap Baharı' tanımaması, Arap ülkelerindeki halk hareketlerini anlatmak için çok uygun bir benzetme gibi görünüyor. Ama, sadece görünüyor...

Cünkü, olayların 'Arap' ülkelerinde geçmesi ve mevsimlerden de 'bahar' olması dışında, Ortadoğu'nun Arapların bulunduğu bölümünde yaşananlar, 'Prag Baharı'yla henüz pek bir benzerlik göstermiyor. Bu halk ayaklanmaları sonunda ortaya nasıl bir tablo çıkacak? Kimler iktidara gelecek ve iktidardakiler gerçekten demokrasiyi savunacaklar mı? Henüz belli değil.

Halk ayaklanmalarının ilk başlığı; tabiri caizse, 'devrim ateşi'nin ilk yandığı ve değişimin en sorunsuz yaşandığı yer gibi görünen Tunus'da sular durulmadı. Buradaki güvenlik sorunu hala çözülemedi. Bu yaz -temmuz sonunda- seçimlerin yapılmasının beklentiği ülkede siyasete, İslamcı En Nahda Hareketi'nin damgasını vuracağına kesin gözüyle bakılıyor.

Sandıktan çıkacak bir En Nahda iktidarının nelere gebe olacağı ise tam olarak kestirilemiyor. Durum belirsiz. Herkesin ortak korkusu aynı: Halkın, "biz bunun için mi ayaklandık; bunun için mi devrim yaptık?" diyeceği bir duruma gelmek.

Öte yandan, geçtiğimiz Mayıs ayında, Kahire'de 12 kişinin ölümü ve 232 kişinin yaralanması ile sonuçlanan kilise baskını, ünlü Tahrir Meydanı'ndan yükselen samimi devrim çığlıklarına gölge düşürdü. Arap Baharı'nın en iyimser destekçileri bile, Mısır'daki demokrasi sürecinin oldukça zor geçeceğini anlamış durumdalar. Geleceğe yönelik tahminler artık daha ihtiyatlı; hatta, daha karamsar. Şu anda, Mısır'da iyi organize olmuş, iyi işleyen; dolayısıyla, eylülde yapılacak ilk serbest seçimlere şimdiden hazır olan iki kurum var. Bunlardan biri 'Ordu' diğer ise, 'Müslüman Kardeşler'. 'Müslüman Kardeşler'in iktidara geldiği bir Mısır'da, ordu ne yapar? Doğrusu büyük merak konusu.

Libya'ya gelirsek. Fransa, İngiltere ve Amerika'nın Libya'yı havadan bombalaması hiçbir işe yaramadı. Bu ülkede, Kaddafi'ye bağlı kuvvetlerle, muhalifler arasındaki kanlı iç savaş devam ediyor. Ayrıca, son günlerde yaşanan olaylar ve yapılan hatalar, NATO'nun ve diğer Batılı ülkelerin müdahalesinin ne kadar 'insani amaçla' yapıldığının sorgulanmasına yol açıyor.

Libya'dan kaçmaya çalışan Afrikalı mültecilerle dolu bir gemi, acil yardım çağrısı gönderdi. Ama, bu çağrılar; İtalyan sahil güvenlik ekipleri, NATO helikopterleri ve bölgede bulunan bir savaş gemisi tarafından görmezden gelindi. Gemideki 71 kişiden 61'i öldü.

Öte yandan, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Mayıs ayında, Avrupa'ya kaçmaya çalışan 600 mültecinin de içinde bulunduğu geminin Libya açıklarında battığını açıkladı. Bu iki olay bile, Libya'ya yapılan 'insani müdahale'nin ne kadar 'insani' amaçlı olduğu hakkında yeterince fikir veriyor.

Unutmayalım! Zamanında, Amerika'nın kendi çıkarları için, 'Büyük Ortadoğu Projesi'yle yapmak istediklerini şimdí ezilmiş, dışlanmış ve baskılardan bıkmış usanmış Arap halkları kendileri yapıyor.

Tunus'dan Mısır'a, Cezayir'den Yemen'e kadar, Arap coğrafyasındakiler; özellikle de gençler, bugüne kadar bütün kötülükleri ABD'de ararken; şimdí, suçlayıcı parmağını kendi liderlerine çeviriyorlar. Koltuk uğruna halklarını geri bırakan diktatörlere.

Kuzey Afrika'dan Aden Körfezi'ne kadar uzanan geniş bir coğrafyada, müthiş bir dönüşüm yaşanıyor. Hem de 'tarihi' bir dönüşüm. Bugüne kadar liderleri tarafından korkutulmuş ve bastırılmış Arap halkları şimdí birbirlerinden aldıkları cesaretle ayağa kalkmaya, direnmeye başlıyorlar.

PRAG SPRING (PRAG BAHARI)

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDAN SONRA, O ZAMANKİ ÇEKOSLOVAKYA'YI BASKI ALTINA ALMAYA ÇALIŞAN SOVYETLER BİRLİĞİ'NE KARŞI HALKTA OLUŞAN TEPKİLER, REFORM YANLISI ALEKSANDER DUBÇEK'İN İKTİDARA GELMESİYLE EN ÜST NOKTASINA ULAŞTI. KENDİSİ DE ASLEN BİR SLOVAK OLAN DUBÇEK, 5 OCAK 1968'DE İKTİDARA GELİR GELMEZ, REFORMLARA GİRİŞTİ. BÜTÜN DOĞU AVRUPA ÜLKELERİNİ 'VARŠOVA PAKTİ' İÇİNE ALIP NATO'YA KARŞI BİR İTTİFAK OLUSTURMAYA ÇALIŞAN MOSKOVA, ÇEKLERE VE SLOVAKLARA HER TÜRLÜ BASKIYI YAPIYORDU. ÇEKOSLOVAKYA HALKI, DUBÇEK'İN LİDERLİĞİ SAYESİNDE BASKILARA KARŞI KOYUP KİŞİSEL HAKLARI VE ÖZGÜRLÜKLERİ İÇİN MÜCADELE ETTİ. ANCAK, 21 AUGUSTOS 1968'DE DUBÇEK'İ DURDURAMAYACAKLARINI ANLAYAN SOVYETLERLER, ÇEKOSLOVAKYA'YI RESMEN İŞGAL ETTİ VE DUBÇEK DÖNEMİ SON BULDU. SADECE, SEKİZ AY KADAR SÜREN DUBÇEK DÖNEMİ, ÇEKOSLOVAKYALILAR'IN GÜÇLÜ SOVYET BASKISINA DİRENDİĞİ VE KENDİ HAKLARINI; ÖZGÜRLÜKLERİNİ SAVUNDUĞU BİR DÖNEM OLARAK ANILDI. 1968'İN OCAK AYINDAN AUGUSTOS AYINA KADAR DEVAM EDEN BU SÜREÇ ÇOĞUNLUKLA BAHAR DÖNEMİNİ KAPSADIĞI İÇİN BU 'DEMOKRATİKLEŞME' VE 'ÖZGÜRLEŞME' DÖNEMİNE UYGUN BİR İSİM BULUNDU: 'PRAG SPRİNG' YANI 'PRAG BAHARI'.

Bahreyn'de de halk ayaklanması. Orada, kanlı bir bastırma operasyonu yaşandı. Bunun için Suudi Arabistan'dan askerler çağrıldı. Bahreyn Kralı Hamid İbn İsa El-Halife, protestocuların sembolü oldu diye, İnci Meydanı'na ismini veren, İnci anıtını yıktırdı. Şii'ler hala ayakta. Ülke yönetiminde söz sahibi olmak istiyorlar. Buna karşılık baskilar ve tutuklamalar devam ediyor. Bahreyn'de olanlar, dünyanın pek de umrunda değilmiş gibi görünüyor.

Ve Suriye. Bu ülkede daha fazla özgürlük ve demokrasi isteyen bireylere karşı Esad yönetiminin uyguladığı baskilar ve şiddet politikası geri tepmiş görünüyor. Başbakan Erdoğan Esad'ı, defalarca uyardı. ABD Başkanı Obama, Esad'a resmen ultimatom verdi: "Ya istenen değişimi yap ya da git!" Ama, Başar Esad'ın Erdoğan'ı ya da Obama'yı dinlemediği ortada. Herkesin "ne diyecek" diyerek nefesini tutup beklediği basın toplantısında değişimden bahsetmek yerine 'dış mihrakları' suçlamaya devam etti...

Unutmayalım! Zamanında, Amerika'nın kendi çıkarları için, 'Büyük Ortadoğu Projesi'yle yapmak istediklerini şimdiki, ezilmiş, dışlanmış ve baskılardan bıkmış usanmış Arap halkları kendileri yapıyor.

Kuzey Afrika'dan Aden Körfezi'ne kadar uzanan geniş bir coğrafyada, müthiş bir dönüşüm yaşamıyor. Hem de 'tarihi' bir dönüşüm.

Bugüne kadar liderleri tarafından korkutulmuş ve bastırılmış Arap halkları şimdi birbirlerinden aldıkları cesaretle ayağa kalkmaya, direnmeye başlıyorlar.

Tunus'dan Mısır'a, Cezayir'den Yemen'e kadar, Arap coğrafyasındaki, özellikle de gençler, bugüne kadar bütün kötülükleri ABD'de ararken; şimdi, suçlayıcı parmağını kendi liderlerine-koltuk uğruna halklarını geri bırakan diktatörlere çeviriyorlar.

Birçok Arap ülkesinde muhalefete itilmiş İslami grupların etkisiyle sonbaharda iktidara gelecek yeni yönetimlerin, çoğulukla Batı ve Amerika aleyleceği söylenebilir. Ancak, ne olursa olsun, asıl önemli olan Amerika'nın ne yapacağı. Obama yönetimi bundan böyle, Arap ülkelerinde gerçek anlamda demokrasilerin kurulmasını istiyorsa; bu tüm dünya için hayırlı olur.

Yok, bu ülkelerde eskisi gibi Washington'un desteklediği, karizmatik, iş bitirici liderler istenirse; o zaman, baharda indirilen Hammurabiler'in yerine kiş geldiğinde yeni Hammurabiler oturmuş olur ki bu durumda, 'Washington'un kişi', Araplara hiç de iyi gelmeyecektir.

DÜŞÜNCELERİMİZİN KUANTUM MEKANIĞSEL TEMELLERİ

Prof. Dr. Cihan SAÇLIOĞLU

Sabancı Üniversitesi öğretim üyesi

Zihnimizin işleyişini -kabaca- bir bilgisayara benzetirsek, bunun ‘yazılım’ tarafında isim, sıfat ve fiillerin oluşturduğu bir dil; ‘donanım’ tarafında ise nöronlar, aksonlar, sinir ağları, nörötransmitterler gibi fiziksel unsurlar var.

ZİHNİMİZİN YAZILIM TARAFI

Zihnimizin işleyişinin kökenini önce yazılım tarafına bakarak sorgulayalım. Örneğin ‘kedi’ gibi bir cins isim nereden geliyor ve nasıl herkesçe paylaşılmıyor? Bu konu hakkında Plato, Aristo ve skolastik felsefedeği tartışmaları hızla geçersek, modern bilimdeki cevap kedi DNA’sının küçük varyasyonlar dışında ‘aynılığı’ ve ‘kararlılığı’na dayanıyor.

Aynılık DNA molekülündeki atomların özdeşliğinden, kararlılık ise molekülün ancak ayrik kuantum enerji seviyelerinde bulunabilmesinden kaynaklanıyor. Sembolik olarak “bir enerji seviyesi iki kulaklı, bir üst enerji seviyesi üç kulaklı bir kediye yol açıyor” diyelim. Çevredeki gelişigüzel ısı enerjisi gibi etkiler molekülü üst seviyeye çıkarmaya yetmediği için bildiğimiz iki kulaklı kediler görüyoruz. Burada, Avusturyalı fizikçi Erwin Schrödinger'in meşhur ‘Yaşam Nedir?’ kitabındaki bir argümanı özetledik.

Atomların aynılığı ve kararlılığı da sadece kuantum mekaniği ile açıklanabiliyor. Merkezde bir proton ve çevresinde ona bağlı bir elektrondan ibaret hidrojen atomunun minimum bir enerji durumu da içeren kesikli enerji spektrumu Schrödinger denkleminden çıkarıyor ve böylece her hidrojen atomunun aynı tayfi vermesi anlaşılmaktır.

Buna daha sezgisel düzeyde bakarsak, diyebiliriz ki elektron çekirdeğe düşmez, zira Heisenberg Belirsizlik İlkesi'ne (HBI) göre çekirdek gibi atomdan yüz bin kere küçük bir mesafeye kısıtlanması, hızının aynı oranda artmasına sebep olacaktır. Neticede bu efektif itme, elektronu merkeze çeken Coulomb kuvvetini (elektron ve pozitron arasındaki elektrostatik çekim kuvveti) dengeliyor ve atom için 1 Angstrom (bir metrenin on milyarda biri) kadar çaplı, daha fazla sıkıştırılamayacak bir hacim ortaya çıkıyor. Daha ağır atomlarda proton, nötron ve elektron sayıları artıyor.

Elektronlar yine sadece kuantum mekaniksel kesikli enerji seviyelerinde yer alabiliyorlar, fakat önemli bir yenilik var: Pauli Dönüşüm İlkesi (PDİ-Bir atomda iki elektronun aynı anda aynı enerji seviyesinde bulunamayacaklarını ifade eden prensip) dolayısıyla iki elektron aynı kuantum durumunda bulunamayacağı için, elektronlar en aşağıdan başlayarak yükselen enerji seviyelerine yerleşiyorlar.

Bu kuantum durumunu belirleyen özelliklerden birisi de elektronun ‘iç açısal momentumu’, yani $+1/2$ veya $-1/2$ Planck sabiti olabilen spin kuantum sayısı. Elektron en iyi bilinen spin $1/2$ parçacık, fakat PDİ daha genel bir prensip ve bize spinleri $1/2, 3/2, 5/2, \dots$ olan özdeş parçacıkların aynı kuantum durumuna giremeyeceklerini garanti ediyor. Bu da HBI gibi etrafta gerçek bir kuvvet yok iken itme sağlayan tamamen kuantum mekaniksel bir etki.

Burada bir an için gündelik kavramlarımızdan ‘boş/dolu’ üzerine düşünelim. Her su molekülinin temelde HBI'den kaynaklanan bir hacmi var; iki su molekülü yaklaştırırsa dışındaki elektronlar PDİ ile birbirlerini itiyorlar, yani bardak bu iki kuantum fiziği etkisi sayesinde doluyor. Aslında ‘katı madde’, yani çekirdekler bu hacmin milyarda birinin milyonda birini işgal ediyor (çekirdekteki proton ve nötronlara bin kere daha yakından bakılırsa onların da pek katı olmadıkları görülüyor, ama bu ana konumuzun dışında).

Önermemiz her türlü gündelik madde için doğru; beton yapılar, kayalar ve kendi vücudumuz da bu oranda boş. Doluluk algısı tamamen PDİ'den geliyor.

Şimdi bir sonraki soruya gelelim: “Tamam, bir elektron ve bir protondan yapılan hidrojen atomları, kuantum yasalarının ancak belli enerjilere izin vermesi dolayısıyla birbirlerinin aynısı olmak zorunda ama, neden evrendeki bütün protonlar ve bütün elektronlar hep aynı?”

Bunun doğal bir açıklaması, Rölativistik Kuantum Alan Teorisi'nde (RKAT) var. Buradaki üç kavramı açalım: Rölativistik enerji E ve momentum p ilişkisi $E^2 = p^2c^2 + m^2c^4$ şeklinde. İlk rölativistik kuantum denklemi yazan Paul Dirac enerjiyi bulmak için karekök alıncá, artı ve eksi enerjiler buluyor. Doğada her şey en alt enerji seviyesine gider; o zaman rölativite bize dipsiz bir kuyu mu veriyor? Dirac bu problemi bütün negatif enerji seviyelerinin zaten dolmuş olduğunu farz ederek çözüyor; yani “boşluk diye bildiğimiz sonsuz negatif enerjili ve negatif yüklü bir denizdir” diyor.

Bazen böyle bir negatif enerjili elektron bir foton (elektromanyetik dalgaının toplam enerjisini oluşturan enerji paketçiklerinden her biri için kullanılan kelime) yutarak pozitif enerjiye terfi ediyor; ‘boşluktaki’ sonsuz negatif enerji ve yükten de bir birim eksilttiği için ortaya aynı zamanda bir de elektronun tersi, yani pozitif yüklü ve pozitif enerjili bir parçacık ortaya çıkıyor. Buna bir fotonun

elektron-pozitron çiftine dönüşmesi olarak bakıyoruz. Dönüşümün tersi de mümkün.

Kuantum prensipleri ve rölativite, bize böylece antimaddenin varlığını ve maddeyle nasıl etkileşeceğini söylüyor. Ayrıca, zamanda geri giden bir negatif enerjili elektron, zamanda ileri giden bir pozitif enerjili pozitron olarak düşünülebileceği için, bütün elektron ve pozitronların zamanda ileri-geri zızkak yapan tek bir elektronadan ibaret olmasını mümkün kıliyor. O zaman bütün elektronların neden aynı olduğunu açıklamış oluyoruz!

Bu ünlü fizikçi Richard Feynman'ın hocası Wheeler'in çığın fikirlerinden biri, ama aslında rölativite, kuantum mekaniği ve PDİ'nin nasıl derinden ıllıtı olduğuna işaret ederek bunların gerçek sentezi olan RKAT'ının ipuçlarını veriyor. Şimdi bu daha temel teoriyi biraz tanıtalım ve kuantumun anlamda özdeşliğe nasıl yol açtığını açıklayalım.

Alan teorilerinde temel gerçeklik, bütün uzaya yayılmış bir ‘alan’dır, Newton fizигindeki gibi kuvvetlerin etkisiyle boşlukta hareket eden noktasal parçacıklar değil. Mesela klasik elektromanyetik alan dediğimiz, uzayın her noktasında zamanla değişebilen ve birbirini etkileyen bir elektrik ve bir manyetik vektörler ‘tarası’dır.

Kuantum elektromanyetik alan teorisinde bu vektörler her noktada foton üretebilen veya yok edebilen işlemcilere dönüşüyor. Buna paralel olarak, kuantum elektron alanı da her noktada elektro ve pozitronlar yaratıp yok edebiliyor. Enerji ve kütlenin birbirine dönüştüğü rölativistik teorilerde böyle süreçler doğal ve kaçınılmaz hale geliyor.

Bu alan işlemcileri uzay-zamanın temel simetri grubu olan Poincaré grubunun (Fransız matematikçi Henri Poincaré'nin adı rölativite ile önemli öncül görüşleri dolayısıyla) temsilleri. Temsiller, Wigner'in gösterdiği gibi iki sayı ile belirleniyor: Parçacığın kütlesi ‘m’ ve spinı ‘s’. Kütle sürekli, spin ise 0, 1/2, 1, 3/2, 2... şeklinde değerler alabiliyor.

Avusturyalı fizikçi Wolfgang Pauli, 1920'lerde empirik bir gözlem olarak ortaya attığı yarım spinli parçacıkların ‘Dışlama İlkesi’ne tâbi oldukları iddiasını, 1948'de RKAT çerçevesinde bir matematiksel teorem olarak ispat edebildi. Poincaré simetrisi uzayda ve zamanda özel bir nokta veya yön olmadığını, ayrıca özel bir eylemsizlik çerçevesi bulunmadığını söylüyor. Gündelik

- Herkesin birer burnu olması,
- Etrafımızda gördüklerimizin amorf değil, belli tanınabilir ve sınıflandırılabilir kategorilerle kısıtlı olması,
- Bizim bu nesnelerin benzerliğini cins isimlerle ifade etmemiz,
- Benzer ajanların eylemleri de benzer olacağından yemek, içmek gibi fiiller türememiz,
- Belli sayıda benzer nesnelerden kümeler oluşturup, buradan sayı kavramını soyutlamamız,
- Boşluk-doluluk kavramlarımızın olması vb. zihnimizde yansımalarından kaynaklanıyor.

dille “madem bir elektron (veya foton) alan işlemcisi her nokta, her zaman, her yön ve her çerçevede aynı, o zaman her yerde birbirimin tipkisi elektronlar (veya fotonlar) üretecektir” diyebiliriz.

Neticede, herkesin birer burnunun olması, etrafımızda gördüklerimizin amorf değil, belli tanınabilir ve sınıflandırılabilir kategorilerle kısıtlı olması, bizim bu nesnelerin benzerliğini cins isimlerle ifade etmemiz, benzer ajanların eylemleri de benzer olacağından yemek, içmek gibi fiiller türememiz, belli sayıda benzer nesnelerden kümeler oluşturup, buradan sayı kavramını soyutlamamız (Frege-Russell sayı tarifi), boşluk-doluluk kavramlarımızın olması vb. RKAT’nin tezahürlerinden ve bunun zihnimizde yansımalarından kaynaklanıyor.

ZİHNİMİZİN DONANIM TARAFI

Zihnimizin ‘yazılım’ tarafı ile RKAT’ının ilişkisini böylece özetledikten sonra, donanım kısmı daha kolay: Sinir hücrelerinde sinyaller Sodyum, Potasyum ve Kalsiyum iyonlarının alışverişile gerçekleşiyor. Bu iyonların-ve tekrar edersek, DNA aynılığı dolayısıyla sinir hücrelerinin-aynılığının doğal açıklamasının RKAT olduğunu artık neredeyse tekrarlamaya bile değil.

Böylece her gün gördüğümüz, ‘klasik’ çevremizin ve onu betimleyen lisaniımızın temelde RKAT’den kaynaklandığını açıkladık. Klasik fizигin gündelik olayları açıklamakta yeterli olduğu, kuantum fizигinin sadece atom ve atom altı seviyelerde kendini göstereceği şeklindeki yaygın görüş bir yanılığından ibaret.

Bu yanlığının matematiksel kaynağı Planck sabitinin (kuantum mekanığında aksiyonun temel birimi-kuantumu- olarak düşünülebilecek bir sabittir) gerçek dünyada çok küçük olması ve klasik fizikte bunun ‘tam sıfır’ değerini aldığı görüşü. Bu görüş matematiksel olarak yanlış, zira kuantum olayları $\exp(iS/\hbar)$ (burada S=eylem) ifadesi ile belirlenir ve bu $\hbar = 0$ noktasında tekil ve anlamsızdır. Yani $\hbar = 0$ limiti klasik fizik değil.

Bir an için bunu unutup ‘gerçek bir $\hbar = 0$ klasik fizik dünyası’ hayal edelim. Burada HİBİ ve PDİ olmadığı için atomlar elektromanyetik, yıldızlar ise gravitasyonel kuvvetlere direnemeyerek, küteleri, yükleri, açısal momentumları birbirinden farklı, amorf bir kara delikler kümesi, veya yeteri kadar enerjileri yoksa, tek bir dev kara deliğe dönüşmek zorunda kalacaklar. Bunun gündelik dünyamiza hiç benzemediği çok açık.

BU YÜZYIL, ENDÜSTRİ MÜHENDİSLİĞİNİ DEĞİŞİME ZORLUYOR

Doç. Dr. Zeki AYAĞ

Khas öğretim üyesi

TEKNOLOJİK İNOVASYON ÖNEMLİ

Inovasyon ve iyileştirme teknolojik ilerlemelerin esas elemanları ve aynı zamanda modern yönetimlerin de önemli hedefleri arasında girdi ve öyle de kalacak. Teknolojik inovasyon uluslararası platformda da araştırma ve çalışmanın odağı haline geldi. Teknolojik inovasyonla bağlantılı sistemler ve yönetimi ile ilgili ortaya çıkan problemlerin çözümleri üzerinde de şimdilerde daha fazla çalışılmaya başlandı. 21.yüzyılda ileri imalat sistemleri ve ilgili problemleri söz konusu olduğunda aşağıdaki gibi birçok önemli konu göze çarpıyor:

- Esnek imalat ve akıllı imalat (flexible and intelligent manufacturing)
- Yalın imalat (lean manufacturing)
- Hızlı imalat (agile manufacturing)
- YHE imalat (yalın imalat, hızlı imalat ve esnek imalat sistemleri birleşimi-LAF manufacturing: lean manufacturing, agile manufacturing and flexible manufacturing)
- Kitle halinde müşteriye has ürünlerin üretilmesi (mass customization).

Bu yeni yüzyılda, mühendislik kavramı da değişmeye başladı. Artık mühendisler, klasik anlamda, ürünün sadece üretim bölümüyle ilgilenmiyorlar; Ar-Ge, teknoloji, yaratıcılık, tasarım gibi işin diğer boyutları ile ilgileniyorlar.

Geride 10 yılın bıraktığımız bu yeni yüzyılda, özellikle gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada hizmetler sektörünün ağırlıklı olduğu yeni bir ekonomik düzen oluşmaya başladı. Ülke ekonomileri artık küreselleşmenin de etkisiyle giderek dış dünya ile daha fazla bütünlüyor. Üretim boyutuna baktığımızda ise artık gelişmiş ülkelerde üretimden ziyade fark ve değer yaratan unsurlar (tasarım, yaratıcılık, tüketicinin rahatlık ve güvenliğini artıran teknoloji, marka değeri, imaj değeri vb.) ön plana çıkıyor.

Bu gelişmeler ışığında bu yeni yüzyılda mühendislik kavramı da değişmeye başladı. Artık mühendisler klasik anlamda ürünün sadece üretim bölümüyle ilgilenmekten ziyade bu yüzyılda Ar-Ge, teknoloji, yaratıcılık, tasarım gibi işin diğer boyutları ile ilgileniyorlar. Bu yüzyıldaki teknolojik ve endüstriyel gelişmeler doğal olarak enerji ve ham madde gibi temel kaynaklara olan bağlılığı da artırdı ve gittikçe azalan bu kaynakların en verimli şekilde kullanabilmesi çok daha önemli olmaya başladı.

Dolayısıyla sürekli gelişen ve değişen iş ve çalışma koşulları söz konusu olduğundan bu noktada endüstri mühendislerine çok fazla görev düşüyor. Endüstri mühendisleri kit kaynakları yönetmek, alternatif üretim politikalarını önermek ve projelerde disiplinlerarası koordinasyonu sağlamak gibi hususlarda daha da ön plana çıkıyor. Bu bağlamda endüstri mühendisliği insan, makina, malzeme ve benzeri elemanlardan oluşan; sanayi ve hizmet sektöründeki

sistemlerin incelenmesi, planlaması, örgütlenmesi, yürütülmesi, denetlenmesi ve geliştirilmesi için; sistem, model ve yöntem geliştirerek sorunları önlemeye ve çözmeye dayalı bir başka deyişle, endüstri mühendisliği teknik bilimler, ekonomi bilimi ve insan biliminin ortak kesitinde yer alan disiplinlerarası bir mühendislik dalıdır.

21.yüzyılın gelişisi ile birlikte günümüz endüstri mühendisleri üretim operasyonlarındaki gelişmelere uyum sağlamaya çalışıyorlar. Özellikle, imalat ortamında ileri düzeyde etkin, verimli ve sürekli gelişmeyi sağlamak için, söz konusu olan değişimleri benimsemeye çabalarıyorlar. Kısacası bu dönemde endüstri mühendislerinin yapmak zorunda oldukları temel görevlarına çıkan değişimleri gözönüne alarak gerekli olan stratejileri en doğru biçimde formüle etmek, uygulamak ve istenilen şekilde gerçekleştirgiinden emin olmak. Artık öyle bir dünyada yaşıyoruz ki beklenmeyen zamanlarda farklı boyutlarda birçok değişikliklerle karşılaşıyoruz. Bu çağda çekirdek teknolojik elemanlarla endüstri mühendisliği hızlı bir şekilde değişmiş ve yeni nesil için daha çekici bir mühendislik disiplini haline dönüşmüştür.

Toplum da bilgi toplumu haline dönüştü ve inovasyon kavramı gittikçe daha önemli olmaya başladı. Buna bağlı olarak endüstriyel kültürün ve imalatın sürekli bir şekilde iyileşmesi uluslararası ekonomik gelişiminde önemli bir unsur oldu.

Bu çağda göze çarpan diğer bir husus ise, var olan rekabet ortamıdır ve bu da doğal olarak teknolojik ilerlemelere daha fazla ivme kazandırıyor. Artık imalat yeni bir çağ'a girdi ve küresel pazarlar oluştu. Sonucunda üretim yapan organizasyonlar hayatı kalmak ve rekabet edebilmek için köklü yapısal değişiklikler yapmak zorunda kaldılar.

TÜRKİYE'NİN DEĞİŞİME UYUM İÇİN UYGULAYABILECEĞİ ENDÜSTRİ STRATEJİLERİ

21.yüzyılda Türkiye'de de, dünyadaki bu değişimlere paralel olarak hangi endüstri mühendisliği stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması gerekiği oldukça önemli olmaya başladı. Bu çerçevede dikkate alınması gereken birçok strateji var:

1. Üretim ortamındaki gelişmeler ve yeni ortaya çıkan teknolojileri dikkate alarak gerekli endüstri mühendisliği teorileri, yöntemleri ve uygulamalı araştırmayı geliştirmek.
2. Pazardaki değişikliklere ve büyük bilimsel gelişmelere ayak uydurmak için ileri imalat yöntemleri ve yönetim araştırmasını geliştirmek.
3. Türkiye'nin şartlarını gözönüne alarak temiz üretim, sürekli gelişme, teoriler, yöntemler ve uygulamalı araştırma gibi konulara odaklanmak.
4. İş etüdü ve analizi gibi konularda araştırma yapmak ve Türkiye'deki kuruluşların ve üretim işçilerinin üretim verimliliklerini artırmak için çaba göstermek.
5. İmalat yönetiminden sorumlu insanların kaliteli çıktı üretme

yeteneklerini iyileştirmek ve bu amaç için iş etüdü ve analiz sistemlerini geliştirmek, akıllı imalat, imalat sistem mühendisliği ve diğer ortaya çıkan yeni teknolojileri benimsemek ve uygulamak.

6. Üretim operasyonlarının etkinliğini artırmak için bilgi, malzeme ve enerji akışı entegrasyonunu iyileştirmek.

7. Yönetsel düşünmede, yönetim fikirlerinde, yönetim teorilerinde ve yönetim teknikleri ile ilgili araştırmalarda insan faktörünün önemini savunmak.

8. Endüstri mühendisliği araştırma ve uygulamalarını artırmak için endüstri mühendisliği eğitimini güçlendirmek.

Bu yüzden, bu yüzyılda Türkiye'de endüstri mühendisliği eğitimi veren üniversitelerin çağın ihtiyaçları doğrultusunda endüstri mühendisliği programlarını güncellemeleri ve donanımlı mühendisler yetiştirmeleri oldukça önemli. Ayrıca firmaların da endüstri mühendisliği uygulamalarını daha etkin bir şekilde hayatı geçirip çağın gerektirdiği her türlü değişikliği üretim sistemlerine yansıtılabilmesi gerekiyor.

Yeni imalat teknolojilerinin ortaya çıkıştı, sistemleri, ahlı ve entegrasyonu bir araya getirdi ve imalat sistemi son derece karmaşık hale geldi. Bunun sonucunda bir sistemin bölgesel küçük bir parçasında meydana gelen bir problem tüm sistemi daha karmaşık bir şekilde etkiler oldu. Endüstri mühendisleri, artık bir imalat sisteminin yapısını, organizasyonunu ve yönetimini sağlamak için modelleme, simülasyon ve optimizasyon gibi ileri teknikleri kullanmak durumunda kaldılar.

Benzer şekilde, bir imalat sisteminin yapısını, organizasyonunu ve yönetimini sağlamak için yeni insan odaklı holistik sistemlerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaya başlandı. Modern imalata özgü olarak tasarımda, süreçlerde ve yönetimde yeni fikirler ortaya çıktı. Bunun nedeni ise bir imalat sisteminin her bir bileşenini sürekli olarak etkileyen sistem teori ve yöntemlerindeki gelişmeler. Bu da doğal olarak bir imalat sistemindeki malzeme, enerji ve bilgi akışlarının tümüyle daha iyi anlaşılmasını sağlıyor. Sonuçta, bu gelişmeler endüstri mühendisliği teori ve yöntemlerindeki gelişmelerin daha da ileriye gitmesine yardımcı oluyor.

Bu arada ekonomik gelişme ile birlikte, daha da artan tüketici gücü, tüketim ve tüketici pazar yapısında da büyük değişikliklere neden oldu. Dünya artık ürün çeşitliliği, kişiye özgü üretim, sistematikleşme ve uluslararasılaşma çağına girdi. Rekabet açısından daha da zor bir dönemdeyiz ve firmalar artuk ürün geliştirme, Ar-Ge, satış sonrası servis vb. faaliyetler üzerine daha fazla odaklanmak zorunda kahyorlar.

Bu arada klasik organizasyon ve yönetim teorileri de ciddi bir

şekilde değişti. Bunun sonucu olarak müşteriye özgü kitesel üretim(mass customization) fikri gelişti ve elbette bu da imalatta yeni yaklaşımların uygulanması zorunluluğunu ortaya çıkardı.

Bilim, teknoloji ve pazarların gelişimdeki artan bu ivme nedeni ile firmalar çok acil değişiklikler yapmak zorunda kaldılar. Yeni nesil teknolojiler, bilgi ve ürünler tahmin edilemeyecek bir hızda eskilerinin yerini almaya başladı. Bu da teknoloji kullanımına olan talebi daha da artırdı. Aynı zamanda kaynak verimliliği ve çevre koruma gibi hususlardaki değişimleri de gündeme getirdi. Bu arada modern teknoloji sadece yüksek verimlilik ve maliyet etkinliğini sağlamak değil, aynı zamanda temiz üretim ve sürekli değişimin başarılmasına yardımcı olmak için de kullanılmaya başlandı.

Bu bilgi çağında, bilgi teknolojileri ve ilgili teknolojiler, ileri imalat teknolojileri ve yöntemler (hızlı imalat, yalnız imalat, esnek imalat, görsel imalat, yeşil imalat) hızlı bir şekilde değişiyor. Yüksek hız, yüksek verimlilik, yüksek kalite ve düşük üretim kaybı için uygulanan teknikler doğal olarak bu gelişmelerden etkileniyor.

Bu yüzyılda çeşitli klasik ve yeni ortaya çıkan teknolojiler eskiden hiç olmadığı kadar çok daha fazla insan gücüne, organizasyona ve diğer teknolojik olmayan elemanlara bağlı oldular. Modern teknolojiler ve yönetim çok daha karmaşık hale geldiği için insanlar artık öğrenme, analiz etme ve problem çözme gibi konularda çok boyutlu düşünmek zorunda kaldılar. Düşünme yaklaşımları da değişti, daha çok sistematik düşünme tarzi benimsenmeye başlandı.

BİLİM FELSEFESİ HUKUK EĞİTİMİNDE ÖNEMLİ

Yrd. Doç. Dr. Sezgin Seymen ÇEBİ

Khas öğretim üyesi

Genel olarak felsefe eğitiminin son derece yetersiz olduğu hukuk fakültelerinde bir de bilim felsefesi üzerine nasıl eğileceğiz? Üstelik bu neden gerekli? İşte cevapları...

Ideal bir hukukçunun hangi niteliklerle donanımlı olarak yetiştirilmesi gerektiği sorunu, herşeyden önce hepimizi ilgilendiren politik bir sorundur. Hukukçuların önemi modern devlet felsefesinin temeli olan güçler ayrılığı ilkesi gereği Yasama, Yürütme ve Yargı olarak nitelendirdiğimiz erklere ilişkin üstlendikleri işlevlerin öneminden kaynaklanıyor.

Hukukçular yasama faaliyetinin esasını oluşturan ve yasa -ki buna temel yasa olan Anayasa da dâhildir- yapıcılık denilen genel, soyut, biçimsel ve rasyonel norm oluşturma işlevini bizzat yürütüyorlar. Yasaların yapıldığı yer olan ülke parlamentoları sadece hukukçularından oluşmuyor.

Ancak parlamento iradesi sonucu kabul ya da reddedilen yasa tasarılarını komisyonlarda bizzat kaleme alan ve normların lafzını biçimlendiren ve çoğu zaman da ruhunu şekillendirenler, o normları bizzat kaleme alan parlamento üyesi olan ya da olmayan (ki çoğu

zaman hukukçu akademisyenlerdir) hukukçuların başkası değildir.

Sadece parlamentolarda oluşturulan Anayasa ya da yasa metinleri değil, esasen Anayasa'dan, en küçük bir derneğin tüzüğünün hazırlanmasına kadar hukukçular hukuksal ‘norm yaratma’ dediğimiz etkinliğin en aktif aktörleri olarak karşımıza çıkıyorlar. Örneğin bir apartman yönetmeliği dahi hazırlanırken yönetmeliğe bir hukukçu gözüyle bakılması isteniyor, esasen bu durum bir gereklilik olarak da ortaya çıkıyor.

Yürütme erki de görevini icra ederken en büyüğünden en küçüğüne, en genelinden en özeline kadar normlar tarafından düzenlenen bir dünyanın içinde hareket ediyor ve kendisi de bizzat norm üretirken hukukçuların yararlanıyor. Modern devletlerde bütün bu normların yorumlanması işlevini yerine getiren Yargı gücünü yöneten, yönlendiren ve biçimlendiren insanlar da doğal olarak hukukçulardır.

Çağımızda sadece modern devlet olarak kalmayıp, modern bir demokrasi ve hukuk devleti olmak ya da olabilmek, üretilen ve yorumlanan tüm bu normların içeriğiyle doğrudan bağıntılı bir konu olarak karşımıza çıkıyor. İşte hukukçu dediğimiz kimsenin sadece normları yorumlayan değil, onu bizatıhi yaratan insan olduğu gerçeği bize hukuk eğitimiminin ne kadar hayatı bir eğitim olduğunu da bizzat gösteriyor.

Kötü hukukçular yetiştiren bir hukuk eğitimiminin toplumlara bedelinin sadece bir türlü hukuk devleti olamamak değil, esasen bu neticeyle bağıntılı, ama çok daha ağır bir sonuç olan adaletli bir toplumsal yaşam kuramamak olduğunu düşünüyorum.

Türkiye'de hukuk eğitimi ile ilgili sorunlar oldukça çok ve çetrefilli. Öncelikle genel olarak bilim felsefesinin bir hukukçunun eğitiminde ne kadar önemli olduğu sorusu üzerinde durmak istiyorum.

Genel olarak felsefe eğitiminin son derece yetersiz olduğu hukuk fakültelerinde bir de bilim felsefesi üzerine nasıl eğileceğiz? Üstelik bu neden gerekli? Hukuku bir değer alanı olarak felsefenin etik alanı içerisinde yerleştirirsek, bu soruların cevaplarını vermek daha da kolaylaşacaktır sanıyorum. Normatif bir alan olarak hukuk; ahlak, estetik, din ve bilim gibi toplumsal bir değer alanıdır ve normatif değerler üretir.

Toplumsal değer alanları birbirlerinden bağımsız değildir ve karşılıklı olarak birbirlerini etkiler ve şekillendirirler. Toplumsal değer alanlarının birbirlerinden bağımsız, genel ve nötr değerler ürettiği tezi 19.yüzyıl kaba pozitivist anlayışında ortaya konmuş ve genelde 20.yüzyılın mantıksal pozitivistleri tarafından da benimsenmiş modern bir mittir ve doğru değildir.

Bu mitten daha da büyük olan ve yine aynı çevrelere desteklenen başka bir mit ise; bilimin her zaman doğru, nötr, genel ve değerden ve ideolojiden bağımsız bilgiler ürettiğine ilişkin modern inançtır. Oysa ki bilim de diğer değer alanları gibi toplumsal bir değer alanıdır ve bu anlamda bilimin ürettiği bilgi türü değerden bağımsız değildir ve olamaz. Modern insan kaçınılmaz olarak hukukun, bilimin, sanatın, dinin vb. yarattığı değer alanları tarafından biçimlenen birisidir aslında. İşte hukukçu normatif bir değer alanı olan hukukla etkileşim içerisinde olan ve onu şekillendiren bu değer alanları hakkında asgari bilgilere sahip olmalıdır.

Modern zamanlarda ‘bilimsel bilgi’ modernitenin üretim ve ilerleme anlayışlarıyla şıklanmış ve şıklanmekte olup, bilim temelde ideolojik bir hâkim değer alanı haline gelmiş ve bu bağlamda diğer değer alanlarını etkisi altına almıştır. Modern toplumlarda hâkim değer alanı bilimsel bilginin yer aldığı değer alanıdır ve hâkim rasyonalite hiç kuşkusuz bu bilgi türünün sahip olduğu bilimsel rasyonalitedir.

Bilimsel bilgi sanılanın aksine nesnel, nötr, değerden bağımsız ve ideolojik şıklanmeye kapalı bir bilgi türü değildir. Bu nedenle gerek doğal bilimler gerekse sosyal bilimler alanında üretilen bilgi bir değerler sistemi oluşturur. Geç modern toplumlarda bilimsel bilgi, çoğu zaman neredeyse fetişistik bir düzeyde sorgusuz ve salsız kabul görür ve kendi eleştirellik iddiasıyla gelişir dogmatik bir bilgi haline dönüşür.

Bu anlamda bilim, Fransız düşünür M. Foucault'un sıkılıkla kullandığı bir terimi ödünc alırsak, kendi ‘hakikat rejimini’ yaratır. Bir hakikat rejimi olarak ‘Bilim’i ayıralıklı kılan şey ‘Estetik’, ‘Hukuk’ ve ‘Etik’ gibi diğer değer alanlarında yaratılan değer sistemlerine üstün ve hâkim bir konuma sahip olmasıdır. Bilimin bütün toplumsal alanlara sirayet eden hakikat rejimi esasen egemen bir hakikat rejimi olup, bu anlamda bütün egemen değerler gibi kaçınılmaz ve zorunlu olarak ideolojiktir aynı zamanda.

Bu hakikat rejimi, diğer toplumsal değer sistemlerinin yarattığı hakikat rejimlerine sirayet eder, onların yarattığı değer kurum ve inançları kendi hakikat rejiminin yarattığı üst paradigmının kabulleri doğrultusunda şekillendirir, değiştirir ve sonuçta kabul ya da reddeder. Bilimsel bilgi, yediğimiz içtiğimiz şeylerin sağılıklı olup olmadığına ilişkin inancımızı oluşturmaktan, yapılan kamuoyu araştırmalarıyla içinde yaşadığımız topluma ilişkin sahip olduğumuz bilgi türünü biçimlendirmeye kadar modern yaşamın çok değişik alanlarında etkinliğini sürdürür.

Bilimsel raporlar, bilimsel belgeler, bilimsel araştırmalar, bilimsel yargılar, bilimsel kanaatler, bilimsel teoriler, bilimsel yöntemler modern yaşamımızın her alanına sirayet ediyor ve farkında olduğumuzun çok ötesinde yaşamımızı, yaşama dair alglarımızı, beğenilerimizi, seçimlerimizi ve kararlarımıza etkiliyor. Modern

toplumlarda bilimsel bilgiye olan inanç bilim sözcüğüne sihirli bir nitelik kazandırdı.

Bir şeyin bilimsel olarak nitelendirilmesi onun doğruluk değerini arttıran; bilim dışı olarak nitelenmesi ise, o bilgiyi safsata ya da hurafe düzeyine düşüren bir etkiye sahip oluyor. Bilimsel bilgiye ilişkin eleştiri çoğu zaman metodolojik olarak yapılmıyor. Ancak bu bilgi türünün epistemolojik ve yarattığı hakikat rejimi açısından ontolojik bir eleştirisi yapılamıyor ya da egemen pozitivist çevrelerden gelebilecek tepkilerden çekinildiği için yapılamıyor.

Oysa ki her bilgi türü gibi bilimsel bilgi de kuşkucu ve eleştirel bir bakışla ele alınmaya muhtaçtır. Esasen yarattığı hâkim hakikat rejiminin ideolojik egemenliği göz önünde bulundurulduğunda en çok bu bilgi türü eleştirel bakışa muhtaçtır. Ama günümüzde çoğu bilim insanı, modern toplumlarda bilimin hâkim hakikat rejimi olmasının sağlamış olduğu yararları da sonuna kadar kullanmaktan kaçınıymıyorlar.

Bugün öyle ya da böyle, bilimsel bilginin ve onun sahip olduğu rasyonalitenin şekillendirdiği modern toplumlarda yaşıyoruz. Peki ülkemiz hukukçuları içinde yaşadıkları bu gerçekliğin ne kadar farkındalar? Kendi kişisel çabaları ile bu alanda okumalar yapmadırlarsa mevcut hukuk eğitimi içerisinde onlarda bu farkındalık yaratacak hemen hiçbir şey bulunmuyor.

Hukuk öğrencileri bilimsel bilgi türünün özellikleri ve metodolojisi hakkında ‘kaba’ diyebileceğimiz bilgi türüne dahi sahip olmadan hukuk fakültelerinden mezun oluyorlar. Türkiye’de hukuk öğrencileri ilk yıldan başlayan ve felsefi altyapısı sağlanmamış yoğun bir pozitif hukuk bilgisi bombardımanına tabi tutuluyor ve bu bombardımandan başlarını kaldırıp bilim dâhil içinde yaşadıkları toplumda üretilen değer sistemlerine kuşkucu ve eleştirel bir bakış geliştiremiyorlar.

Bir modern toplum olan ülkemizdeki hukukçular de ‘jure’ ya da ‘de facto’ hukuksal norm koyuculuk işlevini bizatıhi yürütmete, yani bu topluma ilişkin yeni değerler yaratmaktadır. Yine hukukçular ihtilaf halinde en büyüğünden en küçüğüne kadar bu normları yorumlayıp kararlarıyla içinde yaşadığımız toplumu şekillendiriyorlar. Ancak aynı hukukçular, içinde yaşadıkları topluma ilişkin olarak yapılan en basit bir kamuoyu araştırmasının

sonuçlarını değerlendirecek bilgiye sahip degiller.

Ama hukukçuların böylesi bir değerlendirmeyi yapamamasının bedelini toplum olarak bizler öderiz ve ödüyoruz. Kimse hukukçudan, çok teknik bilimsel konulara ilişkin ayrıntılı bir bilgiye sahip olmasını bekleyemez. Bu fiilen mümkün de değildir. Elbette hukukçu da konunun uzmanı olan bilim insanlarından görüş soracak ve bu görüşleri dikkate alacaktır.

Hukukçudan beklenen bilimsel konuların uzmanı olması değildir. Hukukçudan beklenen bilimsel bilgi türünün nasıl üretildiği, metodolojisi ve bir değer sistemi olarak bilimsel bilginin diğer değer sistemleri üzerindeki etkisine ilişkin temel bilgilere sahip olmaktadır. Bu da bilimsel bilgi türünün uzmanlık oluşturacak bilgisine sahip olmak değil, bu bilgi türünün felsefesini öğrenmektir.

Hukuk fakültesi öğrencisi yeterli bir bilim felsefesi dersi almadıkça tüm bu konulardan bihaber ve büyük olasılıkla bir hukuk teknokratı olarak mezun olacak ve ortaya koyduğu ya da yorumladığı normlarla toplumsal sorunları çözmeye değil, artırmaya devam edecektir.

Bilim felsefesi dersleri hukuk fakültesi müfredatına, genel anlamda felsefe derslerinden bağımsız olarak, hem de zorunlu-seçimlik diyebileceğimiz ve herkesin bu dersi almasını temin edecek bir uygulama ile dâhil edilmelidir. Bunun da ötesinde hukuk fakültelerinin yüksek lisans müfredatına da kapsamlı ve zorunlu bir Sosyal Bilimler Felsefesi dersi konulmalıdır, düşüncesindeyim.

Hukukçular karar verirken, hangi bilimsel alanda olursa olsun, ne kadar uzmanlık bilgisi gerektirirse gerektirsin, uzmanların hazırladığı bilimsel raporların basit bir tasdik edicisi konumunda olmamalıdır. Hukukçu konumu gereği bir bilimsel rapor kabul ya da reddederken neyi kabul ya da reddettiğine dair ve bu kabul ya da reddin toplumsal sonuçlarına ilişkin temel bir bilgiye sahip olmalıdır.

Hukukun felsefi altyapısını edinmeden kuru ve yüzeysel pozitif hukuk bilgisiyle yüklediğimiz insanlar ‘hukukçu’ olmaktan çok ‘hukuk teknokratı’ olmakta, hatta çoğu zaman o bile olamamaktadırlar.

DOSYA: 12 HAZİRAN SEÇİMLERİ

Demokratikleşme Evreni Barış ve Refaha Ulaştırır mı?

Prof. Dr. Mustafa Aydın
Dünyadaki yönetimlerin demokratikleşme yönünde evrilmesinin
nedenleri ve bunun ortaya çıkartmakta olduğu sonuçlar.

12 Haziran Türk Siyasal Hayatının Nadir Seçimlerinden Biridir

Prof. Dr. Hasan Bülent Kahraman
12 Haziran seçimleri önumzdeki dönemde ortaya çıkacak
siyasal gelişmelerin nüvesini içinde barındırıyor.

Batı Tipi Bir Anayasaya Kavuşabilecek miyiz?

Prof. Dr. Mehmet Akad
Her 10 yılda bir yapılan anayasaların farklı olarak,
bu kez 30 yıllık bir aradan sonra yine bir
Anaya hazırlık dönemine giriyoruz.

Seçim Bölgesi Barajları ve Bütçe Politikası

Prof. Dr. Orhan Şener
Seçim bölgesi barajı ve kontenjan
sınırlamalarıyla temsilde adaletten vazgeçildi.

Seçmen Kendini Yormayacak Lider İstiyor

Özge Ercan
Karikatürist, mizahçı, şair, yazar Metin Üstündağ
12 Haziran Genel Seçim sonuçlarını değerlendirdi.

DEMOKRATİKLEŞME

EVRENİ BARİŞ VE REFAH'A ULAŞTIRIR MI?

Prof. Dr. Mustafa AYDIN

Khas öğretim üyesi

20 ve 21. yüzyıllarda dünyanın siyasi dönüşümünü ve son dönemde yakın çevremizde ortaya çıkan rejim değişikliği taleplerini daha iyi anlayabilmek için farklı bir konuya odaklanmak istiyorum: Dünyadaki yönetimlerin demokratikleşme yönünde evrilmesinin nedenleri ve bunun ortaya çıkartmakta olduğu sonuçlar. Ülke olarak bir seçim dönemini daha geride bıraktık. Demokrasinin öncelikli unsurlarından olan serbest seçimlerin bir kere daha büyük bir sorun yaşanmadan tamamlanması, Türkiye'nin hanesine başarı olarak yazılmıştır.

Medyada her açıdan derinlemesine ele alınan 12 Haziran Genel Seçimleri'ni bir kenara bırakarak, bu yazda 20 ve 21. yüzyıllarda dünyanın siyasi dönüşümünü ve son dönemde yakın çevremizde ortaya çıkan rejim değişikliği taleplerini daha iyi anlayabilmek için farklı bir konuya odaklanmak istiyorum: Dünyadaki yönetimlerin demokratikleşme yönünde evrilmesinin nedenleri ve bunun ortaya çıkartmakta olduğu sonuçlar.

20. yüzyılda sayıları yavaş da olsa artan demokratik devletlerin sayısı, 20 yıl önce SSCB'nin çökmesi ve Doğu-Batı ideolojik çatışmasının sona ermesinden sonra büyük bir zıplamaya tanık oldu. Son ayılda Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da halkların rejim değişikliği talebiyle meydana çıkan çıkmaları yönetim biçimini olarak demokrasiyi benimseyenlerin hala yayılmakta olduğuna işaret ediyor.

Zaten, rejim türlerine ilişkin karşılaştırmalı çalışmalar da bu eğilimin devam etmeye olduğunu gösteriyor. Freedom House sivil toplum kuruluşu tarafından 1999'da yapılan araştırmada, 1950'lerde dünyadaki ülkelerin yüzde 31'i demokratik rejimlerce yönetilirken, 2000'lere gelindiğinde bu rakamın yüzde 63 düzeyine ulaşlığı ifade ediliyordu. Benzer bir şekilde The Economist dergisi 2010'da oluşturduğu Demokrasi Endeksi'nde, dünya nüfusunun büyük kısmını temsil eden 167 ülkeden (mikro devletler olarak tanımlanan ve sayıları 30'u bulan devlet listeye dahil edilmemişti) 112'sini, diğer bir deyişle yüzde 67'sini 'demokratik' olarak sıraladı.

Bu dönüşümün siyasal, sosyal ve ekonomik yönleri de önemli olmakla birlikte, Uluslararası İlişkiler disiplini açısından asıl incelenmesi gereken, 'demokratik barış' yaklaşımını geliştirenlerin iddia ettiği gibi, dünyadaki demokratikleşme eğiliminin evrensel barış ve refaha ulaşmamızı sağlayıp sağlamayacağıdır.

DEMOKRASI YOLUNDAKİ DEVLETLER ÇOK

Antik medeniyet döneminden bugüne tartışılan fakat hala üzerinde bir uzlaşşa varılan 'demokrasi' kavramına ilişkin en çok üzerinde durulan konu Robert Dahl'ın tartışmaya açtığı 'Poliarşı' ya da 'çoğunluğun egemenliği' anlayışıdır.

Dahl, ideal bir demokrasinin olmazsa olmazları arasında; "örgüt kurma ve bunlara katılma hakkı, ifade özgürlüğü, oy verme hakkı, haber alma hakkı, serbest ve adil seçimler son olarak da hükümet politikalarını, oylar ve diğer tercihlerle şekillendirmeyi sağlayan kurumların varlığı"nı saymaktadır.

Kuşkusuz ki, günümüzde demokratik olarak tanımlanan ülkelerin tamamının tüm bu şartları sağladığını söylemek çok zordur. Bu çerçevede en iyimser ifadeyle, demokrasi yolundaki devletlerin çokluğundan söz etmek daha doğru olacaktır.

Öte yandan bu kriterler, vatandaşlara siyasal ve sosyal birtakım haklar ve özgürlükler sağlama bakımdan önemlidir. Nitekim demokratik rejimlerde insanların yönetime katılabilmesi veya siyaseti oylarıyla şekillendirilebilmesi gibi haklar, ülkede kararların tek bir kişi ya da bir grup tarafından hesapsız şekilde alınmasının önüne geçmek içindir.

Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki kökleşmiş otoriter rejimlere yönelik son dönemdeki halk ayaklanmasındaki asıl amacın doğrudan iktidarı elde etme arayışı (yani bir anlamda devrim) olmayıp, temelde vatandaşların yönetimde daha çok söz sahibi olmak istemeleri ve dar grupların çıkarlarını gözetten sistemlerin sona ermesini sağlamak olduğu düşünüldüğünde, demokrasinin getirileri ve bunların -halklar nezdinde- ne derece önemli olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

EKONOMİK VE SİYASİ İSTİKRAR EL ELE

Demokrasi kavramının tanımı üzerindeki zorlukların bir benzerine ekonomik gelişme ve demokrasi arasındaki ilişkide de rastlamak mümkündür. Literatürde geniş bir yer tutan bu konuya ilişkin tartışmalar bir kenara bırakırsak, açıktr ki, demokratik rejimlerde yönetimde yer almanın koşulları, kuralları, yolları ve diğer tüm detayların şeffaf ve bilinir olması siyasi açıdan istikrar ortamını beraberinde getirmektedir.

Demokratikleşmenin barış getirip getiremeyeceği konusu, devletlerin içlerinde sağlanmaya çalışılan ‘çoğulcu’ yönetim anlayışının devletler arasındaki ilişkilerde de sağlanıp sağlanamayacağıyla yakından ilişkilidir. Bu konuda uluslararası sistemin yapısının pek de umut vermediği söylenebilir.

Ekonominin büyümeye ve yatırımların olmazsa olmazları arasında yer alan istikrarın sağlanması ve belirsizliklerin ortadan kalkması ise ülke refahının artması bakımından önemlidir. Öte yandan, denetim ve denge mekanizmalarına sahip demokratik rejimlerde keyfi ve sadece bir grubun çıkarına uygulamaların önüne geçilerek; sağlam, sürdürülebilir ve çoğunuğun yararına politikaların izlenmesi de mümkün olabilmektedir. Bu nedenledir ki, dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinin yer aldığı G-20 içerisindeki ülkelerin, Çin ve Suudi Arabistan hariç tamamı demokratik rejime sahip ülkelerden oluşmaktadır.

BİRBİRİYLE SAVAŞMAYAN DEMOKRASİLER

Peki, demokrasinin tüm bu getirileri ve dünyadaki demokratikleşme eğilimleri göz önüne alındığında, kaçınılmaz olarak evrensel barış ve refaha doğru gitmekte olduğumuz söylenebilir mi?

Demokrasilerin birbirleriyle savaşmadığı ve barışçıl olduğu fikrini savunan ‘demokratik barış’ kuramının temellerini Immanuel Kant’ın 1795’té yayınladığı ‘Ebedi Barış’ başlıklı denemesine kadar götürmek mümkün. Nitekim Kant, barışın ön koşulu olarak devletlerin harp halinden çıkışın barış haline, ya da bir diğer ifadeyle hukuk düzenine geçmeleri gerekliliğini vurgularken, tüm ülkelerde halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimini cumhuriyet rejiminin benimsenmesinin dünyada barışı tesis edeceğini savunuyordu.

Kant’ın ortaya koyduğu fikirlerden yola çıkarak 1980’lerde ‘demokratik barış’ kavramını yeniden canlandıran Michael Doyle’ya göre ise, demokratik ülkeler birbirleriyle ilişkilerini barışçıl temeller üzerinden yürütmektedir. Zira, demokrasilerde yöneticilerin savaş için halka hesap vermesi gereklidir ve savaşlardan en çok zarar gören kitle olan halklar da prensip olarak savaş istemezler.

Tersten okumak gereklirse, otoriter rejimlerde hesap verme ve denetim mekanizmalarının yokluğu, bu tür rejimlerin uluslararası ilişkilerinde daha değişken ve saldırgan olmalarına neden olmaktadır.

Demokratik barışı savunan farklı düşünürlerin ortak noktası çoğunuğun söz sahibi olmasına yaptıkları vurgudur. Bu mantıkta yola çıkarak, çoğunuğun söz sahibi olduğu bir yönetim biçiminin, diğer bir deyişle demokrasinin küresel boyutta benimsenmesinin sürdürülebilir bir barış sağlamak için gerekli olduğu iddia edilmektedir. Fakat uluslararası ilişkilerde devletler için bu gibi

genellemelere gitmek pek de kolay değildir.

Henüz demokrasi kavramının üzerinde dahi bir fikir birliği sağlanamamışken ya da farklı uygulamaları yan yana yaşarken, böyle bir genelleme yapmanın hatalı ya da nereden bakıldığına bağlı olarak tek tarafsız bir değerlendirme olacağı ortadadır.

Öte yandan, demokratik rejimlerin daha barışçı olmalarıyla ilgili ileri sürülen bir diğer görüş; demokratik ülkelerde siyaset yapma yönteminin çatışmadan ziyade uzlaşıya dayalı olması, uzlaşı ve pazarlıklarla siyaset yapmaya alışan liderler tarafından yönetilen ülkelerinse, uluslararası ilişkilerinde, tipki iç siyasette olduğu gibi, önce uzlaşı arayışı içinde olacakları, dolayısıyla çatışmanın ilk tercih olmayacağıdır.

Bu noktada da demokrasinin bir diğer önemli özelliği; çoğulculuk arayışı gündeme gelmektedir. Daha basit ifadeyle, eğer demokrasi “çoğunuğun istediklerini yaptığı bir rejim olmaktan ziyade, azınlığın haklarının çoğunu tarafından güvenceye alındığı bir yönetim tarzi” olarak tanımlanacaksa, bu durum bize genel demokratikleşme eğilimin uluslararası alanda nasıl barışa gidilmesini sağlayacağını da gösterecektir.

Kısaca, demokratikleşmenin barış getirip getiremeyeceği konusu, devletlerin içlerinde sağlanmaya çalışılan ‘çoğulcu’ yönetim anlayışının devletler arasındaki ilişkilerde de sağlanıp sağlanamayacağıyla yakından ilişkilidir. Bu konuda uluslararası sistemin yapısının pek de umut vermediği söylenebilir.

Birleşmiş Milletler gibi tüm üyelerinin -en azından Genel Kurul'da- eşit söz sahibi olduğu bir yapıda dahi diğerlerinden ‘daha eşit’ ve ayrıcalıklı ülkelerin ve ülke gruplarının varlığı ile bunların talep ve politikalarının uluslararası sistemin yapısını belirlemesi; daha eşitlikçi ve çoğulcu yapılar kurulmadığı sürece, dünya siyasi yapılanmasındaki demokratikleşme eğilimlerinin evrensel barışa ulaşılmasını sağlamaya yetmeyeceğine işaret etmektedir.

Yine de; geniş halk kitlelerinin dünyanın her yerinde baskı ve şiddet direnmeleri, insan hakları ve özgürlükleri için mücadeleyi göze almaları, mevcut dünya düzenine alternatif söylemler geliştiren devletlerin varlığı ve kavramın paradoksal yapısı umutlarımızı ayakta tutmaya yetiyor.

12 HAZİRAN

TÜRK SIYASAL HAYATININ NADİR SEÇİMLERİNDEN BİRİDİR

Prof. Dr. Hasan Bülent KAHRAMAN

Khas öğretim üyesi

12 Haziran'da yapılan seçim, tarihin en çarpıcı sonuçlarından birini üreten, karmaşık yapısının dikkatle incelenmesi gerektiği, önmüzdeki dönemde ortaya çıkacak siyasal gelişmelerin nüvesini içinde barındıran bir seçimdir. Özellikle bir önceki 2007 seçim sonuçlarıyla ve 2007-2011 yılları arasında yaşanan siyasal olaylarla birlikte düşünüldüğünde bu seçim belirttiğimiz özelliklerine yeni ve farklı bir boyut daha eklemektedir.

Gerçekten de hem 2007 seçimleri çok özel şartlarda yapılmış hem de 2007'den 2011'e kadar gelen dönem siyasal modernleşme ve demokratikleşme bakımından son derecede önemli oluşumlara tanıklık etmiştir. Yaşanan son seçimlerde ortaya çıkan sonuç bu oluşumun bir uzantısıdır. Bu nedenle 2007 seçimleri öncesini ve hemen sonrasında başlayarak gelişen olayları çok kısa bir biçimde anımsamak yararlı olacaktır.

2002 seçimleri sonrasında iktidara gelen Ak Parti'nin en önemli sorunlarından biri İslami duyarlılık taşıyan ve o kökenden gelen bir parti olarak egemen sistemin hakim ideolojisi ve o ideolojinin başta laiklik olmak üzere kurucu ögeleriyle 'sorunu' olmadığını kanıtlamasıydı. Ak Parti; Refah Partisi-Fazilet Partisi geleneği içindeki modernleştirici güçlerin o bünyeden koparak oluşturduğu bir hareketti. Partinin tarihi belki Milli Görüş geleneğindeydi ama partinin kurucu kadrosu o anlayıştan kopuklarını çeşitli mecralarda dile getirmiştir. Yeni parti küreselleşme başta olmak üzere Soğuk Savaş sonrası dönemin büyük dönüşümlerini içselleştirdiğini ve onunla uyumlu bir model arayışı içinde olduğunu öne sürüyordu.

YAKIN TARİHİN EN SORUNLU 10 YILI

2002'de yapılan seçimler bütün bunların ötesinde çok önemli iki siyasal ögenin belirleyici etkisi altında cereyan ediyordu. Birincisi, Türkiye 1990'lı yılları DYP, ANAP, MHP, DSP ve önce SHP sonra CHP'nin etkili olduğu bir siyasal bünyede yakın tarihin en sorunlu 10 yılı olarak idrak etmiştir. Siyasal yapı, içine Genç Parti gibi çok aykırı ve farklı faktörlerin de katıldığı bir noktaya taşınmıştır. Seçim bu modeli yargılacak ve oylayacaktı. İkincisi, 2002 seçimleri 28 Şubat'ın da bir tür hesaplaşmasına tanıklık edecekti.

Yapılan seçimlerde Ak Parti yüzde 34.38, CHP yüzde 19.28 oy aldı. Bu, iki nedenden ötürü şaşırtıcı bir sonuçtu. Birincisi, Ak Parti bu başarayı elde ederken diğer sağ partileri baraj altı bırakıyordu. İkincisi, seçim sisteminin bir sonucu olarak ve CHP dışında başka parti de parlamentoğa girmeden Ak Parti, Meclis sandalyelerinin yaklaşık yüzde 70'ini elde ediyordu. Bu durumda ikinci parti olan CHP de meclisin yüzde 30'unu elinde bulunduracaktı.

Doğan sonucun bazı sıkıntularının olduğu bir gerçeği. O kısıtlamaların başında parlamentodaki sandalye dağılıminin yarattığı meşruyet sorunu geliyordu. Ortadaki her şey yasal ve hukukiydı. Bunda bir kuşku yoktu. Fakat demokrasının iç dinamikleri açısından ele alınca oyların yüzde 45'inin meclise yansımaması sosyo-politik sorunların çözümünde doğal bir gerilime yol açıyordu.

İkincisi, sistemin 1997 sonrasında Türkiye'deki kurucu ideolojinin temel dayanakları olan asker ve bürokrasi (o arada da aydın) ittifakı iktidar partisiyle hiçbir noktada uzlaşmama karar ve iradesi içindeydi. İktidarın bir yandan kendini tanımlaması, diğer yandan sistem içi bir unsur haline gelmesi zor bir yola işaret ediyordu. Çünkü, CHP muhalefeti hâlâ türban, İmam Hatip Liseleri, katsayı gibi konularla siyasal kutuplaşmaya dayanıyordu.

AKTİF MODERNLEŞME SİYASAL ANLAYIŞI

Dönemin ürettiği ve belirttiğimiz bu gerilimin aşılması Ak Parti'nin doğrudan denediği bir politika olmadı. Toplumsal ve siyasal oluşumların aşılması için Ak Parti, Türk sağınnın baştan beri sürdürdüğü politikayı hızlandırdı. Ak Parti, 'aktif modernleşme' diye özetleyebileceğimiz bir siyasal anlayışla hareket etmeye başladı. Bu ekonomik durumun iyileştirilmesi, büyümeye ve kalkınma politikalarının sürdürülmesi, küresleşmenin getirdiği verimin değerlendirilmesi ve nihayet Türkiye'nin en önemli iç sorunu olan göçün kontrol edilmesiydi.

En geniş anlamıyla Ak Parti, modernleştirici bir parti olarak iktidarı südüryordu. Sistemin demokratikleştirilmesi bakımından bu dönemde Ak Parti'nin fazla bir varlık gösterdiği söylenemez. Bununla birlikte bilhassa AB üyeliği açısından sistemin ondan beklediğinden çok daha fazla bir çaba göstermesi tipki DP, AP ve ANAP örnek ve dönemlerinde olduğu gibi bu iktidarın da bir 'taşıcı koalisyon'a dönüşmesine yol açmıştır.

YARGI İLE SİYASET KARŞI KARŞIYA

2007 seçimlerine Türkiye'deki hakim sistem bu gerçeği ya hiç algılamayarak ya da çok iyi algılayarak giriyyordu. Ak Parti'nin düzen içi dönüşümü büyük kitlelerin desteğini kazanarak gerçekleşeceğini gören ve ondan korkan sistem, Cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağı nisan 2007'de demokratik ve siyasal hayatı bir kere daha müdahale etti. Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı olmak istemesi ve partisi tarafından aday gösterilmesi üzerine Genelkurmay Başkanlığı sitesinde bir gece yarısı yayınlanan muhtira siyasal tarihimize e-muhtura olarak geçtiği gibi, siyasetin yukarıdan tayin edilmesi geleneğine yeni bir halka ekliyordu.

Bunun yeterli olmadığını anlaşmasından sonra, bu defa yargı bürokrasisinin siyasete doğrudan müdahalesi devreye sokuldı. Yine yakın siyasi tarihimize '367 olayı' olarak geçen gelişme ortaya çıktı. Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı seçiminin metot bakımından özel bir şartı bağlamıştı ve bunun neticesinde Abdullah Gül, Cumhurbaşkanı seçilemezken Ak Parti aldığı seçim kararını sistemle kendi arasındaki gerilimin, bir tür referandumuna dönüştürdü.

Türk siyasal hayatında hakim ideolojinin çok farklı çevrelerden gelen desteklerle ilk defa oylandığı 2007 seçim sonuçlarında Ak Parti oylarını yüzde 46.58'e yükseltiyor, elde ettiği artış çok sınırlı kalarak CHP oylarını yüzde 21'e çıkarmıştı. Bu defa MHP üçüncü parti olarak meclise yüzde 14'lük bir oyla giriyyordu. Parlamentoya yansımayan oy oranı bir önceki seçime nazaran bu defa daha sınırlıydı. Buna bağlı olarak meclisteki sandalye dağılımı da eski büyük sapmasından daha makul bir noktaya inmişti.

Bu seçimlerdeki kritik nokta Kürt seçmenlerin ve Doğu-Güneydoğu'daki oyların dağılmışıydı. Bu konudaki en önemli gelişme, Kürt siyasetçilerin parlamentoya bağımsız adaylar olarak girmesiydı. Bunun sonucunda parlamentoda 4. parti olarak DTP teşekkül ediyordu. Güneydoğu Anadolu'da ise Ak Parti birçok ilde çok büyük oy oranları elde ederek tartışmasız birinci partiydi.

SİYASİ HAYAT, RADİKAL BİÇİMDE DEĞİŞİYOR

Seçimi izleyen dönemde yaşanan en önemli gelişme parlamentonun oluşmasından hemen kısa bir süre sonra Ak Parti hakkında kapatma davasının açılmasıydı. Siyasetle yargı böylece bir kere daha karşı karşıya geliyordu. Daha önce birçok partiyi kapatmış olan Türkiye

bu defa iktidarda daha önce dört yıl kalmış ve seçimlerde neredeyse oyların yarısını almış bir partiyi daha kapatmak istiyordu.

Yapılan yargılama sonucunda, Ak Parti'nin kapatılmaması kararı verildi. Türkiye'deki siyasi hayatın radikal biçimde değiştirilmesi girişiminin, bu hadiseden sonra başladığını söylemek yanlış olmayacağındır. Ak Parti, bu yeni döneminde sistemle karşı karşıya geldiğini ve ne yaparsa yapsın kendini kabul ettiremeyeceğini gördükten sonra onu değiştirmeye kararını vererek uygulamaya koyacaktır.

DEMOKRATİKLEŞTİRİCİ VE SİSTEMİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ

2007-2011 yılları arasında yaşanan siyasal olaylar üç noktada özetlenebilir: Bunların ilki yukarıda belirttiğimiz siyaset-sistem/bürokrasi ilişkisidir. Ak Parti bu doğrultuda yargının demokratikleştirilmesinden asker-iktidar/sivil ilişkilerinin yeniden düzenlenmesine kadar tüm alanlarda demokratikleştirici ve sistemi dönüştürücü adımlar atmıştır.

Özellikle kamuoyunda Ergenekon diye adlandırılan dava dizilerinin başlaması bu bakımdan ilgi çekicidir. Bu davalarla yakın dönemde iktidara karşı darbe girişimlerinde bulunulduğu iddia edilmiştir. Davalar devam etmektedir. Fakat çarpıcı olan husus, bu dönemde görevli ve emekli yüksek rütbeli kumandanların tutuklanmasıdır. Bu manzume içindeki gelişmelerin üç noktası, yapılan anayasa değişikliği referandumudur. 12 Eylül 2010'da yapılan referandumda Ak Parti istediği değişiklikleri yüzde 58 oyla topluma kabul ettirmiştir.

İkinci önemli nokta, Kurt sorununda yaşanan tartışmalardır. Bu konuda bir demokratik açılım denememiş sonuçlandıramamıştır. Bununla birlikte Kurt konusu dönemin en fazla tartışılan konusudur. Anayasa tartışmalarının belirleyici unsuru da Kurt sorundur.

Üçüncü unsur ise 2011 seçimleri öncesinde gelişen ekonomik durumdur. Özellikle global bir krizin yaşandığı dönemde, işsizliğin tırmanması bir gerçek olsa da, Türkiye'nin küresel ekonomik sorundan beklenenden daha az etkilenmesi, o arada ekonominin sürekli bir büyümeye göstermesi, kişi başı gelirin artması toplumda önemli bir yankı bulmuştur.

CHP: KARMAŞIK VE EKLEKTİK BİR PARTİ

2011 seçimleri bu koşullar altında cereyan etmiştir. Seçimler öncesinde yaşanan en önemli gelişme CHP'de ortaya çıkmıştır. CHP Genel Başkanı Baykal 2010 yazında internet sitelerinde yayınlanan bazı görüntüler neticesinde istifa etmiştir. Ardından yapılan kurultayda Kemal Kılıçdaroğlu parti genel başkanlığına getirilmiştir.

Kılıçdaroğlu'nun eski politikacı Baykal'a nazaran daha geniş bir popülerite yakaladığı bir gerçekdir. Aynı şekilde Kılıçdaroğlu'nun Baykal döneminde çok keskin bir biçimde uygulanan siyasal kutuplaşma anlayışından uzaklaşmayı denediği de ortadadır. Ne var ki, seçim dönemine doğru CHP ideolojik bakımından çok karmaşık bir yapı geliştirmiş ve çok eklektik bir parti niteliği kazanmıştır.

EN İLGİNÇ SONUÇ BAĞIMSIZ ADAYLARDAN

Geçtiğimiz 12 Haziran'da yapılan seçimlere bu genel koşullarda girilmiştir. Seçim Ak Parti'nin araştırma şirketleri tarafından bile öngöremeyen başarısıyla sonuçlanmıştır. Ak Parti oyaların yüzde 49.83'ünü almıştır. İkinci parti olan CHP yüzde 25.98 oranında oy elde etmiş, onu yüzde 13.01 oy oranıyla MHP izlemiştir. Seçimin en ilginç sonucunu ise bağımsız adaylar sağlamıştır. Toplam oyların yüzde 6.57'sini alan adaylar meclise 35 milletvekili sokmuştur.

2011 seçimleri daha önceki seçimlerde ortaya çıkan ve 2002 sonrasında adeta bir 'eğilim' niteliği kazanan sonuçların bazlarını devam ettirmiştir, bazlarını değiştirmiştir. Bunların başında çok tartışılan coğrafi kutuplaşma gelmektedir. Gerek 2007 genel, gerekse 2009 yerel seçimlerinde sahillerin CHP'ye, iş kesimlerin Ak Parti'ye oy verdiği görülmüştür.

Bu seçimlerde bu durum değişmiştir. İzmir ve Antalya gibi şehirlerde Ak Parti oyalarını artırmış, Aydın gibi bazı şehirleri de küçük oy farklılarıyla kaybetmiştir. Ak Parti'nin yaklaşık 22 milyon oyuna karşı CHP oylarının ancak 11 milyonunu elde edebilmiştir. Ak Parti'nin elde ettiği oy oranı çok uzun yillardır bir partinin elde ettiği en yüksek oy oranıdır. Öte yandan bu oy oranına rağmen Ak Parti, mecliste anayasayı tek başına değiştirecek bir çoğunluğu yakalayamamıştır. Bunu 2002 sonrası seçimler tarihinin en önemli olgularından birisi olarak kaydetmek gerekir.

GENÇ SEÇMEN CHP'YI ŞANSSIZ NOKTAYA İTİYOR

Bu durum, Türkiye'deki seçmen sosyolojisi açısından 2002 seçimlerinin çok öncesinde başlayan bir eğilimin devam ettiğini gösteriyor. Yüksek gelir grubunda, orta yaşı ve üstü, eğitimli kitleler CHP'yi, ortalama halk kitleleri de Ak Parti'yi desteklemektedir. 2011 seçimleri bu çerçeveyen bazı kıvrımlara rağmen kararlılığını koruduğunu gösteriyor.

Buna karşılık olarak, Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfus ve nüfus hareketleri, partilerin sahip olduğu bu seçmen tabanları söz konusu olduğunda CHP'yi daha başlangıçta 'şanssız' bir noktaya itmektedir. Çünkü, genç nüfusun modernleşme ihtiyaçlarına cevap veren parti modernleştirici kimliği ve kurduğu karmaşık ağlarla Ak Parti olarak görülmektedir.

1994'de yapılan yerel seçimlerde ilk defa iktidara gelen ve büyük kentlerdeki belediye başkanlıklarını elde eden ve bugünkü Ak Parti'nin kökeni olan partilerden beri, bu alanlarda büyük nüfuslar, söz konusu siyasal kanat tarafından kontrol edilmektedir. Nitelik bu seçimlerde ilk defa oy kullanan kitlenin büyük çoğunluğunun Ak Parti'ye oy vermiş olması, belirttiğimiz hususun sosyo-politik geçerliliğinin bir kanıtıdır. Bu genel saptamadan sonra seçimden çıkan üç partinin ve bağımsızların elde ettiği sonuçların analizine geçebiliriz.

SİVİLLEŞME AĞIRLIKLI YAKLAŞIMLAR

Ak Parti, bu seçimlerde 2002 sonrasında devam eden dokuz yıllık politikalardan sonucunu elde etmiştir ve bu sonucun ortaya çıkışmasında ekonomik faktörlerin oynadığı büyük rolün etkisi büyütür. Genel bir kanı Ak Parti'nin, seçimleri, kurduğu karmaşık sosyal dayanışma ağlarıyla elde ettiği şeklindedir. Oysa yapılan araştırmalar, giderek genişleyen sosyal güvenlik açından yararlananların parti tercihlerinin Ak Parti ve CHP söz konusu olduğunda eşite yakın bir dağılım göstermiştir. Dolayısıyla Ak Parti'nin tercih edilmesini sağlayan gerekçeleri daha geniş bir paydada aramak gereklidir.

Başda gelen iki faktör modernleşme ve demokratikleşmedir. Seçim öncesi dönemde çok tartışılan 'sivil dikta' türü nitelendirmelere rağmen, Ak Parti'nin siyasal gücünü yukarıda belirttiğimiz 2007 sonrası 'sivilleşme ağırlıklı yaklaşımalar'la elde ettiği açıklıdır. Öte yandan, Ak Parti bugün Türk siyasetinin merkez sağ partileri

tarafından adeta sahiplenilmiş modernleştirici momentumunu sonuna kadar kullanmaktadır. Ak Parti'nin başarısı, tam tersi bir anlayışın sembolü olarak sunulan türban konusunu da modernleştirici yanıyla topluma anlatabilmesidir.

Öte yandan, kırsal alandan kentsel alana devam eden büyük göç dalgalarının kontrolü Ak Parti döneminde yaratılan 'gelecek tasavvuru' ile sağlanmıştır. Bu seçimlere girerken ortaya koyulan 2023 vizyonu bu anlayışın somutlaşmasıdır. Ak Parti 2002 yıldan beri büyük kitlelere gelecek umudu vererek ve bunu sürekli bir biçimde canlı tutarak ilerlemektedir. Elde edilen seçim başarısının altında bu faktörün oynadığı büyük rolü görmek gereklidir.

ANAYASA DEĞİŞİKLİKLİĞİ İLE GELECEK VAADI

İkinci unsur, anayasa değişikliğinin de yine bu çizgiye eklenmesidir. Anayasa değişikliği sadece daha demokratik bir Türkiye vaadi olarak değil, aynı zamanda bir gelecek vaadi, bir gelecek umudu şeklinde teşekkül etmektedir. Bu sorunun elbette daha subjektif yanıdır. Fakat daha objektif yanında Türkiye'de mevcut ve egemen sistemin 2002 sonrasında yaşadığı büyük yipranma gelmektedir.

Bürokratik vesayete dayalı mevcut sistemin küresel bir yankı bulan demokratik dönüşümü daha fazla taşıyamadığı bir gerçekdir. O nedenle sistemin dönüştürülmesi bakımından anayasa değişikliği bir zaruret olarak görülmektedir. 1990'lardan beri devam eden devlet, laiklik, mezruiyet krizi kendisini en çok din ve Kürt sorunlarında göstermiştir. Bu sorumlara bağlı olarak yaşanan toplumsal gerilimin aşılması da yine, yeni anayasa bekłentisiyle birlikte mütalaa edilmektedir.

YENİ SINIFLARIN METROPOLE GELMESİ

Ak Parti'nin modernleştirici bir parti olarak elde ettiği başarının son merhalesini sermaye hareketi meydana getirmektedir. Daha önce çok tartışıldığı gibi Ak Parti 1950'lerden beri cereyan eden yeni orta sınıflar hareketinin ürettiği bir siyasettir. Daha önce derece derece DP, AP ve ANAP'la kendisini gösteren ve ifade eden bu hamle, devletin elinde bir noktada toplanmış rantları kullanmaktan bile artık bir ölçüde kaçınan yeni bir orta sınıfın teşekkülüne dönüktür.

1908 sonrasında Osmanlı'da biçimlendirilmiş devlete bağımlı,

devlette uzlaşmış ve devlet eliyle güçlendirilen öylelikle de devlet ideolojisini benimsemiş burjuvazi yerine bugün Anadolu'da devlette arasına mesafe koyan bir yeni sermaye hareketi gelişmektedir. Çok daha muhafazakar olduğu kuşku götürmeyen bu yeni sınıfın 16. yüzyılda Avrupa'da şıklanan ve orada demokratikleştirici bir işlev üstlenen burjuvaziyle benzerlikler taşıdığı muhakkaktır.

Ak Parti bu yeni sınıfın ve onun farklı katmanlarının metropol alana gelmesinde öncü bir rol oynamakta ve bir taşıyıcı işlevi görmektedir. Tüm bu unsurlarla birlikte Ak Parti, Türkiye'nin 1950'den beri devam eden siyasallaşma sürecinin elde ettiği başarıyla şimdilik tepe noktasını meydana getirmektedir.

CHP KENDİNE NET BİR İDEOLOJİ SEÇEMEDİ

CHP'nin bu seçimlere girerken ortaya koyduğu politikalar Ak Parti'ye nazaran çok daha karmaşık bir nitelik taşımaktadır. CHP'nin 1993 sonrasında taşıyıcısı olan Deniz Baykal'ın görevden çekilmesinden sonra yapılan kurultayda Kemal Kılıçdaroğlu aynı görevde gelmiştir.

Kılıçdaroğlu'nun seçildiği dönemde kendi kamuoyunun eksiksiz desteğini aldığı, kurultay sonuçlarına bakarak da söylenebilir. Dolayısıyla ondan beklenen Ak Parti'ye karşı güçlü bir siyasal alternatif oluşturmasıydı. Ne var ki, seçime çok kısa bir süre kala başlayan bu hareketin güçlü bir profil üretmesi kolay değildi. Bu güçlü partinin eklektik dokusundan kaynaklanmaktadır.

Nitekim hızla seçime giden dönemde CHP kendi içinde çelişen bir dizi karar aldı. Bunların en önemlisi Ergenekon davası sanıklarının listelerinden aday gösterilmesiydi. Bu hamle partiyi yakın geçmişiyle bütünleştiriyor ve onu statükoya bağlıyor. Nitekim bu tür adayların gösterildiği illerde CHP'nin kaybetmesi alınan kararların yanlışlığını açıkça göstermektedir.

Aynı şekilde eski AP-DP kadrolarının yönetici kimliklerinin şimdi CHP ile bütünlüğü, Demirel gibi bir siyasal kimliğin bu seçimlerde CHP için çalışması partinin profili bakımından taşınması son derecede zor olusumlardır.

İkincisi, CHP'nin ideolojik olarak kendisine yeterince net bir konum seçememesidir. Bir yanıyla Kemalist bir yanıyla sosyal demokrat olduğunu söyleyen bu partinin bu özellikleriyle mevcut

seçmen profili karşısında zorlanacağı açıktı. Atatürk'ün ölümünden sonra icat edilmiş 'Kemalizm' gibi karmaşık bir anlayışın, sosyal demokrasi gibi kökeni ve koşulları belli bir ideolojiyle yan yana getirilmesi belki 1993 sonrasında hala olabilirdi ama 2007 sonrasında bu çizginin yaratacağı sorunlar belliydi.

Üçüncüsü, CHP bu seçimlere çok daha 'teknolojist bir parti kimliği' taşırarak girmiştir. Bu yıyla CHP toplumun çeşitli kesimlerinde etki yaratacağını sandığı bir dizi program açıklamıştır. Özünde doğru olmakla birlikte, bu yaklaşımın 2011 seçimlerinde sorunu olacağının önceden görülebilirdi. Çünkü bu seçim stratejisi mevcut ve başarılı bir ekonomi programının en fazlasından eleştirisine dayandırılabilir.

Öte yandan da 2011 seçimleri son dönemin en ideolojik özlü seçimlerinden biriydi. Kürt sorunu, yeni anayasa, vesayet sistemi gibi anahtar kavramlar etrafında cereyan eden bir siyasal ortamda CHP'nin bu alandan çekilmesi ya da tavır alması gerektiğinde sadece olumsuz bir yaklaşım sergilemesi geniş seçmen kitleleri nezdinde ona atfedilen potansiyele ulaşmasını engellemiştir.

DAR İDEOLOJİK MİLLİYETÇİLİĞİ SÜRDÜREN PARTİ

MHP, bu seçimlerin en kritik partisidir. Daha geniş bir açıdan bakılırsa ve 1990'lardan beri izlenirse, MHP'nin mevcut koşullarda daha fazla bir siyasal işlev taşıdığını düşünmek zordur. 1990'larda tırmanan Kürt hareketine bir tepki olarak öne çıkan bu partinin, o sorunun demokratik bir çerçeveye içinde çözülmeye çalışıldığı bu dönemde sahiplendiği dışlayıcı ve olumsuz politikayla toplumsal bir kabul görmesi kolay değildi.

Nitekim bir önceki seçime nazaran yitirdiği oy bu anlayışı doğrulamaktadır. Bu oy kaybı muhtemelen daha fazla olabilecekti. Ne var ki, yapılan araştırmalar, Ak Parti'nin tek başına anayasayı değiştirecek çoğunluğu elde etmesinden duyulan korkuya ve MHP barajı geçemeyebilir endişesiyle, belli bir CHP oyunun, bu partiyi kaydığını göstermektedir.

MHP bugün de dar anlamda ideolojik milliyetçiliği sürdürün bir partidir. Tabanını meydana getiren kitlenin büyük ölçüde kapalı sosyolojik çevrelerde olduğu açıktır. Aynı şekilde büyük kentlerde yaşanan modernleşmeye karşı tepki gösteren çevrelerin de bu

partiye eğilim gösterdiği söylenebilir. Küreselleşmenin getirdiği büyük dönüşümden bu tabanın etkilenmediği öne sürülebilir.

Kaldi ki, seçim döneminde ortaya koyduğu söylemle MHP'nin şimdi Ak Parti tarafından temsil edilen merkez sağdan da kendisini ayırtırıp uzaklaştırdığı açıktır. Fakat, aynı MHP'nin bu seçimlerde CHP ile olan ideolojik ve taban yakınlığı son dönemlerin en ilginç siyaset oluşumlarından birini meydana getirmektedir. Yeni dönemde MHP'nin sadece negatif politika üreteceği ve sadece durdurucu bir anlayışla siyaset yapacağı bellidir.

YÜZDE 10 BARAJININ ANLAMSIZLIĞINA BİR YANIT

Bağımsızlar ve DTP, o arada Emek-Barış-Özgürlik-Demokrasi Bloğu (EBD Bloğu) 2011 seçimlerinin en önemli hareketlerinden birini meydana getirmiştir. Bu blok ve adayları her şedyen önce Türkiye'de sürdürülen yüzde 10'luk barajın anlamsızlığını ortaya koymuştur. Blok parlamentoya 35 milletvekili göndermiştir. Son anda Hatip Dicle'nin milletvekilliği Yüksek Seçim Kurulu tarafından düşürülmeseysi bu sayı 36 olacaktı.

Bu kesimin aldığı oyların ölçüde Güneydoğu Anadolu'dan geldiği açıktır. Bölgenin iki büyük partisi Ak Parti ve BDP'dir. Ak Parti bölgedeki bazı illerde hala birinci parti niteliğini sürdürmektedir. Bu gücün hangi sebeplere bağlı olduğu ayrıca irdelenmelidir. Çünkü seçim döneminde Ak Parti ve Erdoğan beklenmeyen sertlikte ve kararlılıkta bir milliyetçi söylemi benimsemiştir.

Bunun sonucunda her ne kadar yüzde 13 oranında oy kaybına uğrasa da Ak Parti'nin bölgedeki gücünü koruduğu açıktır. Aynı şekilde bölgenin 'otantik' partisi kabul edilebilecek BDP de bölgedeki etkinliğini kontrolü altında bulundurmaktadır. Fakat EBD Bloğu İstanbul gibi büyük kentlerde de kendine noktasal da olsa güçlü bir taban yakalamıştır.

Bu durum her şedyen önce Kürt sorununun bir uzantısı olarak görülmelidir. Toplum bu sorunun aşılmasında iki partide, AKP ve BDP'ye yetki vermiştir. CHP'nin bölgedeki zaafiyeti kayda değer bir seviyededir. Bununla birlikte seçim döneminde BDP'nin dile getirdiği talepler, ortaya koyduğu öneriler gerek toplumsal planda gerekse siyasal planda hazmedilmeyi ve değerlendirilmeyi beklemektedir.

YAKIN DÖNEM SİYASETİ HAREKETLİ OLACAK

Sonuç olarak, 2011 seçimleri Türk siyasal hayatının en olağan koşullarda yapılan nadir seçimlerinden biridir. Bilhassa 2007 seçimlerinin koşulları hatırlanırsa bu durumun ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Bu seçimlerde iktidar partisi son dokuz senelik uygulamalarını bir anlamda halk oyuna sunmuş ve tasdik ettirmiştir.

Ak Parti sahip olduğu taşıyıcı koalisyon niteliğini bu seçim sonrasında da devam ettirecektir. Ne var ki, 2012 veya 2014 yılında yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimi, başkanlık tartışmaları, anayasa değişikliği, Kurt sorunu ve 2013'de gerçekleştirilecek yerel seçimler yakın dönemin politik bakımdan yine çok hareketli olacağını ortaya koymaktadır.

Böyle bir dönemdeki en büyük beklenti, muhalefetin güz kazanması ve yapıcı bir nitelikle sorunlara çözüm önermesidir. Mevcut statükonun geniş ölçüde değiştirildiği ve bu değişikliğin daha da ileri götürülmesinin beklendiği bir dönemde bu beklenti de en az diğerileri kadar önemlidir.

BATI TİPİ BİR ANAYASAYA KAVUŞABILECEK MİYİZ?

Prof. Dr. Mehmet AKAD

Khas öğretim üyesi

Her 10 yılda bir yapılan anayasalardan farklı olarak, bu kez 30 yıllık bir aradan sonra yine bir Anayasa hazırlık dönemine giriyoruz. Batı ülkeleri anayasalarından biçim ve öz olarak değişik özellikler taşımamasına karşın Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak süregelen bir ‘Anayasa Geleneği’ne sahip olduğumuz yadsınamaz.

1876 tarihli ‘Ferman Anayasa’ ile bu Anayasa’dı 1909 tarihinde yapılan değişikliklerden sonra Kurtuluş savaşından başlayarak Cumhuriyet döneminde de bir dizi (1921-1924-1961-1971 değişiklikleri-1982 tarihlerinde) Anayasa yapıldığını biliyoruz. Öte yandan, 1982 Anayasası’nda önemli değişiklikler yapılmasına karşın eldeki metnin, toplumdaki yeni sosyal ve ekonomik gelişmeleri, ortaya çıkan yeni istemleri karşılamadığı da bir gerçek. Bu da toplumu yeni bir Anayasa arayışına götürüyor.

Anayasalar yapılrken, çağdaş demokratik anayasaları örnek almak genelde hazırlık döneminin yöntemidir. Bizdeki çalışmalarında da aynı yol izlendiği için yeni Anayasa’nın yönünün ne olacağını ele almadan önce, Batılı ülkelerin ortak şifrelerine yakından bakmak gerekiyor.

BATI ANAYASALARININ ORTAK ŞİFRELERİ

Batı anayasaları ülkelere göre tarihsel gelişim açısından farklılıklar gösteriyor ama şifreler ortak: Mülkiyet, ulus egemenliği, demokrasi, klasik özgürlükler ve bireycilik; daha da kısıltırsak, siyasal ve ekonomik liberalizm. Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığına slogan şu: “Feodalizm bitti, yaşamın liberalizm ve kurucusu burjuvazı”.

BİRLEŞİK KRALLIK

Bu konuda en farklı örnek İngiltere; daha 1215’de (*Magna Carta Libertatum*) aristokrasi kralın karşısına dikiliyor, “bana danışmadan vergi koymazsan, savaşa karar veremezsın, üstelik keyfi tutuklama yok, kişi güvenliğini sağlayacaksın” diyor. Ortada bir anayasa olmamasına karşın, o tarihten sonra da sosyal yapıdaki gelişmelere dayalı olarak bir dizi haklar bildirisiler ile kralın yasama ve yürütme alanındaki yetkileri parlamento yönünde sınırlanıyor. Bu gelişmenin şifresini de 17.yüzyılda en güzel John Locke açıklıyor: “Siyasal iktidar, mülk sahiplerinin mülk sahiplerine verdiği bir yetkidir”.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Aynı pencereden A.B.D.’ye bakarsak orada Kuzey Amerika Devletleri’nin kuruluş aşamasında anayasalarının başına yerleştirdikleri Hak Bildirileri’nin en önemlisi olan 1776 tarihli

Virginia Haklar Bildirisini görürüz. İnsanın doğuştan haklara sahip olduğunu açıklayan, kişi güvenliğine dayanan, iktidar yetkisinin halkta olduğunu, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ayrılığını savunan Bildiri’nin aynı şifreyi kullandığı rahathkla söylenebilecektir. Feodal toplumu yaşamadan doğrudan ‘kentleşme’ye geçen ve bu şanslı kurulan yeni devlette doğru yönde kullanan A.B.D. her alanda liberalizmi ve sonraki gelişmesini en iyi yapan ülke olmuştur.

FRANSA

Son olarak, Avrupa’nın liberalizme geçişini simgeleyen ve ilkeleri anayasalarında yer alan en ünlü anayasal belge olan 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisine de bir göz atmak gerekiyor. 17 maddeden oluşan kısa bir metin ama hem liberal devletin öğelerini hem de haklar ve özgürlüklerin dayanaklarını, sınırlarını düzenliyor. Özellikle 3. ve 6.maddeler özlu biçimde liberal devletin temel taslağını gösteriyor. 3.madde, egemenliğin kaynağının ulustu olduğunu, hiçbir kişi ya da kurumun kaynağını ulustan almayan bir otoriteyi kullanamayacağını söyleyen; 6.madde, yasanın genel iradenin eseri olduğunu, tüm yurttaşların ayrim gözetmeden yasa karşısında eşit olduklarına işaret ediyor.

Avrupalı devletlerin 18.yüzyılda anayasalarına koyup uyguladıkları bu iki maddenin önemini anlamak için bugün dönüp şöyle bir Orta Doğu ülkelerindeki kargaşa, iç savaşlara bilmek yeterli olur sanıyorum.

Haklar ve özgürlükler gelince, Bildiri’nin bu konuda Virginia Haklar Bildirisine paralel bir anlayışı yansıttığı görülmektedir. Gerçekten, doğal haklar teorisini kabul ettiğini farklı maddelerde açıklarken, özgürlüğü “başkalarına zarar vermeyecek her şeyi yapmak” biçiminde tanımlayan, sınırları da yasaların çizeceğini söyleyen Bildiri, 17.maddesinde de mülkiyet hakkının dokunulmaz ve kutsal olduğunu vurgulayarak liberal devletin özgürlük anlayışının çerçevesini tamamlıyor.

Siyaset sosiolojisinin verileri açısından bakıldığından, anayasaların birer toplum sözleşmesi, sosyal sınıflararası bir ‘uzlaşma metni’ olduğu söylenir. Gerçekten bunun en güzel örneğini yine 1848 tarihli Fransız Anayasası verir. Dönemin işçi ayaklanmalarının İtalya, Hollanda, Almanya gibi öteki ülkelere de yayılmasıyla başlayan ‘Haziran devrimi’ hareketinden sonra işçiler ve hükümet 1789 anlayışını bazı sosyal öğelerle tamamlayarak uzlaşmaya vardılar.

Genel oyun kabulü, bir yanda ailenin korunması ve çalışma hakkının sağlanması öte tarafta mülkiyet ve kamu düzeninin korunması gibi kavramlarda anlaşmaya varılması işçilerle burjuvazinin uzlaşma tabanını oluşturmuştu. Sonradan bu anlayış Fransa’nın 1958 tarihli Anayasasının 2.maddesinde de yer almıştır: “Fransa bölünmez, laik, demokratik ve sosyal bir Cumhuriyettir.”

Aynı dönemde benzer sosyal yaklaşımın Fransa’ya komşu ülkelere de yayıldığını ve anayasalarında yer aldığı biliyoruz. Ancak unutmayalım ki bu anayasacılık hareketleri, gücünü hep toplumdaki sosyo-ekonomik değişimlerden, örneğin 19.yüzyılda sanayi devrimi ve onun getirdiği yeni toplumsal yapılaşmadan alıyor.

Batı ülkelerinde klasik liberal devletten başlayarak günümüz sosyal devlet anlayışına gelinceye kadarki süreci, çok kısa da olsa, eski ve yeni şifreleriyle birlikte sergilemeye çalıştım. Böylece ülkemizdeki gelişmeyi incelerken elimizde sırası geldiğinde başvurabileceğimiz bir veri tabanı oluşturdu. Artık bu şablondan yola çıkarak Türkiye'deki anayasacılık hareketlerine bakabiliz.

TÜRK ANAYASACILIĞI-FARKLI ŞİFRELER

Gerçekten bizdeki anayasa hareketleri, Batı'daki gibi sosyal ve ekonomik alanda üretim biçiminin tarihsel gelişime içinde ortaya çıkardığı ekonomik modele ve sosyal sınıflaşmaya dayalı olarak gelişmiyor. Zaten farklılığı da buradan geliyor. Sistem belirleyici şifrelere sahip değil, bu durumu incelerken göreceğiz.

II. Abdülhamit'in istemeyerek kabul ve ilân ettiği 1876 Anayasası'nın, Belçika Anayasası örnek alınarak Ahmet Mithat Paşa ve arkadaşları tarafından hazırladığını biliyoruz. II. Meşrutiyet diye anılan döneme geçiş ise yine Anayasa'da 1909 yılında yapılan değişikliklerle sağlanıyor. Bu defa hareketin başında İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ordu var.

1921 Anayasası Kurtuluş Savaşı içinde ortaya çıkmış. İlk maddesinde “egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur” diyor. Savaş nedeniyle güçler birliğine dayalı ve sürekli toplanan bir Meclis hükümeti bu olağanüstü durumu yönetiyor.

1924 Anayasası, 1923 yılında Cumhuriyet'i ilân eden ikinci Meclis'de kabul edilmiştir. Meclis Hükümeti'nden yavaş da olsa güçler ayrılığına dayalı parlamentar sisteme geçişin özelliklerini taşımaktadır. Devletin kuruluş aşamasında, o günün güç koşullarında Atatürk ve arkadaşları tarafından hazırlanan, eski yönetimim temel niteliklerini değiştiren bu iki Anayasa'yı kronolojik gelişme içinde ele aldım; bu nedenle ‘biçim’ yönünden değil, anayasal geleneğe ‘öz’ açısından getirdiği katkılar açısından değerlendirilecektir.

1961 Anayasası, 27 Mayıs askeri hareketinin (Fransa'daki gibi monarşiyi yıkip yerine parlamentar sistemi getirmediği için ‘ihtilâl’ denmiyor) sonucu hazırlanmış dönemin benzer anayasalarının tüm özelliklerini taşıyor.

Bunları kısaca sayalım: Sosyal hukuk devleti, çift meclis, Anayasa Mahkemesi, klasik hakların yanı sıra sosyal ve ekonomik haklar, egemenliği kullanan yetkili organlar anlayışı ve gerek yürütme gerekse yargı alanında kabul edilmiş yeni anayasal kurumlar. 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunulan Anayasa, oylamaya katılanların yüzde 61,5'i tarafından kabul edilerek yürürlüğe giriyor. Burada Anayasa'ya karşı olanların oy oranının yüksek oluşu doğrusu dikkat çekiyor.

1971'de yine ordunun verdiği muhtıra ile hükümet görevinden ayrıılıyor, yeni kabine kuruluyor; 1971-1973 ara rejiminde 1961 Anayasası iki kez değişikliğe uğruyor, yürütme güçlendiriliyor, haklar ve özgürlüklerin sınırları daraltılmıyor, anayasal ve idari yargı denetimine sınırlama getiriliyor.

Nihayet 1982 Anayasası; ordunun 12 Eylül 1980 günü yönetimle el koyması sonucu kurulan Danışma Meclisi sonra da Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen tasarı 1982'de halkoyuna sunuluyor, yüzde 91,37 gibi yüksek oranla da kabul ediliyor. Yürürlükte olan bu Anayasa'nın temel kurumları ve işleyişleri, hak ve özgürlükler düzeni, herkesin bilebileceği ölçüde medyada tartışıldı; incelemesine girmiyorum. Ancak 1961 Anayasası ile birlikte anayasa geleneğimize katkımızı aşağıda göreceğiz.

Batı Anayasacılık hareketine ilişkin açıklamaları bizdeki gelişmelerle karşılaşırınca ilginç bir özellik hemen göze çarpıyor: Bu ülkelerde hazırlık toplumdan başlayıp yukarıya doğru gelişiyor ve iktidara iletiliyor. Kaldı ki, iktidar da zaten toplumsal yapıyı yansıtıyor. Durumu en iyi Fransız politikacı Barnave'in Devrim sırasında burjuvazinin gücüne işaret etmek için söyledişi şu sözler açıklıyor: “Zenginliğin böylesine yeniden dağılımı, iktidarın da yeniden dağılımını gerektirecektir.”

Bizdeki anayasalara baktığımızda ise aynı gelişmenin tümüyle tersine olduğunu, anayasa tasarılarının iktidara yapılan baskıyla yukarıda hazırlanıp halkın onayına sunulduğunu görüyoruz. Böyle olunca, halkın anayasa hareketlerinin dışında kaldı, ancak hazırlık aşamasında içeriği öğrendiği ve sunulan tasarıyı oyladığı anlaşılıyor. Bu nedenle halkın buradaki temel ölçütü, inandığı siyasal partinin gösterdiği yönde oyunu kullanma biçiminde referandumu yansıyor.

Bir de şu var: Anayasa, bir toplumsal zorunluluk, bir gereksinme, kimi sorunların çözümü için sosyal gruplardan gelen genel istek nedeniyle hazırlanıyor. Tersine, ortaya çıkan değişik nitelikteki olguların (ekonomik, sosyal, kültürel gibi) derinine inmeden hukusalsal bir çözüm olarak öneriliyor. Ancak yine de sözü edilen anayasacılık hareketlerinin beraberinde bir ‘anayasa ilkeleri geleneği’ getirdiği söyleylenebilecektir.

Gerçekten, tek meclisi parlamentar sistem, sosyal hukuk devleti, geniş bir klasik, siyasal, sosyal ve ekonomik haklar listesi, güçlü yürütme, (parti disiplini ile de bu kolayca sağlanıyor) egemenliği T.B.M.M. ile birlikte kullanan organlar, idari ve anayasal yargı, serbest seçimler ve demokrasinin vazgeçilmez öğeleri siyasal partiler, bu geleneğin temel taşılardır. Başka ülkelerin anayasalarında yer alan ortak ilkeler de zaten bu anayasaların ilk üç maddesinde hep tekrarlanmıştır.

Günümüzde, seçimlerden sonra ortaya çıkan siyasal tablo, yansittiği iç dinamiklerle birlikte değerlendirilince yeni bir Anayasa hazırlanması da zorunlu oluyor. Yukarıda söylediğim gibi, anayasaların toplumdaki sosyal ve ekonomik güçler arasında bir ‘uzlaşma metni’ olduğunu kabul edersek, bu kez böyle bir uzlaşmanın sağlanabileceğine ilişkin koşullar hazır gibi gözükmektedir.

Bu çerçevede, Meclis'deki yeni siyasal yapının yanı sıra Anadolu'daki kentleşme ve sanayileşme yönündeki gelişmenin temsilcileri ile toplumdaki öteki sosyal katmanların da katılımının sağlanması, uzlaşmanın boyutlarını genişletecek, içeriğini zenginleştirecektir. Belki böylece biz de tabandan yukarıya doğru uzanan ve toplumsal güçlerin uzlaşmasını sağlayarak yeni dönemin ilkelerini belirleyecek ‘Batı tipi’ bir anayasaya kavuşabileceğiz.

SEÇİM BÖLGESİ BARAJLARI VE BÜTÇE POLITİKASI

Prof. Dr. Orhan ŞENER

Khas öğretim üyesi

Temsilde adaletin sağlanması, günümüz demokrasilerinin kalitesini belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Anayasa'ya göre temsilde adalet ile yönetimde istikrar ilkelerinin birlikte sağlanması gerekiyor. Anayasa'nın bu kuralı 12 Eylül Anayasası ile -sol partilerin ve etnik azınlıkların parlamentoya girmelerini önlemek amacıyla- yüzde 10 ülke, seçim bölgesinde barajı ve kontenjan sınırlamalarıyla temsilde adaletten vazgeçildi.

Batı demokrasilerinde Türkiye'den sonra en yüksek baraj yüzde 7 orANIYLA Rusya'da uygulanmakta olup, bu ülkede de mecliste temsil edilemeyen oyların sayısı oldukça yüksektir. Birçok Batı demokrasilerinde ise yüzde 2 ile 4 arasında değişen barajlar uygulanıyor. Avrupa'da en yüksek baraj olan yüzde 5, Almanya ve Belçika'da uygulanmakta olup, yüzde 4 barajını uygulayan ülkelere örnek olarak Estonia, Gürcistan, Moldova, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gösterilebilir.

Buna karşın, Avusturya, Bulgaristan, İtalya, Norveç, Slovenya ve İsviçre yüzde 3 barajını uyguluyorlar. En düşük seçim barajını yüzde 2 orANIYLA İspanya, Yunanistan, Romanya, Ukrayna uyguluyor. Danimarka'da oyların 0.67'sini ve Hollanda'da ise, 1/150'sinin alınması 1 milletvekili çıkarabilmek için yeterlidir. Bu örnekler bile, Türkiye'de uygulanmakta olan yüzde 10'luk ülke barajının demokratik olmayan bir uygulama olduğunu açıkça gösteriyor.

Bazlarına göre, seçim barajları partiler enflasyonunu önleyerek, yönetimde istikrarı sağlamaya yönelik bulunuyor. Bu yaklaşımın yanlışlığı Türkiye ve Avrupa ülkelerindeki uygulamalar yönünden açıkça görülebiliyor. Gerçekten, yönetimde istikrar sadece yüksek seçim barajı uygulayarak, hükümetlerin kolayca kurabilmesini kolaylaştırmak anlamına gelmiyor.

Şöyled ki, yönetimde istikrardan daha çok bürokrasının etkin işlemesi anlaşılmasıdır. Örneğin, geçmiş yıllarda İtalya'da olduğu gibi uzun bir süre boyunca, hükümet kurulmadığı halde, bürokrasının iyi işlemesi nedeniyle ekonomik ve sosyal göstergeler hep olumlu olmuştur.

Türkiye'de ise, baraj nedeniyle hükümetler kolayca kurulabilmesine karşın, bürokraside spoil (partililerin yönetici yapıldığı) sistemi uygulandığından, gerçek anlamda yönetimde istikrar sağlanamamıştır. Buna karşın, merit (liyakat) sisteminin uygulandığı birçok ülkede ise, hükümetlerin geç kurulması durumlarında bile kamu yönetiminde istikrar kendiliğinden sağlanmıştır. Örneğin, Almanya'da hükümetlerin değişmesine karşın Merkez Bankası başkanı 25 yıl kadar görevini südürebilmiştir.

Barajlar nedeniyle kolayca parlamentoda en çok oya sahip olan bir siyasi partinin ulusal iradeyi temsil ettiği görüşü de bilimsel bir dayanaktan yoksundur. Gerçekten, 1984 seçimlerinde yüzde 34 oyla parlamentoda yüzde 65 oranında oylama gücünü (voting power) elde eden ANAP'ın sonraki seçimlerde barajın altında kalması milli irade yaklaşımının doğru olmadığını açıkça gösteriyor.

Benzer çelişki, DSP'nin yüzde 42 oyu ile tek başına hükümeti kuramaması durumu da, ulusal iradenin kullanılan seçim yöntemine göre değiştğini gösteriyor. Bu çelişki, DSP'nin sonraki seçimlerde barajın altında kalması biçiminde açıkça ortaya çıkmıştır. Bu iki örneğimiz bile gerçekte milli irade diye bir yaklaşımın olamayacağını açıkça kanıtlıyor. Gerçekten, milli irade olsaydı büyük seçmen kitlelerinin, görüşlerini çok kısa seçim dönemlerinden hemen sonra birden değiştirmemeleri gerekiirdi. Öte yandan, böyle bir iradenin olmadığı teoride de doğrulanıyor.

Yüzde 10 barajının uygulanması ise, geniş bir seçmen kitlesinin siyasal tercihlerinin açıklanmasını (revealing the preferences) önlediği gibi, ayrıca demokrasinin istikrarlı işleyişini de önlüyor. Gerçekten, seçim barajı ne kadar yüksek olursa seçimlerde tercihlerini açıklama olanağı bulamayan, ya da mecliste temsil edilemeyen (unrepresented) seçmenlerin sayısı da artıyor.

Örneğin, 2002 seçimlerinde Türkiye'de seçmenlerin yüzde 46.3'nün ve Türkiye'den sonra yüzde 7 oranında ikinci en yüksek baraj uygulayan Rusya'da yüzde 45'i mecliste temsil edilememiştir. 1984 ve 2002 seçimlerinde oylamaya katılan seçmenlerin 1/3'ünün (yüzde 34'nün) oylarıyla mecliste 2/3 oranında temsil gücü, ya da

toplam sandalyelerin yüzde 65’ini elde etme olanağı veren yüzde 10 barajı topluma önemli dışsal maliyetler yükliyor.

Buna göre, seçmenlerden sadece baştaki siyasi partide oy verenler bütçe politikalarından yararlanırlarken, geriye kalan daha büyük bir seçmen kitlesi ise, ekonomik ve siyasal tercihlerine uygun mal ve hizmet tüketemiyorlar. Çünkü, bütçe politikası baştaki siyasi partide oy verenlerin tercih yapılarına uygun düşerken, yukarıdaki örneklerimize göre, seçmenlerin yaklaşık yüzde 65’inin tercihlerine aykırı olarak hazırlanıyor.

Ne var ki, yüzde 65 oranındaki önemli bir seçmen kitlesi, tercihlerine aykırı düşen söz konusu bütçenin finansmanına zorunlu olarak ödedikleri vergilerle katılmak durumunda kalıyorlar. Seçmenlerin istemedikleri kamusal mal ve hizmetleri finanse etme durumunda kalarak katlandıkları bu fedakarlığa, seçmenlere yüklenen dışsal maliyetler (voters externality cost) deniliyor. Baraj uygulaması nedeniyle oylarının boşa gideceğini düşünerek seçimlere katılmayanlar da göz önünde bulundurulursa, seçmenlere yüklenen dışsal maliyetlerin daha da yüksek olduğu sonucuna varılır.

Şöyle ki, bu durumda yüzde 35 seçmen oyu ile hükümeti kuran bir siyasi parti, oylamaya katılmayanlar eğer oylarını kullandılar, bazı partiler barajı geçebileceklerdi ve bu durumda, yüzde 65 oranında oylama gücü kazanılamayacaktı.

Siyasal Maliye (Public Choice) biliminde, seçmenlere yüklenen dışsal maliyetler, mali istismar (fiscal exploitation) terimi ile açıklanır. Buna göre, muhalefette kalan partilere oy veren önemli bir seçmen grubunun talep ettiği kamusal mal ve hizmetlerin maliyeti, aynı hizmetleri talep etmeyen geniş bir seçmen kitlesinin ödediği vergilerle finanse ediliyor.

Örneğin, Alevilerin, Hristiyanların ve laikliği benimseyen önemli bir seçmen grubunun diyanet işlerinin hizmetlerinden yararlanmadıkları halde, istemeyerek bu hizmetlerin finansmanına zorunlu olarak ödedikleri vergilerle katılmaları mali istismarın en somut bir örneğidir.

Benzer durum, eğitim, sağlık, toplu taşıma gibi daha birçok hizmet alanları için de söz konusudur. Örneğin, seçmenlerin büyük bir çoğunluğu, hızlı demiryolu taşımacılığını istedikleri halde, az sayıda seçmenin istediği otoyol projelerinin finansmanına katılmak zorunda kalmaları gibi çok sayıda örnek gösterebiliriz. Bütün sayılan bu olumsuzluklar yüzde 10 baraj uygulamasının bir sonucu olarak ortaya çıkıyor.

Yüzde 10 barajının kaldırılması gereğine ilişkin girişimler, sadece belli bir etnik grup için değil, bütün seçmenler yönünden ele alınmalıdır. Öte yandan, temsilde adaletin sağlanmasını önleyen, küçük seçim çevrelerinin büyük seçim çevrelerine göre daha az sayıda oy ile bir milletvekili seçmeleri gibi daha birçok sorunun da ele alınması gerekiyor. Bu durum açıkça Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu halde, Anayasa Mahkemesi tarafından ele alınmamasını anlaması olanağı yoktur.

Parti liderlerinin milletvekili aday adaylarını belirlemeleri de, seçmen tercihlerinin parlamentoya yansıtılmasını önleyen diğer bir önemli sorundur. Bu nedenle, tek başına baraj sorununun çözüme kavuşturulması, temsilde adaleti sağlamada yeterli olmayacaktır. Öte yandan, Türkiye'de senato kurumunun olmaması da temsilde adaletsizliğe yol açıyor. Birçok ülkede olduğu gibi, senatoda muhalefetin ağırlıklı olması durumlarda mali istismar sorunu da kendiliğinden çözüme kavuşuyor.

Ancak, bu sorunların çözülmesi ise, temsilde adaleti sağlayacak bir seçim yasası reformunun gerçekleştirilmesine bağlı bulunuyor. Bizce, 27 Mayıs Anayasası'nın barajları sıfırlayan yöntemi, Türkiye için en ideal seçim sisteminin uygulanmasına olanak verecektir. Şöyle ki, Avrupa demokrasileri de barajları daha da aşağı çekecek biçimde seçim reformları yapma eğilimine girdiler. 27 Mayıs Anayasası'nın temsilde adaleti ve yönetimde istikrarı sağlayıcı uygulamalara dönmesi, Avrupa ülkeleri için iyi bir örnek olabilecektir.

SEÇMEN KENDİNİ YORMAYACAK BİR LİDER İSTİYOR

RÖPORTAJ: Özge ERCAN

Khas sosyal medya uzmanı

Karikatürist, mizahçı, şair, yazar, nam-ı diyar modern zamanlar filozofu MetÜst (Metin Üstündağ) Türkiye'de geçtiğimiz 12 Haziran'da yapılan genel seçim sonuçlarını PANORAMA Khas için değerlendirdi.

LİDERLER ÖĞRETMEN OLSAYDI!

Metin Üstündağ'a göre fiziksel olarak bakıldığından liderlerin verdiği hoca izlenimleri:

Devlet Bahçeli: Okul müdürü.

Kemal Kılıçdaroğlu: Sosyal Bilgiler dersine gelen, ama ders boş geçince Türkçe dersine de giren hoca.

Recep Tayyip Erdoğan: Beden Eğitimi dersine giren, ama hem korkulan hem de her şeyin yapılmasına izin veren hoca.

Son genel seçim sonuçları hakkında neler düşünüyorsunuz?

- Ak Parti'nin içinde olduğu seçimleri düşünürsek, Recep Tayyip Erdoğan son seçime kadar her seçime mağdur olarak girdi, bu seçimde ise mağrurdu. "Hep mağduru oynadığı için kazanıyor" diye düşünüldüğünden, son seçimde mağrur olmasının oy kaybettireceği düşünülüyordu, ama sonuç böyle olmadı.

Böyle bir sonuç bekliyor muydunuz?

- En azından ben böyle bir sonuç beklemiyordum. Sonuç ilginç oldu, yüzde 50'lik bir oranla Ak Parti iktidara geldi. Sürpriz olmayan bir tarafı var benim için; o da seçmenin kendini görecek bir siyasi figürünün olmaması. Seçmenler samimi, sahici, fikir sahibi ve ideolojisi olmayan kendi gibi gördüğü insanları seçiyor. Eskiden Özal ve Menderes vardı; şimdi de Recep Tayyip Erdoğan var.

BİN TANE SEÇİM YAPILSA HEPSİNİ KAZANIR

Bu seçimde iktidar ve muhalefetin çalışmalarını nasıl değerlendirdiyorsunuz?

- Ak Parti bu seçimlerde genel seçimlere hazırlanır gibi değil de yerel seçimlere hazırlanır gibi hazırlandı. "Şuraya deniz getireceğiz" gibi söylemlerle basında yer aldı. Halk şunu kanıksamış durumda: Yoksulluk, yolsuzluk, parasızlık gibi şeylerin düzeltmesi çok da önemli değil. Dürüstlük geçer akçe değil, sadece "herkes yiyor ama bu adam hizmet de yapıyor" anlayışı hakim. Bundan sonra bin tane seçim olsa hepsini de Ak Parti kazanır.

Ak Parti dışındaki partiler ileriki dönemlerde başarı kazanabilmek için neler yapmalılar?

- Diğer partilerin kendi seçmenlerini yeniden oluşturması gerekiyor. Ak Parti, seçmenini imam hatiplerin serbest olmasına hızlı bir şekilde yetiştirdi. Bir 10 yılda yeni bir seçmen kitlesi de yetişirebilirler. Bu seçmen kitleyle çok büyük hata yapmazlarsa, gelecek seçimlerde de rahathıkla yüzde 70'i alacaklarını düşünüyorum.

ERDOĞAN'IN ANI ÇIKIŞI BAHÇELİ'NİN PÜSKEVİTİ

Siyasi partiler arasında ne gibi farklar görüyorsunuz?

- Ak Parti dışındaki partilerde gördüğüm şey, bir iddialarının ve menfaat hesaplarının olmaması. Kazanan partinin kazandığı zaman çeşitli menfaatleri sunacağı belli. En azından kendi seçmenlerine sunacağı şeyler belli. Diğer partilerin söylemleri o kadar soyut ki, içinde ekmeğ yok. Laiklik, eşitlik gibi kavramlar hayatın içinde bir seye işaret etmiyor ve insanların karınlarının doyması gerekiyor. Bir de söyle bir insan modeli bizim modelimiz: Karın aç olsa da binaların ihtiyaçından, 3. köprüün varlığından mutlu olan, niceliğe odaklanan insanlar. Şekilsel yani, içeriğe bakmıyor.

İçeriğe en çok kimler önem veriyor?

- Bu seçimlerde içeriğe en çok önem verenler bağımsızlardı. Onların bir davası ve bir amacı vardı.

Seçime giren siyasiler arasında ne gibi farklar var?

- Fiziksel olarak baktığımızda, Devlet Bahçeli okul müdürü, Kemal Kılıçdaroğlu Sosyal Bilgiler dergisine gelen ama ders boş geçince Türkçe dersine de giren hoca, Recep Tayyip Erdoğan ise Beden Eğitimi dersine giren ama hem korkulan hem de her şeyin yapılmasına izin veren bir hoca izlenimi veriyor.

Seçim döneminde mizahi malzemeyi en çok hangi lider verdi?

- Recep Tayyip Erdoğan. Anı çıkışları, söylemleri ve iktidar oluşuya en renkli karakter Recep Tayyip Erdoğan. Ama bu seçimlerde ilginç bir şey oldu ve Devlet Bahçeli'nin sürpriz biçimde yıldızı parladi 'Püskevit'le ve istemeden sevimlişti. İnsanlarda bu adam benim dedeme benziyor hissi uyandırdı.

Seçmenin istediği siyasi lider modeli var mı? Nasıl birini karşısında görmek istiyor?

- Seçmen, kendini hiç yormayacak bir lider istiyor. Seçmenin en rahat özgürlük kuracağı bir model, bu. Diğer modeller Kemal Kılıçdaroğlu ve Devlet Bahçeli. Recep Tayyip Erdoğan ise muhabbet edilecek, dert paylaşılacak bir arkadaş gibi. Azarlayabilir de, ama ona kimse küsmez, çünkü anlıktır siniri.

CHP MİADI DOLMUŞ BİR PARTİ

Hangi liderler halk tarafından daha çok seviliyor?

- Sevilmeyi oy verme anlamında kullanacak olursak, insanların sınırsız şeylere sahip olacağını söyleyen liderler hep kazandı. "Çatalca'dan Karadeniz'e İstanbul'u ikiye böleceğiz" cümlesi 80 öncesinde gülüp geçilecek bir düşünüyordu ama insanlar şimdi bunu istiyor. İnsanlar bir şeyle değiştirmeyi istiyor. CHP açısından da şöyle düşünüyorum; ileriki zamanlarda belediyecilik anlamında yeni bir şeyle oluşturulmazlarsa Kadıköy ve İzmir'i de kaybedebilirler. CHP'nin son seçimde kazandığı bir şey yok,aksine kaybetmiş durumda. Antalya ve İzmir'de bunun sinyalleri geliyor. Kendi kaleleri gitmiş durumda. Ayrıca İzmir körük körüğe hep CHP'li kalacak diye de bir şey yok. Bir noktada insanlar hayatlarının kolaylaşmasına bakıyor.

CHP neden başarısız sayılıyor?

- CHP miadını tamamlamış bir parti. Maziye, geçmişe çok değer veren bir seçmeni var. Mesela Demirel, Demokrat Parti'nin devamıydı, ama Adalet Partisi'ni kurdu. Adalet Partisi kapandı, tekrar onunla devam etmedi; Doğru Yol Partisi'ni kurdu. Dolayısıyla her parti kurduğunda, kendisini yeniledi. Ak Parti'nin büyük avantajı yeni bir parti olarak durması. Süreç olarak da, anı olarak da temiz, bir şey yok. Başarılı olmuş partiler hep yeni partiler. ANAP da öyledi, sıfır kilometre partiydi. Yeni bir parti kuruyorlar ve geçmişe gönderme yapıyorlar. Mesela Tayyip Erdoğan'ın balkon konuşmasında Menderes'e, Özal'a gönderme vardi ama Erbakan'a yoktu. Üçüncü konuşmasında Atatürk'e de atıf vardi. Bundan önceki seçimlerde Menderes, Özal ve Tayyip Erdoğan'ın olduğu bir afiş vardi.

Seçim gecesi Recep Tayyip Erdoğan'ın yaptığı balkon konuşması çok konuşuldu. İzlerken ne düşündünüz?

- Bu konuşmanın kısa özeti şuydu: "Sadece Türkiye'nin değil Balkanların ve Ortadoğu'nun yeni abisi benim." konuşmasıydı. Bu güç de seçmenleri çok çekiyor. Mesela, Erdoğan'ın 'One minute' (Bir dakika) konuşması da buna benzer bir konuşmayıdı. Posta koyan, kabadayı tavırlar seçmenlerin hoşuna gidiyor.

2023'te tamamlanması planlanan ve çok konuşulan Çılgın Proje'nin sonuçları neler olacak?

- İstanbul başta olmak üzere tüm Türkiye evrenden hızlı genişliyor. Fizikçilerin bunu düşünmesi gerekiyor! Ve bu genişlemekle ilgili her şey bina, yol vesaire gelişmişlik sayılıyor. Dolayısıyla bunları tetikleyen her şey çılgın sayılacak olur. Hayata geçecektir diyen düşünüyorum. Genel seçim içeriğe bakmıyor, şekele bakıyor. Şekilsel olan her şey de gelişmişlik olarak düşünüleceğinden oy potansiyeli olarak görülüyor.

Tarihsel süreçte Türk siyasetinde hangi liderler en çok mizah malzemesi oldu?

- Mizah malzemesi olarak Demirel, Erbakan daha çok malzeme verdiler ama Özal, insanımızın şeytanını ortaya çıkardı. Hiç ummayacağı taraftan bakmayı öğretti. Bir de pervasızlığı öğretti. Sınırlı, sorumlu yaşayan bir insan modeli vardı; Özal ise dağıtmayı öğretti. Kısıtlı bir hayalle yaşayan insanların bu pervasızlık hoşuna gitti. Lüks, konfor devreye girdi. Bu arada, Menderes-Özal-Recep Tayyip Erdoğan arasında böyle bir benzerlik de var. Yol, bina, köprü yaptıkları için çok önemli görülüyorlar ve seçimleri bu sayede kazanıyorlar.

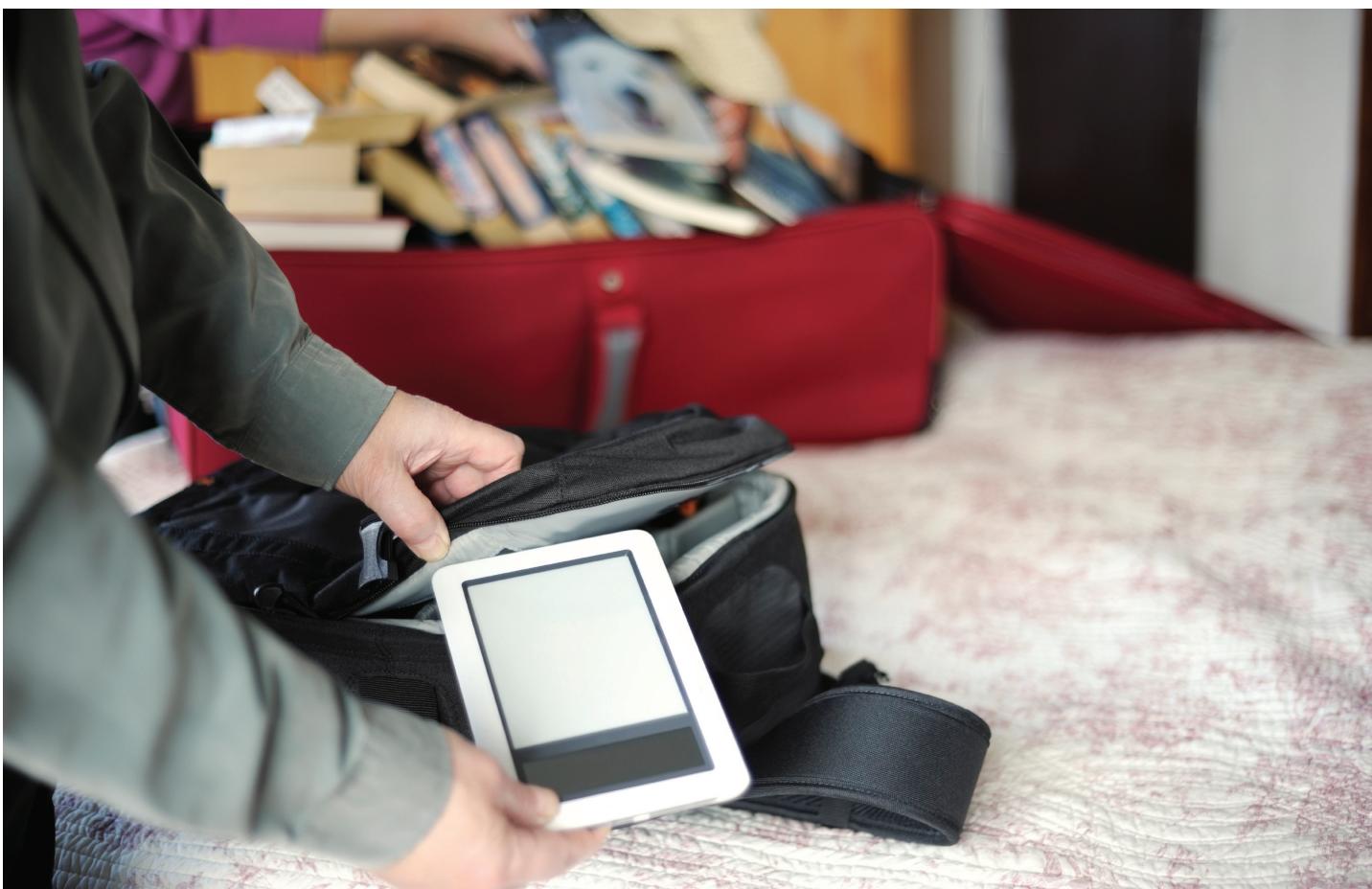
Karikatür dergilerinin hep Recep Tayyip Erdoğan'a karşı olduğu söylüyor. Bu algı niye var?

- İktidar kimse mizah dergileri onlarla uğraşır. Mesela, Penguen'in seçim sonrası ilk kapağı bunu gösteriyor. Biz bir tarafı göstermiyoruz; Genelkurmayı, CHP'yi de sert biçimde eleştirdiğimiz kapaklar oldu. Ama öyle bir şey var ki; iktidar sahibi ve yöneten kimse onunla uğraşıyorsunuz. Bizim uğraşmamız gereken de onlar oluyor. Böyle tuhaf bir mantık var. Mizah okuru da çok değişti. Mizah okuru gençir ve her zaman iktidar en doğrusu da olsa iktidara muhalif olmak gereklidir.

Yeni neslin siyaset algısını nasıl yorumluyorsunuz?

- Yeni nesil son derece pragmatist ve yararçı bir nesil. Senin ona ne kattığına bakıyor. Cep telefonu alırken nasıl özelliklerine bakıyorsa, oy verirken de yaptıklarına bakıyor. Vaat ettiği şeyler üzerinden denklemi kuruyorlar.

Bilişim teknolojisinin değişiminden en çok etkilenen sektörlerin başında ‘yayincılık’ ve ‘iletişim’ sektörleri geliyor. İnternetin giderek yaygınlaşması yayncıları faaliyetlerini gözden geçirmeye, hizmetlerini elektronik ortama aktarmaya, yeni ürünler geliştirmeye ve yeni bir yayincılık anlayışı tasarlamaya zorladı. Artık yaynevleri, bu sektörün hakim ve etkin aktörleri olamama tehlikesiyle karşı karşıya olduklarıın farkındalar.

Günümüzün elektronik yayincılık ve yeni medya anlayışı hemen hemen herkesin aslında bağımsız bir yayıncı rolü üstlenebileceği gerçekini ortaya koyuyor. Bireylerin sosyal ağlar üzerinden yaptıkları bilgi paylaşımı ve kullandıkları elektronik iletişim kanallarının etkisini, son aylarda yaşanan ve iktidar değişikliklerine neden olan toplumsal hareketlerde çok net bir biçimde gördük. Artık ‘21.yüzyılın yayincılık yaklaşımı’ ile karşı karşıyayız.

Yaşanan hızlı gelişim süreci ‘elektronik yayincılık’, ‘dijital yayincılık’ ve ‘yeni medya’ gibi kavramların literatüre girmesine neden oldu. Günümüzde elektronik yayincılık artık çok fazla kullanılmayan bir kavram olmak yolunda hızla ilerlerken, yerine dijital yayincılık ve yeni medya kavramları daha çok tercih edilir hale geldi.

Bilişim sektöründe faaliyet gösteren firmaların geliştirdikleri yeni yazılımlar ve araçlar gelişim sürecinin öngörlünden çok daha hızlı yaşamasını tetikledi. Elektronik kitap okuyucuların yanısıra iPod ve iPhone gibi akıllı telefonlar ve akıllı bilgisayarlar dijital yayincılığın gelişimini hızlandırmakla kalmayıp, metin ve multimedya dosyalarının sosyal ağlar üzerinden anında paylaşılmasına olanak sağladı. Bu süreç, aynı zamanda insanların bilgiye erişim ve erişim sağladıkları bilgiyi kullanım alışkanlıklar üzerinde de pek çok değişikliğe neden oldu.

Bireysel ve kurumsal yeni medya aktörlerinin en çok üzerinde durdukları bir başka konu ise, insanlığın kültürel mirasını oluşturan ve geleneksel yöntemlerle üretilmiş yayınların, sanat eserlerinin dijital ortama aktarılması faaliyetleri. Bu çalışmaların odağında kültürel mirasın daha çok erişilebilir ve daha iyi korunabilir olmasını sağlamak gayreti yer alıyor.

YENİ MEDYA YENİ ROLLER

Teknolojik evrime bağlı olarak yayincılık anlayışı basılı kaynaklardan görsel-işitsel kaynaklara ve son olarak sanal ortama uzanan bir değişim geçirdi. Basılı kaynaklar yalnızca dağıtılabılırken, görsel-işitsel kaynaklar iletilebilme özelliğine kavuştu, sanal ortam ise karşılıklı etkileşime olanak sağladı. Bu süreç beraberinde toplu iletişimden bireysel iletişime geçiş için fırsat yarattı.

Şöyle ki; kitaplar, dergiler, hatta radyo ve televizyon tüm hedef kitleye hitap eden değiştirilemez ve kişiselleştirilemez bir formatta. Oysa akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve bu aygıtlar üzerinden sunulan hizmet ve ürünler değiştirilebilme ve kişiselleştirilebilme özelliklerine sahip. Yeni nesil cihazların kullanımı kişiselleştirmenin ötesinde etkileşim sağlama fırsatını da sunuyor.

Yeni medya uygulamalarının temelinde, yüksek hızda iletişim ve etkileşim, hareket serbestisi, kişiselleşme, çok sayıda ve yüksek kalitede görsel işitsel içerik kullanabilme olanağı yer alıyor. Bu fırsatların yanında özellikle ticarileşme, yeni medya anlayışının ve yaklaşımının bir diğer önemli unsuru. Saniyelerle ölçülen teknolojik gelişim yeni nesil cihazları üreten firmalar için daha geniş ticari olanaklar sunuyor.

Bu tür cihazların kullanımı için gereken özel yazılımların ve uygulamaların her biri, üretici firmalar için yüksek kârlı bir ticaret ortamı sunuyor. Yeni medya ortamının ticari firmalara sağladığı

İNTERNETİ KÜTÜPHANEÇİLER BÜYÜTTÜ

İNTERNETİN YAYGIN KULLANIMI İLE BİRLİKTE KÜTÜPHANELERİN VE KÜTÜPHANEÇİLERİN ÖNEMİNİ KAYBEDECEĞİ İDDİA EDİLMİŞTİ. ANCAK İDDİA EDİLENİN AKSINE ELEKTRONİK YAYINCILIĞIN VE DİJİTAL YAYINCILIĞIN, HEM DÜNYADA HEM DE TÜRKİYE'DE GELİŞMESİNİNE EN ÖNEMLİ KATKIYI YAPAN KURUMLARIN BAŞINDA KÜTÜPHANELER GELİYOR.

KÜTÜPHANEÇİLER BU SÜRECİN GELİŞİMİNDE ETKİN ROL ÜSTLENDİLER. İLK ELEKTRONİK KİTAP PROJESİ OLAN PROJECT GUTENBERG'İN BAŞLANGICINDAN GÜNÜMÜZE KADAR GEÇEN SÜREÇTE KÜTÜPHANEÇİLER ETKİN GÖREVLER ALDILAR, BU TÜR PROJELERİN İLK UYGULAYICILARI OLDULAR.

TÜRKİYE'DE KÜTÜPHANEÇİLER YAYINCILARDAN ÇOK DAHA ÖNCЕ YENİ YAYINCILIK ANLAYIŞıyla İLGİLİ ULUSLARARASI GELİŞMELERİ TAKİP

ETTİLER, ELEKTRONİK YAYINCILIK ALANINDAKİ GELİŞMELERİN ÖNCÜLERİ OLDULAR. ELEKTRONİK VE DİJİTAL YAYINCILIK KAVRAMLARI TÜRKİYE'DE YAYINCILAR ARASINDA SON BİRKAÇ YILDA TARTIŞILMAYA BAŞLANMIŞ OLSA DA, ÖZELLİKLE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANEÇİLERİ 1999'DA BU KONUDA İLK ADIMI ATMIŞLARDIR.

2000'DE KURULAN ANADOLU ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ KONSORSİYUMU (ANKOS), TÜRKİYE'DE ELEKTRONİK KAYNAKLARIN KULLANIMI VE GELİŞİMİ KONUSUNDA BİR DÖNÜM NOKTASI OLDU. ANKOS, ELEKTRONİK VE DİJİTAL YAYINCILIĞIN GELİŞİMİNİ YAKINDAN TAKİP EDİP, BU KONUDA KÜTÜPHANEÇİLERİ, YAYINCILARI VE DİĞER PAYDAŞLARINI BİLGİLENDİRMEK ÜZERE PEK ÇOK ARAŞTIRMA VE YAYIN YAPTI. ANKOS GÖNÜLLÜLERİ TARAFINDAN HAZIRLANAN VE ULUSAL-ULUSLARARASI PLATFORMLarda SUNULAN RAPORLAR BU ALANDA YAPILAN İLK ÇALIŞMALAR ARASINDA YER ALDI.

öneMLİ bir avantaj ise maliyetlerin düşürülmesi olarak gösteriliyor. Bununla birlikte dijital yayincılığın, kağıt kullanımını azaltacak olması nedeniyle daha çevreci bir yaklaşım olduğu savunuluyor.

Yeni medya geliştiricileri için var olan fırsatların yanında kullanıcılar için de yeni fırsatlar söz konusu. Kullanıcılar artık mekandan bağımsız, zaman sınırlaması olmaksızın, bilginin gücüne dayalı ve daha demokratik olduğu iddia edilen bir ortamda hizmet alıyorlar. Yeni medya ile birlikte çok yönlü, çok merkezli ya da merkezi olmayan, teknolojik, sosyal, politik bir iletişim ortamının varlığından rahatlıkla söz edebiliriz.

Elbette yayincılık alanında yaşanan gelişim ve değişim yeni sosyal ve ticari fırsatlar sunmuş olmakla birlikte çözümlemesi gereken yeni sorunların doğmasına da neden oldu.

Bu sorunların başında, bilginin güvenilirliği ve depolanması gereken bilginin her geçen gün artan, hatta katlanan hacmi geliyor. Etkileşimli ortam bireysel özgürlüğü artırırken beraberinde güvenilir bilgi sorununu getiriyor. Hatta kırlenmiş, doğruluğu kanıtlanmamış bilginin, güvenilir bilginin önüne geçme tehlikesi bulunuyor. Mevcut bilginin depolanması ve hizmete sunulması ise ayrı bir sorun olarak karşımızda duruyor. Çünkü mevcut bilginin standart ortamlarda saklanması ve standart yöntemlerle hizmete sunulması gerekiyor.

Bu süreçte yayincılar, editörler, yazarlar, kullanıcılar ve diğer paydaşlar (basımevleri, dağıtım firmaları, reklam ve tanıtım firmaları) sektör içindeki yerlerini ve rollerini yeniden tanımlamak zorunda kaldılar. Örneğin yazarlar, diğer faaliyetlerden sağlanan finansal tasarrufun kendi yararlarına telif haklarının artırılması yönünde yansıyacagini öngörmüşlerdi. Ancak henüz bu yönde

belirgin bir etkiden söz etmek imkansız. Diğer paydaşlar ifadesi içinde yer alan basımevleri (matbaalar), dağıtım firmaları şu an için bu değişimden en olumsuz etkilenen gruplar olarak dikkat çekiyor. Hatta geleceğe dönük tahmin yürüten bazı uzmanlar matbaacılığı, yakın gelecekte yok olacak meslek grupları arasında gösteriyorlar.

Dünyada ve Türkiye'de uygulamada olan yasalar ve buna bağlı mevzuat bu yeni yayincılık anlayışının taraflarının haklarını koruma ve yükümlülüklerini tanımlamakta yetersiz kalıyor. Yaşanan gelişimle birlikte pek çok kavramın (basım, yayım, dağıtım, paylaşım, kullanım vb.) yeniden tanımlanması gerekiyor. Coğu ülkede yayincılıkla ilgili gelişmelerin tamamını kapsayacak yeni mevzuat hazırlıkları yoğun bir biçimde devam ediyor.

Yayincılık ve bu sektörü destekleyen bilişim -iletişim sektörlerinde son derece keskin bir rekabet yaşanıyor. Bu rekabet sonucunda bazı firmaların piyasadan tamamen çekilmeleri bazlarının da faaliyet alanlarını genişletecek büyümeleri bekleniyor. Rekabet ortamının en korkulan olası sonucu ise tekelleşmeye gidilmesi. 808 yılında yedi sayfa olarak tahta kalıplarla Çin'de basılan ve günümüzde British Museum'da sergilenmekte olan 'The Diamond Sutra' ile başlayan yayincılık faaliyetleri, özellikle son 25 yıl içinde hızlı bir evrim geçirerek önce elektronik yayincılık, ardından dijital yayincılık ve nihayet 'yeni medya' faaliyetlerine dönüştü.

Bulunduğumuz noktadan geleceğe baktığımızda; yayincılığın çok daha teknolojik, çok daha kişiselleşmiş, çok daha etkileşimli, çok daha demokratik, çok daha yüksek ticari değere sahip olacağını tahmin edebiliyoruz; tahmin edemediğimiz ise bu evrim sürecinin bir sonraki halkın ne olacağı. Sanırım bunu da hep birlikte yaşayarak öğreneceğiz.

TAHTA KALİPTAN E-KİTABA

- **808:** Yedi sayfa olarak tahta kalıplarla Çin'de basılan ve günümüzde British Museum'da sergilenmekte olan 'The Diamond Sutra' bilinen en eski basılı kitap olma özelliğine sahiptir.
- **1150:** Avrupa'da kağıt ilk olarak İspanyollar tarafından üretildi.
- **1450:** Johannes Gutenberg tipografi tekniği ile bir kitabın basılmasına olanak sağlayan sistemi buldu.
- **1455:** Matbaada 'Kırk İki Satırlı Kutsal Kitap' ya da diğer adıyla 'Mazarin Kutsal Kitabı' adlı ilk kitap basıldı.
- **1727:** İbrahim Müteferrika tarafından matbaada 'Vankulu Lügati' adlı ilk kitap basıldı.
- **1948:** Bilgisayar ilk kez kullanıldı.
- **1969:** ARPA (Advanced Research Project Agency) kuruldu ve internet kavramı olarak kullanılmaya başlandı.
- **1971:** İlk elektronik kitap projesi 'Project Gutenberg' başlatıldı.
- **1972:** Ray Tomlinson tarafından elektronik posta ARPAnet'e uyumlaştırıldı.
- **1972:** Telnet protokolü uzaktaki bilgisayarlara bağlanmayı başardı.
- **1973:** FTP protokolü internet siteleri arasında dosya transferine olanak sağladı.
- **1991:** www (world wide web) hipertextlere dayalı internet protokolü kullanılmaya başlandı.
- **1991:** İlk elektronik dergi basıldı.
- **1995:** amazon.com ilk on-line kitap satış portalı kullanıma açıldı.
- **1995:** Philips, Sony, Toshiba ve Panasonic firmaları tarafından ilk DVD-ROM üretildi.
- **1997:** Elektronik kağıt kullanılmaya başlandı.
- **2000:** Stephen King'in 'Riding the Bullet' adlı kitabı yalnızca elektronik formatta basıldı.
- **2004:** İlk elektronik kitap 'Sony Librie' kullanılmaya başlandı.

Uygulamalı
Profesyonel
Mutfak
Eğitimi
Sertifika
Programı

Üniversite sertifikalı ilk ve tek aşçılık programı

COMMUNIQUE

Kadir Has Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi, Istanbul Culinary Institute ve New York Institute of Culinary Education işbirliği ile düzenlenen chef school Uygulamalı Profesyonel Mutfak Eğitimi Sertifika Programı, yaşamına farklı lezzetler katmak isteyen herkesi, işin mutfağına davet ediyor.

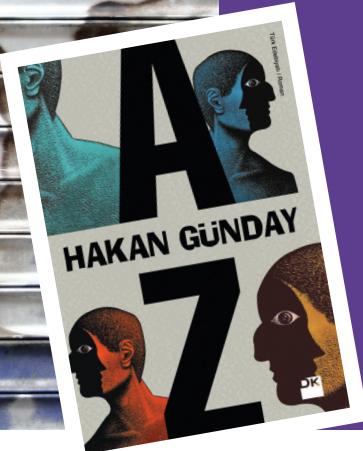
Kadir Has Üniversitesi
Yaşam Boyu Eğitim Merkezi
Tel: 0 212 533 65 32 / www.khas.edu.tr

Istanbul Culinary Institute
Tel: 0 212 251 22 14-15 / www.istanbulculinary.com

Fotoğraf: Selin Özer GÜNDAY

Yazar Hakan Günday'ın son romanı 'Az', ismini 'A' ve 'Z' harfinin birbirlerine bir kelimede kavuşturmasından alıyor. "Garip", diye yorumlayanlara şunu söylemek gerekir: Romanın isminin yarattığı bu garipliğin belki de çok daha fazlası 'Az'ın kendisinde saklı.

Bir önceki romanı ‘Ziyan’da askerliği bir hayli sert biçimde sorgulayarak anlatan yazar, Hakan Günday, ‘Az’da da yine sert ve kötülükle bezeli bir hikayeyi işliyor. Bu hikayedede neler yok ki? Şeyhler, tarikat liderleri ve üyeleri, tecavüzler, tacizler, sonu tuhaf biten cinayetler, mazoşist ilişkiler ve kadınların toplum içinde sadece nefes alan varlıklar olarak kabulü... Ve herkes kötü, masum sayılanlar da bir şekilde başkalarının kötülükleriyle kötülüğe bulaşmış durumda.

Evet, ‘Az’, tüm kahramanların rastlantılarla birbirine kavuşmasını sağlayan, aslında rastlantının da bir ‘kahraman’ olarak ele alınabileceğii bir roman. Rastlantının, hep kötülükle kesişen yollarda var olması da okuyucu için irkiltici bir unsur.

DERDA'NIN LONDRA KABUSU

‘Az’ın hikayesine gelince; roman kahramanı Derda, Güneydoğu’da okuyan fakir bir ailenin küçük yaştaki bir kızı. Hikaye okulda başına gelen sarsıcı bir olay nedeniyle annesinin hava değişimi için küçük kızı okuldan almasıyla başlar. Annesi evlenmesi için küçük kızın enişi ile konuşup, onu iyi bir başlık parasına satmasını ister. Eniştenin yoğun çabaları sonucunda güçlü bir tarikata başlık parasına satılır Derda.

Fakat kiminle evlendiğinin bile farkında olmayan kızcağız, kendini kocasının yaşadığı Kentte, Londra’da bulur. Burada yaşadığı süre boyunca evinden bir gün bile dışarı çıkmaz, şiddete ve cinsel istismara maruz kalır. Böylece aradan beş yıl geçer.

Derda, kapı komşusu Stanley’e kurtarıcısı olduğunu düşünerek yaklaşırlar, evden kaçma planları yapmaya başlar. Stanley’ın peşinden giderek, bir anlamda da denize düşmemek için yilana sarılır. Çünkü Stanley ve arkadaşları uyuşturucu bağımlısıdır ve her türlü karanlık olayın içindedir.

Derda’nın hikayesi izlenmesi zorlu bir süreçle devam eder. Derda’yi bekleyen mutlu son ise uyuşturucu tedavisi gördüğü klinikte bir İngiliz kadının onu evlat edinmesiyle gerçekleşir.

ERKEK DERDA KARŞIMIZDA

Romanın ikinci yarısında ise bu kez erkek Derda okuyucuya karşılıyor. Bu bölümde ilk bölümün başına dönüyoruz: Erkek Derda’nın hikayesi yıllar önce ilk bölümün kahramanı Derda ile mezarlık başında karşılaşmasıyla başlıyor. İki Derda da, hayattan hep darbe almış ve hayatın kötүcүl tüm yanlarıyla hesaplaşarak yaşamaya çalışmış iki karakter.

Fakat erkek Derda, hayatı Oğuz Atay’ın ‘Tutunamayanlar’ı ile tutunuyor. Bu kitapla hayatın anlamanın ne olduğunu çözen Derda ile romanın ilk bölümündeki Derda’nın yolları kesişiyor.

“ATAY TÜRK EDEBİYATIDIR”

Hakan Günday; Oğuz Atay’ı, kendini yazıya adamış bir bilim adamı olarak gördüğünü söylüyor ve kendisi için ne ifade ettiğini söyle anlatıyor: “Türk edebiyatı denince, cümlelerindeki ‘Türk edebiyatı’ diyen sesin sahibi daima Oğuz Atay. En azından benim için böyle. Atay, kelimelerle deneyler yapmış biri. Türkçe’yi bir laboratuvar olarak kullanmış ve cümleler icat etmiş. Üstelik laboratuvarını dış dünyanın etkilerinden ve her türlü mikroptan tamamen korumuş. Kendini yazıya adamış bir bilim adamı. Dolayısıyla, belki de gerçek bilim kurgu, onun yazdıklar.”

‘Az’, kötülüğün tüm hallerinin yıkım getirdiğini gözler önüne seriyor. “Kötülüğün nesni mi öznesi miyiz?”, sorusu ise zihnimizi en çok kurcalayan soruların başında geliyor. Bu zor sorunun tam olarak yanıtı yok belki ama, kötülüğün toplum içindeki mekanizmasının nasıl işlediğini ve sonuçlarını bilmek her birey için küçük bir ipucu olabilir...

A VE Z'Yİ KİTABINDA KAVUŞTURDU

Özge ERCAN

Khas sosyal medya uzmanı

“Az dediğin, küçük bir kelime. Sadece A ve Z. Sadece iki harf. Ama aralarında koca bir alfabe var. Sana söyleyip de yazamadığım sözler bile o iki harfin arasında. Biri başlangıç, diğeri son.”

BİZANS UYGARLIĞINA BİR SAYGI BUKETİ

Bazı kitaplar insanın hayatına tam vaktinde girer.
 Benim için de Selçuk Altun'un son romanı 'Bizans Sultanı' öyle oldu.
 Romanı okumaya İstanbul'un en tarihi yerlerinden birinde,
 Haliç'deki Kadir Has Üniversitesi'nde çalışmaya başladıkтан
 kısa bir süre sonra okudum. İstanbul hakkında bilmediğim
 birçok şeyi bu kitap sayesinde öğrendim.

Bizans İmparatorluğu'nu anlatan sıra dışı ve hayal gücünün sınırlarını zorlayan roman, yazarnın da dediği gibi, gezegene modern yaşamın tohumlarını atan Bizans uygarlığına bir saygı buketi özelliği taşıyor. Roman, Galata'da yaşayan varlıklı bir ailenin çocuğu olan kahramanın yaşam öyküsü ile başlıyor. Kitabın başlarında roman kahramanının çocukluk ve okul hayatının izlerini sürerken, Galata'yı ve orada yaşayan farklı milletlerin oluşturduğu kültür mozaïğini tanıyoruz. Kahramanın hayatı ise Bizans İmparatoru olma teklifiyle almasıyla birdenbire değişiyor.

SEFERİS'DEN BRODSKY'YE UZANAN BİR KÖPRÜ

"Bizans Sultanı" nasıl bir romandır?", sorusu bir çırpıda yanıtlanabilecek bir soru değil. Kitap, tam bir yol ve yolculuk romanı; aynı zamanda polisiyeye yaklaşan üslubuya oldukça da gizemli bir roman. Ayrıca, içinde Seferis, Bedri Rahmi, Karacaoglan, Joseph Brodsky, Kavafis, Montale, Henrik Nordbrandt ve Girit doğumlu Yunan Odyseus Elytis'in de yer aldığı bir şairler geçiti adeta.

Romanın geçtiği mekanlar da birbirinden çok farklı. Türkiye'de Kapadokya, İznik, Trabzon, Antakya; yurtdışında ise Londra, Stockholm, New York, Venedik, Atina-Peleponez, Los Angeles ve Rodos.

Roman bu ylarıyla da, dünyanın pek çok yerindeki okur için ilgi çekici hale gelmiş. Romanın konusu Bizans tarihi olunca zihinsel yolculuk çok boyutlu ve keyifli bir hal alıyor.

AVRUPA'YA TEESSÜF MESAJI

Altun, bir vefa kitabı olduğunu söylediğ 'Bizans Sultanı'nın, Bizans'a nankörlük, tarihe ikiyüzlülük yapan Avrupa'ya da bir teessüf mesajı olduğunu belirtiyor ve Bizans'ın tarihsel süreçteki önemini şu cümlelerle anlatıyor:

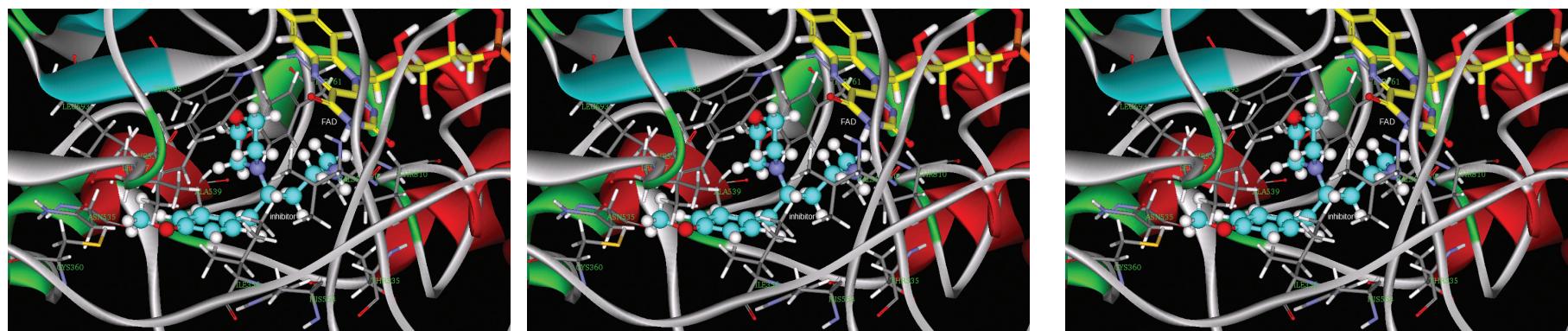
"Avrupa yoksul ve dağınık bir konumdayken doğudan gelen ordulara Bizans, Avrupa'ya geçit vermedi. Yoksa bugün çok değişik harita gerçekleri söz konusu olurdu. Bizans Avrupa'ya yönetim, yaşam ve kültür alanlarında örnek ve öncü de oldu. Bunlara karşılık dar zamanında, başta Papalık makamı olmak üzere dindas krallıklar onu hep oyaladı ama desteklemedi."

ROMAN KAHRAMANI KHAS'DA DERS VERİYOR

Romanın bir özelliği de roman kahramanının Kadir Has Üniversitesi'nde ders veren bir öğretim üyesi olması ve üniversitede giderken tarihin içinde dolaşmanın mutluluğunu yaşaması. Kadir Has Üniversitesi ile ilgili bir diğer özelliği ise, kitabı İngilizce'ye çevirecek isimlerin üniversitenin Amerikan Dili Edebiyatı öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Selhan Endres ve eş Prof. Dr. Cliff Endres olması.

'Bizans Sultanı'ni bitirdiğinizde, aldığınız yazınsal hazzın yanı sıra İstanbul'da ayak bastığınız her yerin tarihsel dokusunu bilmenin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha farkına varıyorsunuz.

AIDS ve HIV kelimeleri hayatımıza gireli tam 30 yıl oldu. AIDS'e yol açan HIV çok sinsi bir virüs. Hücreye girer, kendi genomunun bir kopyasını yapar. Sonra bunu ev sahibi hücrenin genomuna bitiştirir. Entegre edilmiş DNA hemen birçok virüs oluşturur ya da kendi açısından çoğalmak için en uygun zamanıaylorca bekleyebilir. HIV ile savaşmanın zorluklarından biri bu olsa da, virüse karşı ilaç geliştirmek yine de mümkün.

HIV VIRÜSÜNE İLAÇ GELİŞTİRİLEBİLİR

Prof. Dr. Kemal YELEKÇİ

Khas öğretim üyesi

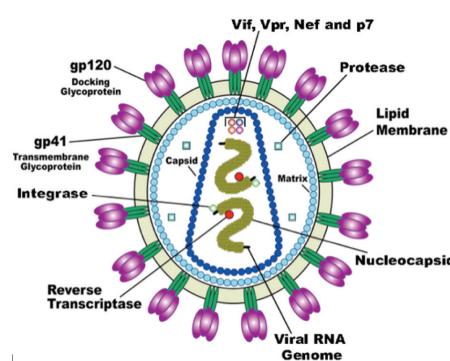
İlk olarak 1981 yılında A.B.D.’de keşfedilen AIDS’e (Acquired Immuno Deficiency Syndrome-Edimilmiş Bağışıklık Sistemi Sendromu) neden olan HIV (Human Immunodeficiency Virus- İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü) insan vücutunu mikroplardan koruyan bağışıklık sistemine zarar verir, mikroplar daha kolay hastalığa neden olur.

Virüsler dünyadaki en küçük (1-2 mikron) varlıklardır ve canlı olup olmadıkları tartışmalıdır. Kendi başlarına çoğalamazlar ve her virüsün kendisine seçtiği bir ev sahibi vardır. Virüsler, konuk oldukları ev sahibi hücrenin malzemelerini ve enerjisini kullanarak çoğalarlar.

Bu çoğalma sırasında ev sahibine iyi davranışlar ve sonuça ev sahibi yorgun düşüp ölürlü. Hücreye giren bir virus kısa sürede binlerce sayıya ulaşarak etrafta yeni ev sahipleri ararlar. İşin daha da kötüsü bu işi yaparlarken, uzun süreli bir yaklaşım sergilerler. Kendilerine en uygun zamanı ve ev sahibinin en zayıf olduğu anı hissederler.

Özellikle HIV (Human Immunodeficiency Virus: İnsan Bağışıklık Yetmezlik Virüsü) gibi retrovirüsler (DNA yerine RNA bulunduranlar) çok sindsidirler.

Hücreye girerler, kendi genomunun bir kopyasını yaparlar. Sonra bunu ev sahibi hücrenin genomuna bitirirler. Entegre edilmiş DNA hemen birçok virus oluşturur ya da kendi açısından çoğalmak için en uygun zamanı aylarca bekleyebilir. HIV ile savaşmanın zorluklarından biri de budur.

Şekil 1. HIV virüsünün görünüsü. (NIH: National Institute of Health-US Federal Government'in halk domaininden alınmıştır.)

HIV’in Şekil 1’deki görünüşüne aldanmayın! Büyüklерimizin söylediğii bir söz vardır; “Zehiri size altın tabakta sunarlar” diye. Vücutumuza giren HIV virüsü de T-lenfosit dediğimiz, bizi diğer mikroplara karşı koruyan kan hücrelerimizi ev sahibi olarak hedefler. Savunmasız kalan bünye diğer fırsatçı mikropların istillasına uğrar. T- hücrelerimize giren virus, korku filmlerine benzeyen bir strateji ile kendini çoğaltır.

HIV ÇOK AŞAMALI ÇOĞALIR

HIV çoğalması çok aşamalı bir süreçtir. Her adım başarılı bir replikasyon için gereklidir ve bu yüzden anti-retroviral ilaçların potansiyel hedefidir. Vücuda giren HIV virüsü önce CD4-pozitif-T lenfosit gibi uygun bir konakçı hücre arar. Virüs hücreye girmek için hücre yüzeyinde belirli alıcıları arar, bunlar anahtar kilit gibidir, rastgele bir yerden hücreye giremezler. Bunlar T-lemfosit hücresi dış yüzeyinde bulunan CD4 alıcıları ve yardımcı alıcıları: CCR5 veya CXCR4 gibi.

Bu alıcılar, viral zarfa gömülü olan protein kompleksleri ile etkileşir. Bu kompleksler 2 glikoproteinden ve hücre yüzeyi GP120 ve hücre membranı GP41’den oluşur (şekilde gösterildiği gibi). HIV hedef hücreye ulaştığında GP120, CD4 alıcısına bağlanır. Bu süreç ‘attachment’ olarak adlandırılır. Bu, sonraki yardımcı alıcı bağlanmalarını teşvik eder.

İkincil alıcıların bağlanması GP120’de şekilsel değişimle sonuçlanır. Bu GP41 açılmasına ve hidrofobik uçlarını hücre membranına sokmasına izin verir. Sonra, GP41 kendi üzerine geri katlanır, virusu hücreye çeker ve membranlarının birleşmesini kolaylaştırır.

Viral nükleokapsid konakçı hücreye girer ve parçalanıp açılarak 2 viral RNA dizisi ve 3 temel replikasyon enzimini bırakır: Integraz, proteaz ve ters transkriptaz. Ters transkriptaz viral RNA’nın ters transkripsiyonuna başlar. 2 katalitik kümesi vardır. Ribonükleaz H aktif alanı ve polimeraz aktif alanı. Burada tek dizili viral RNA RNA-DNA çift sarmalına kopyalanır. Ribonükleaz H RNA’yı parçalar. Sonra polymeraz kalan DNA dizisini bir DNA çift sarmalına tamamlar. Şimdi integraz harekete geçer. DNA’nın bir dinükleotidini her iki 3 ucundan 2 yapışkan uç oluşturarak keser. Integraz sonra DNA’yi hücre çekirdeğine taşıır ve konukçu (misafir) hücre genomuna integrasyonunu kolaylaştırır.

Konukçu hücre genomu artık HIV’nin genetik bilgisini taşımaktadır. Hücre aktivasyonu pro-viral DNA’nın mesajcı RNA’ya kodlanması sebep olur. Viral mesajcı RNA, yeni virüslerin sentezleneceği yapı taşlarının bulunduğu sitoplazmaya geçer. Bazıları viral proteaz tarafından işlenmelidir. Proteaz uzun proteinleri küçük kor proteinlere keser. Bu adım bulaşıcı bir virus yaratmak için can alıcıdır.

2 viral RNA dizisi ve replikasyon enzimleri daha sonra birleşir ve kor proteinler onların etrafında dizilerek kapsidi oluştururlar. Bu olgunlaşmamış viral parçacıklar, konukçu aviral proteinlerden yeni bir zarf edinerek hücreyi terk eder. Virüs olgunlaşır ve başka hücrelere bulaşmak için hazır hale gelir. HIV konakçı bağışıklık hücrelerini yok ederek günde milyarlarca kez kopyalanır ve er geç hastalığın ilerlemesine neden olur.

HIV'İN GÖRÜNÜŞÜNE ALDANMAYIN! BÜYÜKLERİMİZİN SÖYLEDİĞİ BİR SÖZ VARDIR “ZEHİRİ SİZE ALTIN TABAKTA SUNARLAR” DİYE. VÜCUDUMA GİREN HIV VIRÜSÜ DE T-LENFOSİT DEDİĞİMİZ, BİZİ DIĞER MİKROPLARA KARŞI KORUYAN KAN HÜCRELERİMİZİ EV SAHİBİ OLARAK HEDEFLER. SAVUNMASIZ KALAN BÜNYE DİĞER FIRSATÇI MİKROPLARIN İSTİLASINA UĞRAR. T- HÜCRELERİMİZE GİREN VIRÜS KORKU FILMLERİNE BENZEYEN BİR STRATEJİ İLE KENDİNİ ÇOĞALTIR.

HIV'İN İLACINI GELİŞTİRMEK MÜMKÜN

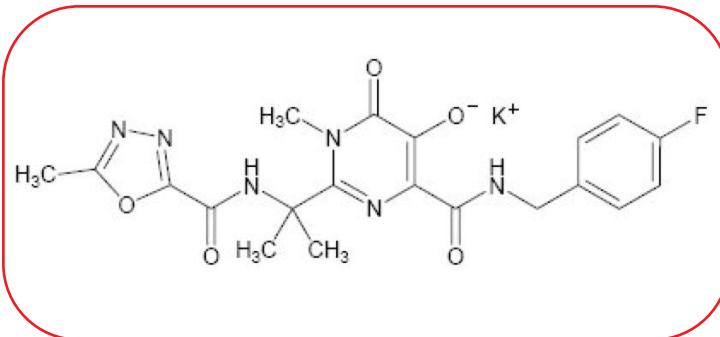
Viral replikasyonun önemli adımlarına müdahale eden ilaçlar bu ölümcül işleyişi durdurabilir:

- Virüsün ev sahibi hücreye bağlanma ve hücre içeresine girme işlemi dışardan verilen bir ilaçla engellenebilir.
- Virüsün taşıdığı ve bizim hücremizde bulunmayan Ters transcriptazın enzim faaliyeti dışardan verilen ilaçlarla durdurularak virüsün çoğalması engellenebilir. Bu konuda çok başarılı araştırmalar yapılmıştır ve bulunan ilaçlar klinik olarak kullanılmaktadır.
- Virüsün proteaz enziminin inhibisyonu sağlanarak ilerleme durdurulabilir. Proteaz enzim inhibitörleri ilk yapılan anti-hiv virüsü ilaçlardır.
- Virüsün integrasen faaliyeti bloke edilebilir. Bu konuda çok başarılı integrasen inhibitörleri geliştirilmiştir.

Viral çoğalmada her bloklama HIV hastalığının daha iyi kontrolü doğrultusunda bir adımdır.

DNA'SINI DNA'MIZA BİTİŞTİRİR

HIV virüsünün birlikte getirdiği enzimlerden biri de kendi DNA'sını bizim DNA'miza bitiştirdiği integrasen enzimidir. Araştırmacılar integrasen enziminin mekanizmasını öğrenmek için yillardır çalışıyorlar. Sonuçta bu çalışmalar şu anda integrasen enziminin faaliyetlerini durdurmak ve klinik olarak da kullanılan 'raltegravir' (Şekil 2) adlı ilacın geliştirilmesini sağlamıştır. Raltegravir integrasen enzimi faaliyetlerini durdurmak için bilgisayar ortamında, moleküler modelleme programları kullanılarak, geliştirilen ilaçlardan biridir.

Şekil 2. Raltegravir

Son yıllarda geliştirilen bilgisayar programları, artan hız ve kapasiteleri ve de ilaçların bünyemizde bağlandıkları 'hedeler'in (sayıları binlerce olan enzimler, reseptörler) moleküler yapılarının X-ışını teknigi ile belirlenmesi ilaç tasarıminda yeni bir çığır açmıştır. Henüz ilaç sentezlenmeden ilacın bağlanabileceği hedefin üçlü boyuttaki yapısı bilgisayarlara aktarılarak on binlerce ilaç adayı sanal ortamda test edilebilmektedir.

Bu şekilde belirlenen ilaç adayları laboratuvara sentezi yapılarak deneniyor. Bu, bize hem zamandan hem de paradan olağanüstü bir tasarruf sağlamaktadır. Genellikle aranan cevap binlerce olasılık arasında gizlidir. Kadir Has Üniversitesi'de açılmış bulunan 'Hesaplama Biyoloji ve Biyoinformatik' yüksek lisans programının misyonu da insan sağlığını tehdit eden bu hastalıklara daha kısa sürede ve daha az maliyetli ilaçlar tasarlamaktır.

FUTBOL ENDÜSTRİSİİNDE DENGELER NEREDE OLUŞACAK?

Dr. Levent BIÇAKÇI

Khas mütevelli heyeti üyesi

Günümüzde futbol sektörünün ulaştığı boyut, sektörün büyük bir endüstriye dönüşmesini de beraberinde getirdi. Bu büyük sektörü, Türk futbolu özelinde değerlendirecek olursak, ligimizin değerinin 750 milyon Euro'yu aştığı söylenebilir. Ancak, bu durum yönetimsel sorunları da beraberinde getirdi.

Endüstriyel futbolun gelişme sürecinde, İngiliz Futbol Federasyonu'nun 19.yüzyılın ortalarında kurulması ile birlikte futbolun yayılma hızının artmasına ve geniş kitleler tarafından en çok takip edilen spor dalı haline gelmesine tanıklık ediyoruz. Başlangıçta aristokrasinin hakim olduğu bu oyun, hızla tabana yayılmış ve endüstriyelleşme sürecine girmiştir. 'Futbol ve Küreselleşme' kitabının yazarı Pascal Boniface, bu küreselleşmeyi, tipik Britanya sporunun dünya sporu haline gelmesi olarak tanımlıyor. Günümüzde futbol sektörünün ulaştığı boyut, sektörün büyük bir endüstriye dönüşmesini de beraberinde getirdi.

TÜRK FUTBOL ENDÜSTRİSİ

Bu büyük sektörü, Türk futbolu özelinde değerlendirecek olursak, ligimizin değerinin 750 milyon Euro'yu aştığı söylenebilir. Bu yönyle, büyüyen futbol endüstrisinin konvansiyonel yönetim standartlarıyla yönetilemeyeceği gerçeğiyle karşı karşıya bulunuyoruz.

Yönetim anlayışlarını adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkeleri temelinde inşa eden kulüplerimizin, sürdürülebilir başarıyı yakalayabileceği ve önümüzdeki dönemde uygulanma zorunluluğu bulunan kulüp lisans sistemine uyum sürecini kolaylaştıracığı açıklar.

Bütün bu süreçte bizler de kurumsal yönetim anlayışının futbol kulüplerimizce benimsenmesi ve en iyi uygulamalarla hayatı geçirilmesi için Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği çatısı altında kurulan Futbol Endüstrisi Çalışma Grubu olarak 'Kurumsal Yönetim İlkeleri İşi'nda Türk Futbol Kulüpleri Yönetim Rehberi'ni hazırlayarak, geçtiğimiz yıl 29 Ocak'da yapılan lansman toplantısıyla bunu kamuoyu ile paylaştık.

Milyonlarca kişinin ilgisini çeken, sosyal etkisi ve gençliğe aktardığı kayda değer katkıdan ötürü, futbol sektörünü yöneten kişilerin bu sektörü en yüksek standartlarda yönetme sorumluluğu bulunuyor.

Alanında yetkin kişilerin hazırladığı bu rehber, İngiltere'den sonra bu alanda yapılan ilk çalışma olma özelliğini taşıyor. Türk futbol endüstrisinin kurumsal yönetim ilkelerinden nasıl faydalanaileceğine dair birçok öneri ve uygulamanın bulunduğu çalışmamız ile ilgili aldığımız olumlu dönüşler ve uluslararası çevrelerde oluşan ilgi neticesinde rehberi geçtiğimiz yıl geçtiğimiz 7 Haziran'da Birkbeck Londra Üniversitesi işbirliğiyle Londra'da tanıttı. Toplantılar sonucunda oluşan ortak düşünce, sürdürülebilir başarının yakalanabilmesi için kulüplerimizin yönetim kalitesine yatırım yapması gerektiği yönünde oldu.

Milyonlarca kişinin ilgisini çeken, sosyal etkisi ve gençliğe aktardığı kayda değer katkıları olan, futbol sektörünü yöneten kişilerin bu sektörü en yüksek standartlarda yönetme sorumluluğu bulunuyor. Spor ekonomisti ve çalışma grubumuzun üyelerinden Tuğrul Akşar'ın belirttiği gibi; futbolun endüstriyel bir karaktere bürünmesi, futbol kulüplerini 'sıradan sportif organizasyonlar' olmaktan çıkartıp birer 'ekonomik organizasyon'a dönüştürdü.

Bu durum bir yandan kulüplerin maddi gelirlerini artırırken, diğer yandan yönetimsel sorunları beraberinde getirdi. Bir futbol kulübünün verimli, şeffaf ve hesap verebilir yönetilmesi için, küresel ölçekte kabul edilmiş olan kurumsal yönetim standartlarını benimsemesi gerekiyor.

Kulüplerin bütün paydaşları, özellikle de taraftarları bu tip standartlara ve bu standartların gelişmesine ihtiyaç duyuyor. Bu yapılar ve prensipler doğrudan sportif başarıya etkilemese de, saha dışı başarıyı getirecek. Kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda yönetilen bir kulüp, yönetim yapısının sağlığını ve sürdürülebilirliğini sağlayacak.

Bütün bu sürecin sonunda ise sportif başarı gelecek. Bunun yanı sıra endüstrinin ve hissedarların hacminin hızla büyümesinden dolayı, spor kulüpleri kayda değer risklerle karşılaşıyorlar. Yönetim prensiplerinin geliştirilmesi ve uygulanmasıyla birlikte bu riskler de minimize edilmiş olacak. Esasen dengelerin, kurumsal yönetim anlayışı çerçevesinde şekilleneceği görüşünü rahatlıkla söyleyebiliriz.

Sporun ve özellikle futbolun her geçen gün profesyonelleştiği ve endüstriyelleştiği günümüzde, bu büyümeye paralel olarak spor yönetimi konusunda özellikle gençlere yönelik olarak Kadir Has Üniversitesi çatısı altında eğitim programları düzenlemekte olduğumuzu belirtmek istiyorum.

Kadir Has Üniversitesi Spor Hukuku Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)'nin desteğiyle düzenlediği Spor Hukuku ve Spor Yönetimi Sertifika Programı ile aralarında UEFA Asbaşkanı Şenes Erzik, Av. Adnan Türkhan, Ahmet Güvener, Şansal Büyüka, Kemal Kapulluoğlu, Dorukhan Acar, Mete İkiz, Altuğ Soytuna, Burak Gürkan gibi isimlerin bulunduğu konusunda uzman kişiler dersler veriyor; yapılan panel ve seminer programları ile kurumsal yönetim anlayışının tanıtılması ve en iyi uygulamalarıyla hayatı geçirilmesi konusunda çalışmalar yürütülüyor.

Türk futbolunun, beklediği istikrar ve güven ortamina kavuşmasının ön koşulu olarak yönetim kalitesinin arttırılmasını görüyoruz. Bu şekilde her geçen gün büyüyen futbol endüstrisi ve sponsorlar da kendisini güvende hissedeecek ve bu yönde çok daha fazla yatırım çekecek. Bu belirli bir süreç içerisinde, taraftarların da kulüpleriyle tam olarak bütünlMesmesini sağlayacak.

AVRUPA FUTBOL ENDÜSTRİSİ

Avrupa futbol endüstrisi yönetiminde oturmuş bir sistemden söz etmek mümkün olmamakla birlikte, federasyonların getirmiş olduğu bazı standartlar olduğunu görüyoruz. Avrupa'nın pek çok ülkesinde tek bir yapı, yani tek bir doğru mevcut değil, ancak İtalya dışındaki ülkelerde belli katılıklarda değişen lisanslama uygulamaları ve bunların getirdiği kurumsal yönetim ilkeleri ile örtüşen bazı koşullar dikkat çekiyor.

Futbol endüstrisinde kurumsal yönetim anlayışının uygulanabilir olması, hiç kuşku yok ki sağlıklı yönetim modellerinin oluşmasına katkı sunacak ve bu anlayışı özendirecek. Bununla birlikte iyi yönetilen kulüpler birçok avantaja da sahipler. Futbolun yerel bir organizasyon olmaktan çıkip, küresel ürün pazarlayan bir konuma geçmesi ile bütçelerini büyütmiş olan kulüpler rekabet üstünlüğünü yakalamış ve düşük maliyetli fon yaratabilme olağına da erişmişlerdir.

Ayrıca 20.yüzyılın sonlarına doğru kulüplerin yeni stadlar inşa ederek gelirlerini artırmak istemesiyle başlayan süreç; reklam, sponsorluk, kulüp logolu ürün ve yayın hakkı kalemleriyle birlikte endüstriyelleşme sürecini hızlandırdı. Bütün bu süreçte ise kurumsal yönetim uygulamalarını benimseyen kulüpler ekonomik büyümelerini sürdürdüler.

Kurumsal yönetim uygulamaları, birçok sektörde olduğu gibi futbol endüstrisinde de çok önemli bir konuma geldi. Futbolun geldiği ekonomik boyutun yanı sıra, milyonlarca takipçisinin olması, kulüp yönetimlerinin yönetim kalitesine yatırım yapmalarını zorunlu kılıyor. Kurumsal yönetim uygulamalarının bütün süreçlerde islediği yönetim modelleri ile hem ekonomik hem de sportif başarı sağlanabilecek.

Fotoğraf: Ulaş TOSUN

KÜREKLERİNİ NE ZAMAN SUYA İNDİRSE BİRİNCİ OLUYOR

RÖPORTAJ: Dr. Ayten GÖRGÜN SMITH

Narin elliği küreklerin topaçlarını ilk kez tuttuğunda daha 12 yaşında idi. Kürek sporuna başlaması ile başarılar da beraberinde geldi. Milli sporcu, Balkan Şampiyonu, Büyük Bayan Türkiye Kürek Şampiyonu ve daha niceleri... Kadir Has Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Enformasyon Teknolojileri Bölümü Üçüncü sınıf öğrencisi Berna Uzun ile kuvvet, hız, zaman, ritm, denge gibi değişkenleri aynı anda içinde bulundurduğu için zor bir spor olduğu evrensel olarak kabul edilmiş kürek sporu üzerine konuştu:

TEK BAŞINA BİR TAKIM: BERNA UZUN

Dokuz yıl önce (12 yaşında iken) kürek sporuna başladım. Spora başladıktan iki ay sonra, 2002 Türkiye Ergometre (Salon Küreği) Müsabakası'nda yarışım ve ikincilik elde ederek kürek sporundaki ilk derecemi almış oldum. Aynı yarışmaya 2003'de de girdim, bu kez birinci oldum. 2005'de Kürek Milli Takımı'na seçildim. Aynı yıl, Balkan ülkeleri arasında yapılan kürek şampiyonasında birinci oldum. Sonra her yıl Türkiye Kürek Şampiyonasına katıldım ve 1x bayanlarda birinci oldum. 2008'e kadar katıldığım kürek ile ilgili bütün yarış ve kategorilerde de birincilik elde ettim. 2008'den sonra da Türkiye'de yapılan kürek yarışlarının çoğunda birinci oldum, yurtdışında yapılan 10'a yakın kürek yarışlarında da ikincilik ve üçüncülük dereceleri aldım. 2009'da Dünya Kupası'na Türkiye'den ilk defa katılan bayan 4x ekibine seçildim. Bu ekibin en genç sporcusu bendim. Şu anda da üniversitemin kürek takımındayım. En son geçtiğimiz Mayıs ayında Üniversitelerarası Türkiye Kupası'nda 1x büyük bayan kategorisinde birinci oldum ve takımın bayanlarda tek başıma takım sıralamasında ikincilik olmasını sağladım.

Sen ve kürek sporu nasıl tanıstınız?

- Annemle Tuzla sahilinde yürüyüş yapıyorduk. Suda incecik çizgi gibi görünen sporcuları fark ettim. Suyun üzerinde nasıl durdukları ilgimi çekti. Hemen Tuzla Denizatı Kürek Kulübü'ne yazıldım. Kısa sürede aldığım başarı, zor bir spor olması ve bana verdiği hız gibi nedenlerle de devam ettim.

Neden zor bir spor dedin?

- Teknelerin suyun üzerinde yağ gibi kaydığını sanırsınız. Tekneyi en kısa zamanda ve en süratli bir şekilde bitiş noktasına götürmeniz gereklidir. Bu spor, her aşamasında sinirlarınızı zorlar. Kürek hayatınıza girdiği andan itibaren acı ve zorluklarla yaşamayı öğrenmek zorundasınız.

Ne tür bir acıyi kast ediyorsun?

- Bazı zorluklar, insana zulmünden çok, hız verir. Antrenmanlarda avuçlarınızın su toplayıp sızlamasını, parmaklarınızı bükemez hale geldiğim halde kürek çekmeye devam etmek zorunda kaldığımda çektiğim acıyi, olması gereken bir şeymiş gibi karşılıyorum.

Bu sporu herkes yapamaz o zaman.

- Kişinin kürek sporuna uygunluğu sadece uzun boylu, düzgün fizikli, dayanıklı, kuvvetli, iyi teknike sahip olma özelliklerinden bir ya da birkaç ile belirlenmiyor. Bu sporda bunların hepsini eşit ölçüde kendinizde barındırmanız gereklidir. Yine de kürek herkesin sporudur; bu özellikler kürek sporunu yaptıkça zamanla gelisir. Tek problemi malzeme bakımından pahalı bir spor olması. Örneğin tek kişilik bir tekne 15 bin lira, bir çift kürek 2 bin lira civarında.

Bu tüm özelliklere sahip olsa da bir sporcuya kürekte başarısız olabilir mi?

- Psikolojik dayanıklılığa da sahip olmak lazımdır. Bütün özelliklere fazlasıyla sahip olan bir kişi de yarışta pes edebilir. Zayıflık, bu sporun en büyük düşmanıdır.

ERKEKLERİN YERİNE ÇOK KÜREK ÇEKTİM

Grupta nerede kürek çekiyorsun?

- Tek kişilik kategorisinde kürek çekiyorum. Yarışlarda iki ve dört kişilik kategorilerinde de kürek çektiğim çok oldu. En önde otururdum, teknenin dumeni ve ritmi benim sorumluluğumda olurdu.

Kürekte kadın erkek arasında başarı dengesi nedir?

- Kürek sporu kuvvet ve hızla ilgili. Bu sporu yaparken vücudun bütün kasları çalışır. Aradaki fark erkeklerin genetik yapısı ve bizzat fazla olan kuvvetleri.

Erkek sporcunun yerine kürek çektiğin olduğunu mu?

- Yarışlarda kadın erkek olarak yarışabilecek bir kategori yok. Ancak antrenmanlarda karışık şekilde tekneye oturup antrenmanı yapmak mümkün. Antremanlarda gelmeyen erkek arkadaşımın yerine oturup kürek çektiğim çok olmuştur.

"Kürek erkek sporudur" kanısına ne diyorsun?

- Yüreğinde dayanıklılık, ruhunda azim, fizигinde uygunluk ve kabiliyeti olsun yeter. Zor bir spor olduğu için "kadınlar yapamaz" gözüyle bakıyor, ama bence kadınlar erkeklerden daha sabırlı, azımlı ve dayanıklıdır.

KUVVET, HIZ, ZAMAN, RİTM, DENGЕ

Su üzerinde dengeyi sağlayıp aynı anda hareket etmemi nasıl başarabiliyorsunuz?

- Tekneler çok hafif ve çok incedir. (Tek kişilik olan 14 kilogram, 8 metredir.) Bu yüzden denge sağlamak gerçekten dikkat istiyor. Ekip olarak büyük teknelere oturuyorsanız, herkesin aynı an, aynı ölçü ve aynı dikkatte çektiği kureye dikkat etmesi gerekiyor. Bu işi gerçekten iyi öğrenmiş, ne yapması gerektiğini iyi bilen her sporcunun bilincindedir ve ilk defa aynı tekneye oturacağı insanlarla bile teknede denge problemi yaşamaz.

Sanırım, bu sporda sporcunun kilosu da önemli.

- Evet önemli. 18 yaşın altındaki sporculara ağırlık değil yaş kategorisi oluyor. 18 yaşını geçen sporcular (21 yaşındayım) eğer 59 kilogram ve altında ise 'hafif kilo bayan', eğer 59 üzeri ise 'büyük bayan' (72 kilogram) olarak kategorize edilip yarışlara katılıyor. Erkeklerde hafif kilolarda tek sporcunun ağırlığı maksimum 72,5 kilogram, ağır kiloda sınır yok. Sporcuya, yeterli antrenman düzeyine sahip ise kilo aşısında bir avantaj.

DÜNYADA KÜREK

Küreğin tarihçesi M.Ö. 25 yüzyıla kadar gidiyor. Romalılar ve Eski Mısırlılar tarafından kullanıldı. İlk kez Vikingler dünyayı kürekle dolaştılar. 1715'de İngiltere'de, kayıkçılar kendi aralarında kürek yarışı düzenlediler. Amatör spor niteliğindeki ilk kürek yarışları 1829'da İngiltere'de Oxford ve Cambridge Üniversiteleri arasında, 1851'de ABD'de Harvard ile Yale Üniversiteleri arasında düzenlendi. Kürek 1900 Paris Olimpiyat Oyunları'na alındı. Kadınlar ilk kez 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları'nda kürek yarışlarında yer aldılar.

TÜRKİYE'DE KÜREK

İlk kez 16.yüzyılda İstanbul Boğazı'nda kürek yarışları düzenlendi. İlk kürek yarışına katılma 1899'a rastlar. Ertuğrul Gemisi personeli uğradıkları Singapur'da düzenlenmekte olan kürek yarışına katılıarak birincilik kazandılar. Türkiye'de ilk resmi kürek yarışmaları 1913'de İstanbul'da düzenlendi. Kürek, 1924'de Deniz Sporları Federasyonu'na bağlandı. 1930'lu yıllarda Fenerbahçe Kulübü'nden üç kız kardeş Fitnat, Nezihe ve Melek Özdemir ilk bayan kürekçiler oldu. 1987'de ise ilk kez Marmara Üniversitesi'de kürek sporu bilim dalı kuruldu.

Bir noktadan bir noktaya mı yarışıyorsunuz, yoksa amaç öndeği tekneyi mi yakalamak?

- Yarışlarınız standart olarak 2 bin metredir. Start ve finish noktası olarak belirlenen bu mesafede birbirine paralel 6 parkur boyunca yan yana yarışılıyor.

Peki bir yarışta ne kadar süre kürek çekiyorsunuz?

- Süreler teknedeki sporcuyu sayılarındaki kategoriye göre değişiyor. Tek bayanlarda ortalama 8 dakika 10 saniye, iki kişilik bayanlarda ortalama 7,5 dakika, dört kişilik bayanlarda ortalama 6 dakika 40 saniye sürüyor.

Kürek sporunda kazanmak ne zor işmiş!

- Yarışta aslında tek felsefe kendini aşmaktadır. Rakibe bakmazsun. Kendi yapabildiğinin en iyisini yapmaya çalışırsın, fakat yarış içindeki durum itibarıyla rakibin konumu da seni tetikleyebilir ya da daha fazla gayret göstermeni sağlayabilir.

Son olarak "bir tekne, teknenin oturağı, bir çift kürek" cümlesi sana ne ifade ediyor?

- Teknelerimiz bizim sevgilimiz gibidir. Ona dokunmaya kıymayacağın, gözün gibi bakacaksın. Çünkü hassas ve narindir. Aldığı en ufak bir darbe, sana yarışta yenilgi olarak geri döner.

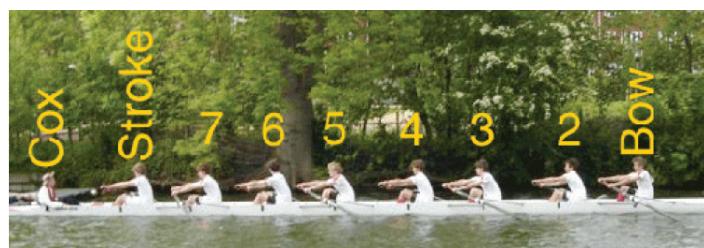
TEKNE SINIFLARI

Tek kürek sınıfı:

- 2- (iki tek)
- 2+ (dümencili iki tek)
- 4- (dört tek)
- 4+ (dümencili dört tek)
- 8+ (dümencili sekiz tek)

Çift kürek sınıfı:

- 1x (tek çifte)
- 2x (iki çifte)
- 4x (dört çifte)
- 8x (sekiz çifte)

TEKNEDEKİ POZİSYONLAR (Soldan Sağa)

Dümenci (Cox): Hamanın önünde oturan sporcudur. Bu sporcuyu kürek çekmez sadece teknenin gideceği yönü belirler ve diğer sporculara göre ters olarak teknenin gidiş yönüne doğru oturur.

Hamla (Stroke): Teknede en önde oturan sporcudur. Tempoyu ve yarış stratejisini bu sporcuya belirler ve ekipin diğer sporcuları ona uyarır. Ayrıca ikili ve dörtlü teknelerde dümen sistemi bu sporcunun ayaklısına bağlıdır. Bu sporcuya ayağı ile dümeni kontrol eder.

Siviryा (Hamla Arkası): Hamanın hemen arkasında oturan sporcudur.

Numara: Diğer sporcular ise teknenin büyülüüğünə -teknede bulunan sporculara -göre sırası ile 2, 3, 4, 5, 6 numara diye adlandırılır.

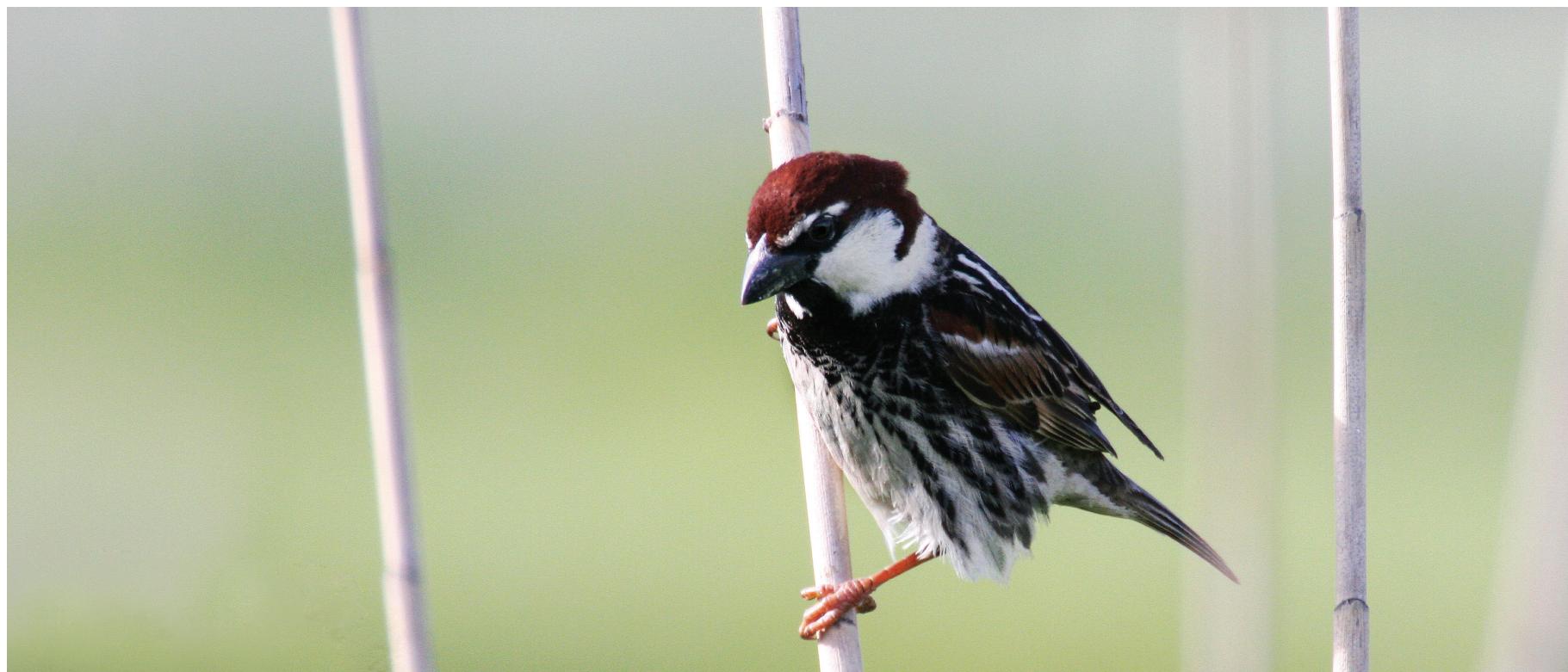
Bir Numara (Bow): Teknenin diğer ucunda yani gidiş yönüne göre en önde oturan sporcudur. Sporcuların durumuna göre ikili ve dörtlü teknelerde, dümen kontrolü burada oturan sporcuya da verilebilir.

UĞUR CENNETİN SULARINDA KÜREK ÇEKİYOR

Fotoğraf: Ozan HASIRCI

Kadir Has Üniversitesi Kürek Takımı sporcularından üniversitenin Endüstri Mühendisliği Bölümü birinci sınıf öğrencisi Uğur Başusta geçtiğimiz 11 Nisan'da geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitirdi. Kürek Sporu Eğitmeni Burkay Günday, takım arkadaşları Altuğ Ünüvar, Ayberk Tohumserper, Barış Erişir, Berna Uzun, Çağatay Çerçi, Doğukan Bingöl, Eray Cankır, Kerem Fidan, Mehmet Gökhün Karagöz, Meliksah İşcan, Serkan Parlakyıldız, Serdar Karanfil, Serenay Şenol, Veysi Kerem Engin; Sevgili Uğur'un ardından açılan anı defterine karaladıkları birkaç cümle acısını anlatmaya yetmiyor: "Duygularumuz sayfalarca yazılısa, saatlerce konuşulsta dahi anlatılamayacak cinsten. Kalbi temiz, ahlaki sağlam, azimli bir sporcusunu ve arkadaşını kaybetmiş bir takımımız biz. Spora aşık, küreke aşık, suya aşık bir sporcusunu kaybetmiş bir takımız. Kadir Has Üniversitesi bir öğrencisini, bir anne baba evladını, bir kız kardeş ağabeyini kaybetti, ama Yüce Allah bir sevgili kuluna daha kavuştı. Biliyoruz ki ruhun hala bizimle birlikte. Cumartesileri Haliç kenarında antreman sonrası sohbetlerde bizimlesin. Mekanın cennet olsun sevgili takım arkadaşımız, sevgili kardeşimiz Uğur Başusta."

Fotoğraf: Serhan OKSAY

KUŞLARA KANAT AÇAN HOBi: KUŞ GÖZLEMi

Doç. Dr. Serhan OKSAY

Khas öğretim üyesi

Doğada gözleme dayalı en popüler hobi, kuş gözlemciliği olarak kabul ediliyor. Kuş gözlemi; bireyi dinlendiren, aynı zamanda bilgi dağarcığını genişleten, ilgi duyanları için benzersiz bir etkinlik. Amerika'da kayıtlı 50 milyon kuş gözlemcisi bulunuyor.

Hepimiz zaman zaman doğayla kucaklaşmayı severiz, bunu yaparken gezintilerimize daha fazla anlam katmak için gözlemlerde bulunuyoruz. Doğada gözleme dayalı en popüler hobi ‘kuş gözlemciliği’dir. Amerika’da kayıtlı 50 milyon kuş gözlemciği bulunuyor.

Kuş gözleminin bu derece yaygın olmasının nedeni, doğaya çıktığımızda mutlaka yaban hayatın temsilcisi olan kuşlarla karşılaşmadan ileri geliyor. Bu karşılaşma kimi zaman bir serçeyi bir daldı görerek, kimi zaman da bir bülbüldü göremesek de onun güzel ötüşünü duyarak gerçekleşir. Kuş gözlemi bireyi dirlendiren, aynı zamanda bilgi dağarcığını genişleten, ilgi duyanları için benzersiz bir etkinliktir.

Kuş gözlemi, salt kuşları gözleyip onların yaşam ve davranış biçimleri hakkında daha çok bilgi sahibi olmayı kapsayabileceği gibi, bu bilgileri düzenli kayıt altına almak, çizimlerini yapmak, fotoğraflarını çekmek, seslerini kaydetmek gibi ‘türev hobiler’e yönlemenizi de sağlayabilir.

Türkiye kuşların kitleler halinde gözlenmesi, yani kuş göçlerinin izlenmesi açısından Cebelitarık ile birlikte, eski dünyanın en önemli noktasında yer alır. Mevsimsel döngülere bağlı olarak binlerce kuş, özellikle İstanbul ve Çanakkale Boğazları’nı kullanarak göç eder. Göçü izlemek için dünyanın dört bir yanından kuş gözlemcileri Çamlıca tepelerine ve Sarıyer sırtlarına akın eder.

Bunun yanısıra kuşlar kuzey doğuda Arhavi-Borçka ve güneyde Hatay-Belen geçitlerini kullanarak Avrupa ve Asya’dan Afrika’ya doğru yol alır. Örneğin bahar ayları Küçük Orman Kartalı, Kara Çaylak ve Yaz Atmacası gibi yırtıcı kuşların da göçe başladığı ve Sarıyer sırtlarından rahathıkla izlenebileceği bir dönemdir.

“KUŞ GÖZLEMİ SESSİZ OLUR”

Kuş gözlemeye giderken seçtiğiniz kıyafetin mevsim koşullarına uygun olmasına, rüzgar geçirmemesine, seçilen giysilerin terlemeyi azaltacak nitelikte olmasına, parlak renkler kullanılmamasına özen göstermek gereklidir. Soğuk, rüzgar veya güneşe karşı şapka giymekte yarar vardır. Güneşe karşı koruyucu krem bulundurmak iyi olur.

Sulak alanlara giderken sıvrisinek kovucu losyonlar sürebilirsiniz, öte yandan zeminin çamurlu ve ıslak olacağını unutmamalı, gerekiyorsa uzun lastik çizmeleri yanınızda bulundurmalarınız. Arıları üzerinize çekerseğinden parfüm kullanmamalı ve arazide gürültü yapmamalısınız.

Kuş gözlemi yaparken kuşları rahatsız etmemek temel ilkeniz olmalıdır. Özellikle yuvada yavrusu olan kuşlar izlenmekten son derece rahatsız olur ve yuvalarını yavruları ile birlikte terk edebilirler.

“KARGALAR, KENT KUŞLARIDIR”

Kuş gözlemine başlamak için en uygun noktalar öncelikle yaşadığınız yerin yakınında bulunan park ve bahçeler daha sonra orman ve koruluklar, deniz kıyıları, kayalıklar ve haliçler, göller, göletler ve akarsular gibi sulul, sulak alanlardır.

Kuş gözlemini bilinçli bir biçimde yapmaya başladığımızda etrafımızda Serçe ve Güvercin’den (ancak serçe ve güvercinler de kendi aralarında türlerle ayrılır bu yüzden dikkatli olmak gereklidir) çok fazla türün bulunduğu keşfedebiliriz. Bu türlerden biri, herhangi bir yeşil alanda hatta apartmanınızın bahçesinde keşfedebileceğiniz Kızıl Gerdan’dır.

Bir bankta oturup etrafa ekmek kirintileri attığınızda güvercin ve serçelerin yanı sıra yanınıza gelebilecek bir başka kuş büyük

olasılıkla Kumru'dur. Kumru 'gu-guk-cuk' biçiminde öter, bu ötüsünden dolayı bazı yörelerde bu kuş Yusufçuk olarak da isimlendirilmiştir. Kumrular genellikle çift olarak gezerken görülürler. "Kumrular gibi" deyişi de kuşların bu özelliklerinden dolayı dilimize girmiştir. Yine sık olarak gözleyebileceğiniz Kargalar, kent kuşlarıdır. Bu ailenin de çeşitli bireyleri bulunur. Saksağan, Leş kargası, Küçük Karga gibi.

Daha büyükce ve sık ağaç örtüsü bulunan bir alana gittiğinizde ise artık yeni kuşlarla tanışmaya hazırlıksız demektir, bu tür bir habitatta karşılaşacağınız kuşların başında İspinoz ve Baştankaralar gelir. Baştankaralar ağaçların dalları arasında sık sık yer değiştirir, sürekli daldan dala atlarken kimi zaman baş aşağı dururlar. Park alanında sizi karşılayacak veya uğurlayacak kuşların başında 'cak-cak-cak' şeklinde öterek telaşla bir çalının dibinden diğerine uçan Karatavuk gelir.

Göl ve dere kenarı gibi habitatlarda sakarmekeler, ördekler ve balıkçıllarla karşılaşırınsız. Gri Balıkçıl, Küçük Ak Balıkçıl, Gece Balıkçıl, Alaca Balıkçıl, Erguvani Balıkçıl, Sığır Balıkçılı gibi türleri dinlenirken veya avlanırken gözleyebilirsiniz. Göç mevsiminde bu tür sucul ekosistemlerde kıyı kuşlarından Yeşilbacak, Bataklık Dündükünü, Yeşil Dündükün, Orman ve Dere Dündükünü görülebilir.

Deniz kıyısına doğru yónelecek olur isek, orada Martılar'ı göreceğiz; bu irili ufaklı martıların değişik türleri vardır ve mevsimlere göre değişik tüylere bürünürler.

Şamandıralarım, dubaların, direklerin, ağaçların üzerine veya özellikle mendireklere bakarsınız; askerler gibi dizilmiş Karabataklar'ın tüylerini kurutmakta olduğunu göreceksiniz. Onların da martılar kadar çeşitli olmasa da değişik türleri

bulunmaktadır. Şu uzakta boğazın üzerinde uçan kuşları mı sordunuz? Onlar Yelkovanlarıdır.

KUŞLARIN TAPULU SAHİBİ OLMAK

Kuş gözlemciliğinde kendinizi geliştirdiğinizde Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları'ni (ÖKA) ziyaret etmek isteyeciksınız.

ÖKA'lar, nesli dünya ölçüğünde tehlike altında bulunan kuş türlerini ve önemli sayıda kuş popülasyonlarını barındırır. Türkiye'de tanımlanmış 184 adet ÖKA bulunuyor ve bunlar Türkiye'nin yüzölçümünün yüzde 14'ünü kapsar. İngiltere'de bulunan RSPB (The Royal Society for the Protection of Birds) adlı sivil toplum örgütünün İngiliz ÖKAlarının hemen hepsinin tapulu sahibi olduğu anımsanırsa, batı ülkelerinde kuş gözlemcilerinin ne denli etkili örgütlenmeye sahip oldukları anlaşılabılır.

Marmara'da Meriç Deltası, Manyas ve Uluabat Gölleri; Orta ve Batı Karadeniz'de Kızılırmak Deltası, Kelkit Vadisi, Kızılıcahamam Ormanları; Doğu Karadeniz'de Doğu Karadeniz ve Karçal Dağları; Ege Bölgesi'nde Gediz Deltası, Büyük Menderes Deltası, Dilek Yarımadası, Marmara ve Bafa Gölleri; Akdeniz'de Göksu, Seyhan ve Ceyhan Deltaları; Amanos, Bolkar ve Beydağları; İç Anadolu Bölgesi'nde Tuz Gölü, Akşehir, Eber, Kulu ve Seyfe Gölleri, Sultansahlığı; Doğu Anadolu'da Munzur Dağları, Bulanık ve Malazgirt Ovaları, Arın ve Erçek Gölleri, Ardahan Ormanı; Güneydoğu Anadolu'da ise Karkamış, Güney Fırat Vadisi ve Birecik Bozkırları değişik türde pek çok kuşu gözlemleyebileceğimiz önemli kuş alanlarımızdanndır.

Ankara ve İstanbul gibi iki büyük kentimizin arasındaki Kızılıcahamam Soğuksu Milli Parkı, sayıları son derece azalmış olan Kara Akbabası gibi muhteşem bir yırtıcıyı gözlemelemek için mükemmel bir bölgedir.

DÜRBÜN-SAHА TELESKOPU-NOT DEFTERİ-KILAVUZ KİTAP

Kuş gözleme başlamak için yanınızda bazı araç ve gereçler bulunması gereklidir:

Dürbün: Kuş gözlemcisinin olmazsa olmaz aracıdır. Uzun yürüyüşler yaparken, kayalık alanlarda tırmanırken veya sulak alanlarda ilerlerken hareket yeteneğinizi sınırlamayacak ve sizi yormayacak hafif ancak magnifikasyon (büyütme-yakınlaştırma) değeri yüksek ve fazla ağır olmayan bir dürbün seçmekte yarar vardır. Piyasada değişik özelliklere sahip dürbünlerin çokluğu seçim yapmanızı zorlaştırabilir. Doğru karar vermenize yardımcı olmak üzere dürbünleri niteleyen değerleri nasıl anlamak gerektiğini bir örnekle görelim:

(10x42) değerinde bir dürbündeki ilk değer: 10x, büyütme-yakınlaşma değeridir. 10x bir dürbünle çiplak gözle gördüğünüzü 10 kez yakınlaşmış biçimde görmek mümkündür. İkinci değer ise (42) dürbünün ön yüzündeki lensin çapını mm cinsinden ifade eder. Bu değerin büyümesi dürbünün ışık toplama yeteneğini artırır ve renk ayırmalarının daha kolay yapılmasına olanak verir. Her iki değer büyündükçe gözlenen objedeki detay artar.

Saha Teleskopu: Kuş gözleminde ilerleyenler giderek daha fazla sayıda tür görmek için değişik kuş alanlarını ziyaret ederler. Kuşlara yaklaşılması nispeten zor olan alanlarda daha güçlü araçlar olan teleskoplar kullanılır. Teleskoplarda gözün yaslandığı kısma 'oküler' adı verilir ve bu aparat 40x ve 60x yakınlaştırmayı sağlar. Oküler seçenekten 20-60x aralığında ve zoomlama niteliği olanları tercih etmeyecektir. Teleskop kullanmayı tercih edenlerin bunu oturtmak için rüzgardan etkilenmeyecek bir sehpası (tripod-üç ayak) almaları da gereklidir.

Not Defteri: İyi bir gözlemci olmanın önkoşulu iyi not tutmaktır. Her gözlem için öncelikle yer vermeniz gereken bilgiler şunlardır: Gözlemin tarihi ve saatı, bulunulan bölgenin adı varsa GPS koordinatları, yaşam alanının özellikleri, hava durumu (ısı, bulutlu, bulutsuz, yağmurlu, rüzgarlı). Tanıdığınız türleri hemen sayarak, kaç adet gözlediğinizi yazmanız gereklidir. Tanımlayamadığınız veya şüpheli bir tür gördüğünüzde yapılması gereken ilk şey hemen önemli özelliklerini yanınızda bulundurduğunuz deftere not etmektir. Daha sonra aldığıınız bu arazi notlarından faydalananarak rehber kitabınızdan doğru türün hangisi olduğunu bulabilirsiniz.

Kılavuz Kitap: Kuşların bir bölümü birbirlerine çok benzer ve kimi zaman çok küçük detaylarla birbirlerinden ayrılırlar. Gördüğünüz kuşları doğru tanımlamak için, onların renkli illüstrasyonlarını kapsayan ve türler hakkında detaylı bilgiler içeren rehber kitaplar edinmeniz gereklidir. İç cebinize sığdırabileceğiniz bir kitap isterseniz Kuş Araştırmaları Derneği tarafından yayımlanan Kuş Gözlemcisinin Cep Kitabı'nı edinebilirsiniz. Son olarak Doğa Derneği, Türkiye ve Ortadoğu'nun kuşlarını, yaşadıkları bölge ve türlerine göre sınıflandırarak ayrıntılı çizimlerle ele alan bir arazi rehberini yayımladı. Kitapta yaklaşık 700'den fazla kuş türü detayları ile tasvir ediliyor.

Kumru 'gu-guk-cuk' biçiminde öter, bu ötüşünden dolayı bazı yörelerde bu kuş Yusufçuk olarak da isimlendirilmiştir. Kumrular genellikle çift olarak gezerken görülürler. "Kumrular gibi" deyişi de kuşların bu özelliklerinden dolayı dilimize girmiştir. Yine sık olarak gözleyebileceğiniz Kargalar kent kuşlarıdır. Bu ailenin de çeşitli bireyleri bulunur. Saksağan, Leş kargası, Küçük Karga gibi.

Türkiye kuşlarının kitleler halinde gözlenmesi, yani kuş göçlerinin izlenmesi açısından Cebelitarık ile birlikte, eski dünyanın en önemli noktasında yer alır. Mevsimsel döngülere bağlı olarak binlerce kuş, özellikle İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nı kullanarak göç eder.

Kadir Has Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü bitirme projesi öğrencileri ‘daha iyi bir yaşam için tasarım kapsamında yavaş şehirde ulaşım ve taşımamacılığa ilişkin çevre dostu araç tasarımı’ adlı projeleri konusunda inceleme yapmak üzere Türkiye’nin ilk Cittaslow (Yavaş Şehir) ünvanını almış İzmir Seferihisar beldesindeydi.

TASARIMCILAR ‘YAVAS ŞEHİR’DE

Serkan BAYRAKTAROĞLU

Khas öğretim elemanı

Kadir Has Üniversitesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü 2010-2011 Bahar döneminde bitirme projesi konusunu ‘daha iyi bir yaşam için tasarım kapsamında yavaş şehirde ulaşım ve taşımacılığa ilişkin çevre dostu araç tasarımı’ olarak belirledi.

Bu konuda yerinde inceleme yapmak ve sorunları tespit etmek için örnek alan olarak Türkiye'nin ilk ‘Cittaslow’ (Yavaş Şehir) ünvanını kazanmış İzmir'in Seferihisar beldesi seçildi. Bitirme projesi öğrencileri ve bölüm öğretim elemanları yavaş şehri incelemek üzere geçtiğimiz 4-6 Mart'da Seferihisar'daydı.

Yavaş şehir ya da Cittaslow terimi; İtalyanca Citta (Şehir) ve İngilizce Slow (Yavaş) kelimelerinden oluşuyor. Bu kavram Fast Food'un temsil ettiği değerlere karşı olarak doğan Slow Food hareketinin kent yaşamına yayılmış bir izdüşümü olarak karşımıza çıkıyor. Cittaslow, küreselleşmenin şehirlerin dokusunu, sakinlerini ve yaşam tarzını standartlaştırmaması ve yerele özgü özelliklerini ortadan kaldırmasının bir dizi prensip ve stratejilerle engellemeyi ilke edilmiş bir kentler birliğini temsil ediyor.

Giderek birbirine benzeyen, yerel unsurlarını kaybetmiş yerleşim yerlerine tepki olarak, kendi kimliğini ve özelliklerini koruyarak dünya sahnesinde yer almak isteyen kasabaların ve kentlerin katıldığı bir belediyeler birliği Cittaslow.

Cittaslow hareketi, 1999 yılında İtalya'daki Greve in Chianti Belediyesi vizyonu doğrultusunda ortaya çıkar. Bu hareket ile yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kentlerin kendilerini değerlendirmeleri ve farklı bir kalkınma modeli ortaya koymaları fikri ulusal boyuta taşınır. Slow Food hareketinin de etkisiyle bu prensipler hızla İtalya'da yayılır ve ilk olarak Bra, Orvieto ve Positano belediyeleri tarafından benimsenir.

Günümüzde 22 ülkede 130'dan fazla üye ile gün geçtikçe yayılan Cittaslow hareketinin öncüsü İtalya aynı zamanda en çok yavaş şehrde sahip ülke. Türkiye'den ise Seferihisar'ın ardından Gökçeada, Akyaka ve Taraklı da yavaş ünvani almak için hazırlıklarını sürdürür.

Cittaslow hareketi, 1999 yılında İtalya'daki Greve in Chianti Belediyesi vizyonu doğrultusunda ortaya çıkar. Bu hareket ile yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kentlerin kendilerini değerlendirmeleri ve farklı bir kalkınma modeli ortaya koymaları fikri ulusal boyuta taşınır. Slow Food hareketinin de etkisiyle bu prensipler hızla İtalya'da yayılır ve ilk olarak Bra, Orvieto ve Positano belediyeleri tarafından benimsenir.

Yavaş Şehir sertifikasına sahip olmak isteyen kentler; çevre, altyapı, kentsel kalite, yerli üretimin korunması, misafirperverlik, farkındalık, slow food konularında toplam 60 kriteri yerine getirmek için uğraş verirken, diğer taraftan da kentler birliği denetçileri tarafından izleniyorlar.

Bu kriterler nüfus artışı, fast food lokantalar ve şehir merkezinde motorlu araç kullanımı gibi konularda kısıtlamalar içermesine ve şehrin tarihini, yerel zanaatlarını ön plana çıkartmayamasına rağmen, Cittaslow kriterleri geriye gitmeyi ya da teknolojiden uzaklaşmayı amaçlamıyor, tam tersi; çoğu kamu hizmetinin internet ortamına taşınmasını; yavaş yemek yemeği değil, daha sağlıklı olan yerel besinlerin ve organik ürünlerin özendirilmesini, yenilenebilir enerji kaynaklarını, geri dönüşümü bir yaşam biçimi olarak öneriyor.

Yeni dünya düzeninde sürdürülebilirlik tartışılırken Cittaslow birliği, tüm bu prensiplerin işliğinde modern dünyaya daha kaliteli bir yaşam odağında, çevreye zarar vermeden, sürdürülebilir kalkınma için elle tutulur bir örnek sunuyor.

İzmir'in mandalinası ile ünlü Seferihisar ilçesi, elbette yörenin tarihi zenginliğinden payını almış. İlçedeki Teos antik kenti M.O. 2000 yıllarında kurulmuş ve kalıntıları hala ziyaret edilebilir halde. Zengin tarihinin yanı sıra, jeotermal kaynakları, muhteşem sahil, korunmuş doğal çevresinde yetişen faydalı otlar ve yenilebilir bitkileri de yöreyi ilgi çekici hale getiriyor.

Seferihisar Belediyesi sahip oldukları bu niteliklerle Cittaslow sertifikasını elinde tutabilmek ve kriterlerini yerine getirebilmek için çalışmalarını aralıksız sürdürüyor. Devam eden bazı çalışmaları şu başlıklarda toparlayabiliriz:

- Motorlu araç kullanımını azaltmak: Okullara ve kamusal binalara ulaşımı sağlamayı amaçlayan bisiklet yolları,
- Yerel üretimi desteklemek: Yerel pazarlar, organik tarım kursları, organik ürünlerle yapılmış yerel yemekleri sunan restoranlar,
- Kamu hizmetlerinde internet kullanımını artırmak,
- ‘Yavaş’ felsefesinin sosyal yapı içine dahil edilmesi için reklam grafikleri, trafik işaretleri vb. başlıklar altında kent kimliğinin daha armonik bir çevre için yeniden oluşturulması.

Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü öğrencileri ve öğretim elemanları şere varır varmaz, Seferi Hisar Belediyesi Strateji Geliştirme Müdürlüğü'nden Bülent Köstem, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü'nden Mimar Nilay Özcan ve Ruhsat ve Denetleme Müdürlüğü'nden Şevket Meriç tarafından Cittaslow ve Seferihisar ile ilgili detaylı bir briefing aldılar.

Ertesi gün ise Seferihisar Belediyesi Basın ve Halkla İlişkiler Sorumlusu Halil Bor ile birlikte sabahın erken saatlerinde şehri gezmeye başladılar. Seferihisar merkezindeki sokaklar, binalar ve diğer yapılar incelendi ve özellikle yerel-kooperatif ürünlerinin satıldığı pazar, ürünler ve ürünlerin ambalajları ilgi çekti. Aynı gün Teos antik kentine yapılan gezi de kentin geçmişi ile olan bağlarını gözler önüne serdi.

Gezinin son günü Sigacık Kalesi içinde ve sokak aralarında kurulan pazar, özellikle yerel ürünlerin kente ulaştırılması, pazarda sergileneceği ve satılmasıyla ilgili birçok noktada öğrencilere projeleri konusunda önemli bir kaynak oldu.

Sürdürülebilir kalkınma ve engelsiz yaşam konularındaki çalışmaları gündemde tutmayı ve bu süreçlerin paydaşlarıyla işbirliği yapmayı benimseyen Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü, bu gezi sonunda güncel sorunlara odaklanan tasarım meselelerini de proje alanı olarak belirlemeye karar verdi.

9. ALTIN BOYNUZ ÖDÜLLÜ YOL KOŞUSUNDA ÜÇ AYRI YARIS

Kadir Has Üniversitesi; atletizm sporuna destek olmak ve gençleri bu spora yönlendirmek için düzenlediği 9.Altınboynuz Ödüllü Yol Koşusu'na liseli ve üniversiteli toplam 250 sporcuya öğrenci ile Türkiye genelinden 30 lise ve 20 üniversite katıldı.

Kadir Has Üniversitesi; atletizm sporuna destek olmak ve gençleri bu spora yönlendirmek için düzenlediği Altınboynuz Ödüllü Yol Koşusu'nun dokuzuncusunu geçtiğimiz 8 Mayıs'da gerçekleştirdi. Atletizm Federasyonu ve Üniversite Sporları Federasyonu işbirliği ile düzenlenen koşuya spor kulüpleri, liseler ve üniversitelerden atletizm lisansına sahip sporcular katıldı.

Üniversiteler ve liselerin katıldığı koşuda, 5 bin metre mesafeli üniversiteli ve liseli erkekler ile 2 bin 500 metre mesafeli üniversiteli ve liseli bayanlar koştu.

'Liseli Bayalar Kategorisi'nde birinci Afyon Fatih Lisesi öğrencisi Nuri Kömüür, 'Liseli Bayanlar Kategorisi'nde de birinci Aksaray Atatürk Lisesi öğrencisi Ayşe Argun oldular.

'Üniversiteli Bayalar Kategorisi'nde ise Niğde Üniversitesi öğrencisi

Erdinç Ekin, 'Üniversiteli Bayanlar Kategorisi'nde de Anadolu Üniversitesi öğrencisi Özlem Kaya birinciliği elde ettiler.

Liseli ve üniversiteli toplam 250 sporcuya öğrenci ile Türkiye genelinden 30 lise ve 20 üniversitenin katıldığı yarışmada, dereceye giren sporculara ödüllerini Rektör Prof. Dr. Mustafa Aydin verdi.

Bu yıl koşuya katılan sporcuya öğrencilerin yanı sıra, Kadir Has Üniversitesi Kurumsal Sosyal Sorumluluk projeleri kapsamında 'İyiliğe Koşu Maratonu' düzenlendi.

Üniversitenin öğrencileri, akademik-idari kadrosu, Cibali semti sakinleri ve birçok hayırseverin katılımıyla gerçekleşen koşuda, geçtiğimiz 11 Nisan'da geçirdiği trafik kazasında yaşamını yitiren Mühendislik Fakültesi Endüstri Mühendisliği Bölümü 1. sınıf öğrencisi Uğur Başusta anısına da bir yarış düzenlendi.

ÖDÜL ALAN GENÇLER

LİSE (BAYAN)

Birinci: Ayşe Argun

İkinci: Zeynep Mete

Üçüncü: Esra Şanal

LİSE (BAY)

Birinci: Nuri Kömür

İkinci: Mustafa Kocatepe

Üçüncü: Orhan Avcı

ÜNİVERSİTE (BAYAN)

Birinci: Özlem Kaya

İkinci: Gülcen Mingir

Üçüncü: Burcu Büyükbezgin

ÜNİVERSİTE (BAY)

Birinci: Erdinç Ekin

İkinci: Vedat Günen

Üçüncü: Arif Delen

AKSARAY ATATÜRK LİSESİ

BOLU CANİP BAYSAL LİSESİ

KARTAL HACI HATİCE BAYRAKTAR LİSESİ

AFYON FATİH LİSESİ

ÖZEL KARDELEN LİSESİ

SULTANBEYLİ HÜSNÜ M.ÖZYEGİN LİSESİ

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

NİĞDE ÜNİVERSİTESİ

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ

Khas AJANDA

MAYIS 2011

5-7 Mayıs 2011

Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönetimler Konferansı

Türk sinemasının akademisyenlerini, sinemacılarını ve sinemaseverlerini bir araya getirecek, sektörde yeni açılımlar kazandırmak ve daha üretken bir platform oluşturmak amacıyla düzenlenen Türk Film Araştırmaları'nda Yeni Yönetimler Konferansı'nın 12'inci Tübıtak desteği ile düzenlendi. Film kuramının, tarihinin ve analizinin mevcut çerçevelerini zenginleştiren ve sinemanın hem gündelik hayatla kurduğumuz ilişkilerde hem de dünyayı kavrama biçimlerimizde bize sunduğu olanakları keşfetmemize yarayacak bir alan olarak felsefe; bu yılki konferansın teması idi. Konferansa, yalnızca akademik ve ekoller tarafından belirlenmiş felsefe kuramlarına değil, sinema ve ilgili olduğu sanatsal ve kültürel alanların, farklı tarihsel dönemlerde işleyiş ve algılanmasında etkin olmuş felsefi düşünce biçimlerine de yer verildi.

31 Mayıs 2011

Has Imperium Fotoğraf Sergisi

İsmi, Star Wars filminin başlıca karakterlerinden Darth Vader'in özel birligidenden alan ve Star Wars filmlerindeki kostümlerin aynısını giyerek hayır işleri yapan gönüllerden oluşan 501.Lejyon'un Türkiye Bölüğü, geçtiğimiz nisan ayında üniversitede idi. Kadir Has Üniversitesi öğrencileriyle sosyal sorumluluk projesi için buluşan Bölük, Has Imperium Projesi kapsamında engelli çocukların dileklerini gerçekleştirdi. "Onlar Birer Dilek Tuttu, Biz Gerçekleştiriyoruz" adlı etkinlikte üç yaşından 20 yaşına kadar 80 engelli çocuk ve genç önceden diledikleri hediyeleini, filmin karakterlerinin ellerinden aldılar. Etkinlikte çekilen fotoğraflar Has Imperium Fotoğraf Sergisi'nde fotoğraf severlerle buluşurken, engellilerden oluşan bir perküsyon grubu da konser verdi.

HAZİRAN 2011

1-4 Haziran 2011

Films as Spaces of Cultural Encounters-The 2011 International and Interdisciplinary Conference

'Kültürel Karşılaşmalar Mekâm Olarak Sinema' adlı uluslararası ve disiplinlerarası konferans, Avusturya'nın Innsbruck Üniversitesi ve Kadir Has Üniversitesi tarafından ortaklaşa düzenlendi.

5 Haziran 2011

Darüşşafaka Cemiyeti Konseri

Darüşşafaka Cemiyeti Korosu'nun verdiği Türk Müziği konserine üniversite ev sahipliği yaptı.

8 Haziran 2011

BÜ A Capelle Caz Korosu

Boğaziçi Üniversitesi Müzik Kulübü (BÜMK) Caz Korosu, 40 kişilik kadrosuyla üniversitede konser verdi. 1994 kurulan ve standart caz parçalarının a capella (esiksiz) aranjmanlarını seslendiren grup ulusal ve uluslararası pekçok ödülü sahip. Konserden elde edilen gelir, grubun yurtdışındaki festivallere katılmasında kullanılacak.

15-17 Haziran 2011 CEEISA Konferansı

Central and East European International Studies Association (CEEISA) sekizinci kongresi Kadir Has Üniversitesi'nde yapıldı. Bu yelki konusu 'Whither the Post-Westphalian World?: Inequalities, Conflicts and Solidarity in the Twenty-First Century' (Post Vestfalya Dünya Nereye?: 21.Yüzyılda Eşitsizlikler, Çatışmalar ve Dayanışma) olan kongrede siyasi toplumların eski/yeni biçimleri ile çağdaş küresel gerçekliği tanımlamak için kullanılan 'Vestfalya Sonrası Dünya' kavramı eleştirel açıdan irdeledi. Kongrede uluslararası ilişkiler disiplinindeki iç/dış ayrimının günümüzde ne ifade ettiği ayrıntılıyla tartışıldı. Tübítak tarafından desteklenen ve çeşitli ülkelerden yaklaşık 250 akademisyen ve genç araştırmacının katıldığı kongrede sunulan tebliğ başlıklarından bazıları ise şunlar: The Paradox of War and Democracy; International Diplomacy: Back to the Future?; Brain Drain v. Brain Gain: The Dilemmas of the Russian Intellectual Migration; New Trilateralism: US-European Union-China.

18 Haziran 2011 Mezuniyet Töreni

Selimpaşa Kampüsü'nde gerçekleşen Mezuniyet Töreni'nde üniversitenin henüz 14 yaşında olduğunu belirten üniversitenin Mütevelli Heyeti Başkanı Nuri Has konuşmasında mezun öğrencilerin ailelerine hitaben "Evlatlarınızın eğitim hayatında gösterdikleri başarıyı bundan sonraki yaşamlarında da sizlere tattıracaklarından hiç şüpheniz olmasın" dedi. Kadir Has Vakfı Başkanı Can Has ise Kadir Has isminin, topluma verdiği büyük hizmetler ve saygılılığı ile artık bir marka olduğunu belirterek

"merhumun ifadesi ile 'Beyaz güvercinler uçurmak', yani öğrencilerimizi mezun etmek büyük bir mutluluktur" şeklinde konuştu. Rektör Prof. Dr. Mustafa Aydın ise konuşmasında "Bugün burada size veda etmiyoruz. Unutmayınız ki burası sizin yuvanızdır. Buradan mezun olmanın onurunu yaşayın, yaşıtan" sözlerine yer verdi. Törende ön lisans, lisans mezunlarının yanı sıra aralarında Müge Anlı ve Evrim Solmaz gibi tanınmış isimlerin olduğu yüksek lisans mezunlarına da diplomaları verildi.

22-24 Haziran 2011 15.Uluslararası Elektronik Yayıncılık Konferansı

Hacettepe Üniversitesi ile ortaklaşa düzenlenen 15.Uluslararası Elektronik Yayıncılık Konferansı'nın (ELPUB) ana konusu dijital yayıncılık ve mobil teknolojiler idi. Dijital yayıncılık, bilimsel iletişim, mobil teknolojiler ve mobil bilgi hizmetleri üzerine çalışmalar yapan yaklaşık 150 katılımcının bir araya geldiği konferansta, dört atölye çalışması ve yedi oturum yapıldı. Araştırmacı ve uygulamacılar; dijital yayıncılık ve mobil uygulamaların bilimsel iletişim, bilgi hizmetleri, e-öğrenme, e-iş ve dijital kültürel miras sektöründe yol açtığı değişimleri tartıştılar. Dijital içeriği mobil aygıtlar ve farklı gözden geçirme, okuma ve izleme alışkanlıklarına sahip mobil kullanıcılar için yeniden paketlemeyede kullanılan yöntemler de konferansta tartışılan konu başlıkları arasında idi.

TEMMUZ 2011

11 Temmuz-5 Ağustos Khas Tanıtım Günleri

Kadir Has Üniversitesi Tanıtım Günleri'nde öğrenci adaylarına üniversite ve fakülte tanımlarının yanı sıra 24 saat online sohbet, akademisyenlerle Skype'de buluşma, uzman rehberler eşliğinde tercih danışmanlığı ve ücretsiz ulaşım imkanı sağlanacaktır. Tanıtım günlerinin yapılacak Cibali Kampüsü'ne her saat başı Taksim Atatürk Kültür Merkezi önünden kalkan servislerle ulaşılabilirin.

13-17 Temmuz 2011 IAMCR Konferansı

Önceki yıllarda Meksika, Stockholm, Paris, Barselona gibi şehirlerde yapılan ve dünya çapında yaklaşık 1500 araştırmacı ve iletişimcinin bir araya geldiği Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Birliği Konferansı, 'Şehir, Bağlantı, Yaratıcılık' temasyla bu yıl İstanbul'da üniversitenin ev sahipliğinde gerçekleştirilecek.

EKİM 2011

18 Ekim 2011 Akbank Caz Festivali

Üniversitenin Cibali Kampüsü'nde festival kapsamında çeşitli konserler düzenlenecek.

ARALIK 2011

2-3 Aralık 2011 Özürlüler Kongresi

Özürlüler Vakfı tarafından bu yıl altıncısı düzenlenecek olan kongreye üniversite ev sahipliği yapacak.

adım adım kariyer

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ

2011-2012 AKADEMİK YILI

Doktora ve Yüksek Lisans Programları

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Programları

- Finans ve Bankacılık (Tezli/Tezsiz)
- Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme (Tezli/Tezsiz)
- Amerikan Kültürü ve Edebiyatı (Tezli)
- Ekonomi (Tezli/Tezsiz)
- Sermaye Piyasaları ve Borsa MBA (Tezli/Tezsiz)
- İşletme MBA (Tezli/Tezsiz)
- Risk Yönetimi MBA (Tezli/Tezsiz)
- Sigorta ve Finans (Tezli/Tezsiz)
- Özel Hukuk (Tezli/Tezsiz)
- Kamu Hukuku (Tezli/Tezsiz)
- Film ve Drama (Tezli/Tezsiz)
- İletişim Bilimleri (Tezli/Tezsiz)
- Yeni Medya (Tezli/Tezsiz)
- Sinema ve Televizyon (Tezli/Tezsiz)
- Tasarım (Tezli/Tezsiz)
- Kurumsal İletişim ve Halkla İlişkiler Yönetimi (Tezli/Tezsiz)

Doktora Programları

- Finans ve Bankacılık
- Uluslararası İlişkiler
- Amerikan Kültürü ve Edebiyatı
- Ekonomi
- Özel Hukuk

Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Programları

- Enformasyon Teknolojileri (Tezli/Tezsiz)
- Yönetim Bilişim Sistemleri (Tezli/Tezsiz)
- Finans Mühendisliği (Tezsiz)
- Hesaplama Biyoloji ve Biyoenformatik (Tezli)
- Teknoloji, Bilim ve Toplum (Tezli/Tezsiz)
- Kültür Varlıklarını Koruma (Tezli/Tezsiz)
- Elektronik Mühendisliği (Tezli)
- Endüstri Mühendisliği (Tezli)
- Bilgisayar Mühendisliği (Tezli)

Doktora Programı

- Elektronik Mühendisliği

Tel: 0212 533 65 32

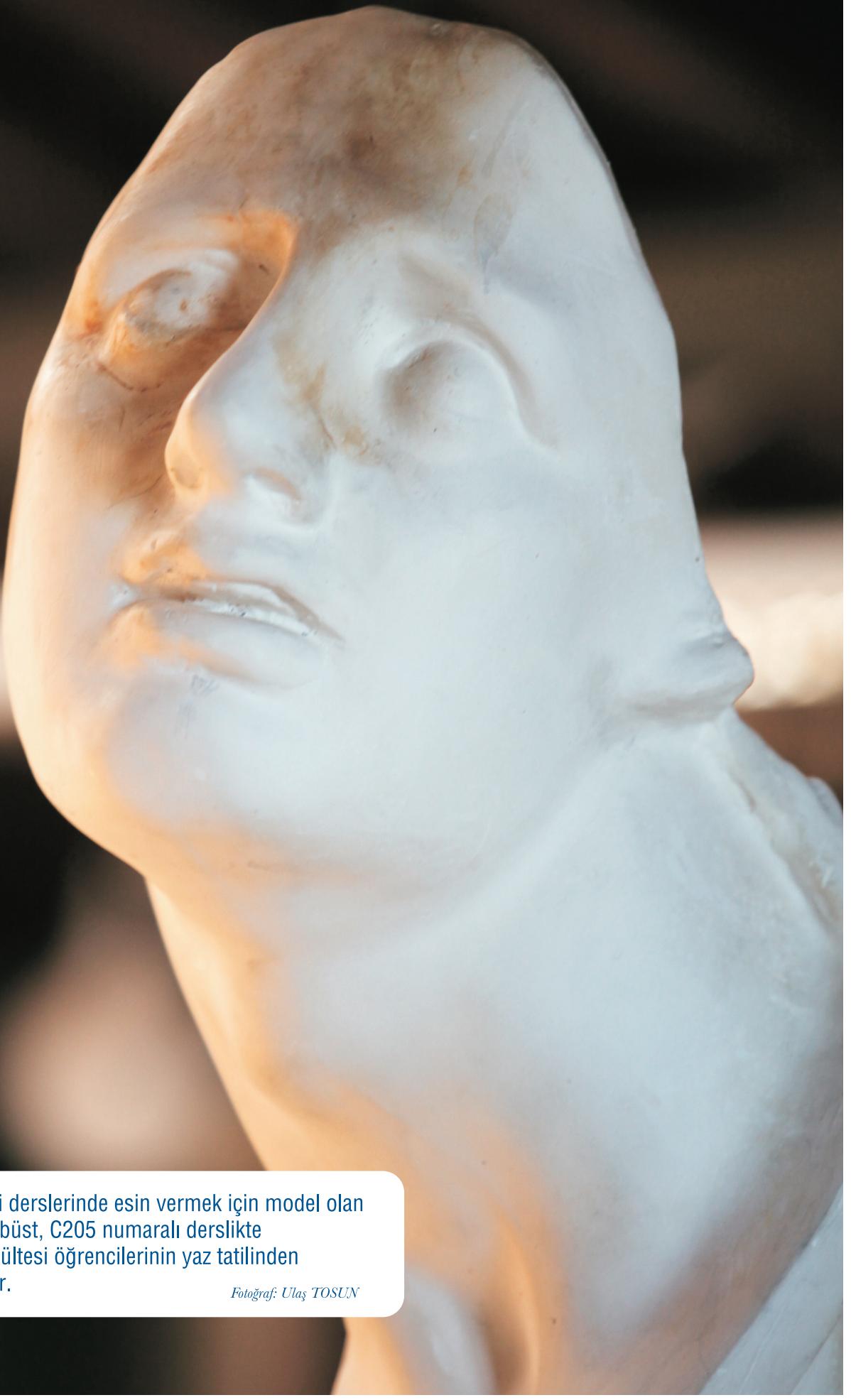
Kadir Has Üniversitesi, Kadir Has Kampüsü,
Cibali-İstanbul

Temel sanat bilgisi derslerinde esin vermek için model olan
bu reproduksiyon büst, C205 numaralı derslikte
Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencilerinin yaz tatilinden
dönmesini bekliyor.

Fotoğraf: Ulaş TOSUN

0 212 533 65 32
dergi@khas.edu.tr
www.khas.edu.tr

Kadir Has Üniversitesi Kadir Has Kampüsü 34083 Cibali İstanbul